

Д-Р ПЕТРО МІРЧУК

ЗУСТРІЧІ й РОЗМОВИ
в ІЗРАЇЛЮ

Д-р. Петро Мірчук

ЗУСТРІЧІ й РОЗМОВИ В ІЗРАЇЛЮ

(Чи українці „традиційні антисеміти”)

diasporiana.org.ua

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТВЯЗНІВ

Нью Йорк — Торонто — Лондон 1982

ПРО АВТОРА

Др. Петро Мірчук народився 26 червня 1913 р. в Добрівлянах біля Стрия, в Україні, як син малоземельних селян. Гімназію закінчив з відзначенням в Стрию в 1932. Студіював право і політичні науки, на львівському університеті, на Українським Вільнім Університеті в Празі і на німецькім Карловім Університеті в Празі і в червні 1941 одержав докторат права і політичних наук. В 1960 р. одержав на Дрексель Університеті у Філядельфії, ЗСА, ступінь магістра бібліотекарства. В 1969 р. докінчив на УВУ в Мюнхені, Баварія, студії історії України й одержав ступінь доктора філософії. В 1936-39, студіюючи, працював у в-ві „Українська Преса”. Після війни працював у Німеччині як редактор і адвокат, в Америці як журналіст, бібліотекар і проф. університету як викладач політичних наук. Тепер на емеритурі.

Член ОУН від 1932 р. (в 1930-32 член Юнацтва) був шість разів арештований польською поліцією. Від вересня 1941 до травня 1945 політв'язень німецьких тюрм і концлагерів (три роки в Авшвіці.) В 1948 р. червоно московські окупанти арештували його родину в Україні і замордували батька, маму і найстаршу сестру, а дві молодші сестри засудили на десять літ концлагерів і по відбутті присуду змусили залишитися „добровільно” на Сибірі.

Видав досі друком поверх двадцять праць, між ними історію УПА, історію ОУН, історію Гайдамаччини („Коліїщина”) та життєписи Міхновського, Коновальця, Бандери, Шухевича-Чупринки.

Від 1946 р. жонатий, батько трьох синів, з яких один є українським католицьким священником.

Член головних управ багатьох українських організацій. А також почесний член Jewish Identity Center, Chapel of Four Chaplains і член Єврейсько-Українського Товариства Співпраці в Ізраїлю.

ПРОБЛЕМА ЖИДІВСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВЗАЄМИН

Жиди живуть на українській землі вже поверх тисячу літ, якщо прийняти, що хозарські жиди таки були жиди, а поверх шість століть, якщо брати до уваги лише тих жидів, що прийшли в Україну з Палестини через західню Європу. Тож було аж надто багато часу, щоб взаємини між ними і місцевим, українським населенням прийняли дійсно добросусідський характер. Бо одна справа відношення між членами народу поневолювачів і місцевим населенням, як от у випадку українців: поляки-українці, москалі-українці, а зовсім інше мирні імігранти, так сказати б гості. Такими мирними імігрантами були в Україні в давнину греки в надчорноморській смузі, а після них серби, болгари, а в північно-західній частині чехи й німці, білоруси. Усі вони або поволі українізувалися, або зберігали свою етнічну окремішність, ніколи не викликаючи конфліктів із автохтонним українським населенням, законним господарем.

Жиди ні в давнину, за Київської Русі, ні в 14-ім столітті й опісля не прийшли в Україну як завойовники, як окупанти. Вони приїхали шукати

захисту, тікаючи з західньої Європи перед дошкульним переслідуванням. То й повинні були налагодити в скорому часі добросусідські взаємини з українцями й заслужити собі пошану серед місцевого населення, як всі ті греки, серби, болгари, чехи, німці, що імігрували в Україну.

Але вийшло зовсім не так. Чому? Хто винен? Господарі, які не вміли і не вміють догодити непрошеним гостям, чи може „гості” винні, які в чужій хаті поводяться весь час так, що господареві терпець рветься?

Професор Стефан Поссони, співробітник Інституту Гувера в Станфорді, Каліфорнія, у своїй праці про „плюральні спільноти” займався теж проблемою жидів в Україні і прийшов до такого висновку:

„Якщо ідеться про жидів, то виглядає, що вони в величезній більшості переконані, що українці — невилічими антисеміти. А тому жиди і їхні організації вперто ангажуються у протиукраїнську пропаганду. У висліді цього, тут ролі помінялися: Жиди, які всюди є об'єктом ворожої пропаганди, в Україні стали переслідувачами українців.

Воно не значить, що жидівська пропаганда проти царської і комуністичної Росії і проти нацистівської Німеччини взагалі не існує. Тільки ж різниця в тому, що коли переслідування жидів нацистівською Німеччиною є незаперечним фактом, то антисемітські переслідування українцями й українськими урядами суперечить історичним фактам. І про советсько-московський антисемітизм, який є очевидним, жиди говорять отягаючись і дуже неохоче й чомусь не беруть його серйозно.” (*Ukrainian Quarterly*, Summer 1975, p. 139-140)

Щождо пришиваних українцям жидівських погромів в періоді Хмельницького то проф. Поссони у тій же статті стверджує:

„Масакри жидів і взагалі цивільного населення були в тих часах частим явищем. Прикладом „Тридцятьлітня Війна”. Найжахливішими в той час були масакра й пљондрування Магдебургу. Цей жахливий погром був вчинений німецькою армією під командою генерала Йогана Тіллі, але його ніхто не обвинувачує в погромах, а навпаки, вважають його невинним.”

Проф. Поссони пригадує теж, що в часі воєн Хмельницького найжахливіший погром жидів був вчинений у Люблині польською армією.

Але напастливе обвинувачення в антисемітизмі й погромах жиди вперто збирають для українців.

В 1961 р. визначний жидівський журналіст у статті „Українці й Жиди” інформував:

„18 червня 1961 року президент Ізраїля Ісаак Бен-Цві прийняв 150 представників українських жидів, що тепер живуть в Ізраїлю. Він сам теж родився в Україні і там організував в Полтаві перший жидівський відділ самооборони перед московськими чорносотенцями в 1905 році. Він з гордістю витав членів уряду Ізраїля, та визначних науковців, поетів, письменників, професорів, політиків і членів парламенту, що були між тими 150 українськими жидами, яких він запросив до своєї палати в Єрусалимі.

„Бен-Цві кілька разів підкреслив у своїм привітанні величезний вклад українського жидівства у постання й розвій Ізраїля. Жиди в Україні були передовиками в рості модерного сїонізму, що добився визволення Святої Землі з двотисячної неволі і привернув батьківщину розсіяним по всьому світі жидам.” (*Ukrainian Quarterly*, Summer 1961, p. 107)

Здавалось би, що бодай тих провідних 150 жидівських інтелектуалів, що родилися й

виросли в Україні, де як в ніякій іншій країні світу могли свobodно плекати й розвивати свою культуру, зберігаючи свої традиції, із вдячності за гостинність захистять добру славу українського народу перед злобними й напастливими обвинувачуваннями в „традиційнім антисемітизмі” й погромах.

Але, — марні сподівання! За виїмком кількох одиниць, що навязали співпрацю з українцями у вільному світі, і ця нова хвиля жидів з України залишилася на позиціях хворобливого обвинувачування всіх українців у „традиційнім антисемітизмі” і замилюванню в жидівських погромах.

В останніх двох роках українсько-жидівські взаємини помітно оживились. У двох протилежних напрямках. З одної сторони, стали появлятися товариства українсько-жидівські чи жидівсько-українські: в Ізраїлю — єврейсько-українське товариство співпраці і подібні в ЗСА. І в той же час посилилася жидівська протиукраїнська дія, головню в ЗСА: напастливі статті й окремі книжкові видання, в яких жидівські автори представляють українців як „історичних, налогових” антисемітів, і поява й дія „Спеціальної слідної комісії ЗСА” для вишукування й притягання до судової відповідальности „воєн-

них злочинців”, яка відразу ж набрала характеру жидівської „святої інквізиції”, що ганяється за „відьмами” якраз серед українців, недавніх „ДП”.

Українці в ЗСА, особливо ж українська інтелігенція з нової еміграції прийняли жидівські залициання не то з приязню, а з захопленням. Вже першого жидівського гостя д-ра Штерна, що приїхав з Ізраїлю до ЗСА, щоб відвідати українські громади з доповідями, українці прийняли краще, ніж, наприклад, довголітнього політичного в'язня українця С. Караванського і його дружину, хоч д-р Штерн, живучи в СРСР нічогісько спільного з українською національною боротьбою не мав. Одна з українських асекураційних установ відразу асигнувала йому кілька тисяч долярів як подарунк. За кожний виступ з доповіддю для українців йому платили, а в додаток видали й розпродали йому окрему книжку про нього. Майже всі українські політичні „середовища” навипередки стараються нав'язати контакт з жидівсько-українськими товариствами. Не бракувало навіть таких українських „політиків” і „вчених”, які готові прилюдно прийняти за правду жидівське обвинувачення українського народу в „традиційному антисемітизмі”, битися прилюдно в груди і просити прощення...

А з жидівської сторони? Чи

відважилося хоч одне жидівсько-українське товариство в ЗСА або хоч один жидівський учений чи політичний діяч виступити прилюдно в пресі проти жидівських нападів на українців? З приводу судових процесів проти українців, обвинувачених у „воєнних злочинах” (бо вони, мовляв, антисеміти і сорок років тому були в українській поліції), опанована жидами американська преса захоплювалася нападами на українців. Молоді жидівські нацисти робили галасливі демонстрації проти запідозрених (не засуджених тільки запідозрених!) в заподіянні сорок років тому кривд комусь із жидів, підкреслюючи безупинно, що обвинувачений українець! Навіть першого в серії судження за „воєнні злочини” Федоренка безупинно називали українцем, хоч він „советський” чоловік, ніколи нігде не виявив, що він українець, потрапив у полон як вояк советської армії, зголосився до служби в німецькій поліції на заклик москаля ген. Власова, приїхав до ЗСА як росіянин заходами фундації ім. Толстого, належав до російської православної церкви і, врешті, по засуді зголосився на добровільний поворот до ССРСР, бо вже раніше їздив з ЗСА до ССРСР. А жидівська журналістка Давидович опублікувала в „Нью Йорк Таймсі” протиукраїнський пашквіль,

точно в такому стилі, як колись гітлерівський „Штюрмер” писав проти жидів. І ні одного прилюдного голосу з боку жидів в обороні українців, проти нічим не спровокованих жидівських нападів. Мимоволі нагадалася старокрайова жидівська глумлива приказка: „Іван за Сальцею пропадає і коло Сальці припадає, а Сальця Іванові й на добрийдень відповісти не гадає”...

Заскочені таким станом „жидівсько-українських стосунків” українці пробують вияснювати, що це така невмолимо протиукраїнська настанова жидів у ЗСА, а в самому Ізраїлю жиди у ставленні до українців вже протверезіли і шукають контактів з українцями для співпраці проти спільного ворога — Москви. Доказом цього, мовляв, є власне поява товариств для жидівсько-української співпраці. На доказ такого звороту українська преса подавала як факт, що „оце вперше в історії українсько-жидівських взаємин уряд Ізраїля запросив троє українців з Чикаґа в гості до Ізраїлю, і вони зустрілися там з дуже теплим прийняттям”.

Чи це справді так? Правильну відповідь могла дати лише поїздка до Ізраїлю приватно, щоб на місці це простудіювати в зустрічах і розмовах з різними людьми.

Про конечність перевірки на місці, в Ізраїлю, можливостей праці товариств жидівсько-української, чи українсько-жидівської співпраці, немає що й казати. Тут ми знаємо цю справу тільки так, як вона нам, українцям, видна. Ми знаємо, як ми собі таку співпрацю уявляємо. Але, як уявляють собі таку співпрацю охочі до цього з жидівської сторони там, в Ізраїлю? Чи є там дійсно бодай такий напрямок серед загалу жидів,

громадян Ізраїлю, чи це тільки окремі одиниці, особисто заінтересовані з якихсь мотивів у контактах з українцями у вільному світі, зокрема в ЗСА? Які це мотиви? Щире бажання в них змагати до очищення атмосфери в українсько-жидівських взаєминах і нав'язуванню в дії співпраці, корисної для обох сторін, чи може лише бизнесова настанова робити на цьому свій власний поплатний „Гешефт”.

СПРАВА МИТРОПОЛИТА А. ШЕПТИЦЬКОГО

Окремою справою, яка вимагала поїздки до Ізраїлю, щоб в'яснити її, була справа Митрополита Української Католицької Церкви Андрія Шептицького. Точніше — питання, чому Митрополитові Шептицькому компетентні чинники Ізраїлю ще й досі не признали звання „праведника”, щоб цим офіційно висловити подяку всего жидівського народу за те, що український Митрополит одиникий в тодішній Європі окремим листом до Гітлера й Гімлера запротестував проти жорстокого переслідування й винищування жидів, а вслід за тим у своїй резиденції у Львові, в підземлях катедр св. Юра, врятував життя кільканадцять рабінам з їхніми родинами і доручив усім українським священникам, монахам і монахинням помага-

ти жидам і рятувати їх від смерти.

Геройська постава Митрополита Шептицького і його гуманітарна дія в користь жидів широко відома серед самих жидів. Жидівський вечний Леон Гайман у статті, поміщеній у *Ukrainian Quarterly* наводить свідчення про це рабіна др. Давида Кагана:

„Я присягаю на Біблію, що граф Шептицький був одним із найбільших в історії всего людства гуманітарних чоловіколюбців і найкращим приятелем жидів. Оце я свідчу не тільки тому, що він врятував життя мені самому, моїй дружині і моїй дитині і не тільки тому, що він поміг врятувати від певної смерти з рук нацистів безлічі інших жидів. Прошу мати на увазі не тільки те, що він зробив,

але й мотиви його дії. В тому часі граф Шептицький був уже старшою людиною, німецький тілесно, але велет духом. Віком понад 80 років, спараліжований і напередодні смерті, він зовсім певно не шукав якихсь політичних користей чи респекту до себе. Усе це було вже за ним. Якщо б німецькі нацисти були знайшли в підземеллях катедр св. Юра, або в монастирях жидів, вони б на місці постріляли чи повішали священників, монахів чи монахинь і спалили б церкву чи монастир, або здемолювали б і перемінили б у стайню для своїх коней. І якщо Митрополит готов був ризикувати життям власним, своїх священників, монахів і монахинь, то робив це виключно з мотивів правдивого, шляхетного християнства, приязні до жидівського народу і з почиття національної гідності."

З таким признанням свідчить про дію Митрополита УКЦ Андрея Шептицького й другий рабін, др. Курт Левін, що теж завдячує своє життя українському Митрополитові:

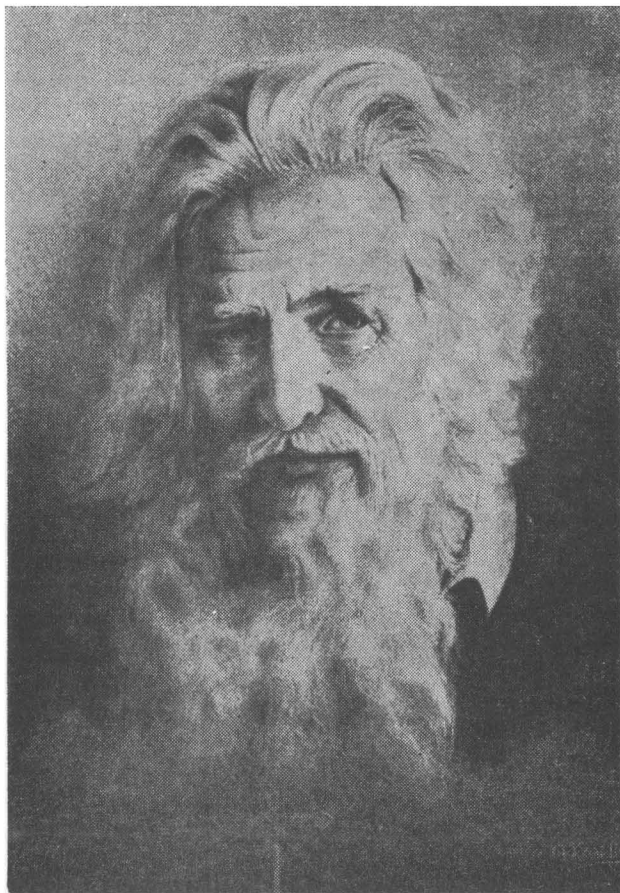
„Ізраїль знаходив мало приятелів у критичних моментах своєї історії. Місцеве населення було звичайно байдуже до долі жидів. Мало хто виявляв співчуття, а ще менше відважувалися помагати. І в тій то годині жаху жиди знайшли правдивого приятеля в

особі Його Ексцеленції, Митрополита Андрея Шептицького...”

„Резиденція Митрополита це була мала палата барокового стилю поруч катедр св. Юра... Двері митрополитої резиденції були завжди відкриті для кожного, хто бажав зайти до Митрополита. Бувало нераз, що й жиливська делегація з котрогось місточка коло дібр Шептицького заходила сюди з проханням, щоб великий Митрополит дав пожертву на жидівські харитативні чи релігійні потреби. Фактично, неодна синагога у тих місцевостях була збудована подарованим деревом з лісів Митрополита Шептицького...”

„Жиди віддячувалися за те виявом найвищої пошани і вдячності. Як Митрополит візитував якесь місто, чи село, його витала численна українська громада, на чолі якої йшли українські священники і обовязково місцевий рабін...

„В час німецької окупації Митрополит помагав жидам і переховував їх, та в ім'я Христа закликав до такої постави супроти жидів всіх вірних Української Католицької Церкви. Він видав спеціальний Пастирський Лист у справі жидів під дуже промовистим заголовком: „Не вбивай!” Він пішов так далеко, що вислав протестного листа проти переслідування жидів до „Ката Європи” Гімлера...”

Андрей граф Шептицький, ЧСВВ, Галицький митрополит
(1900—1944)

Митрополит Андрей Шептицький самотній на всю окуповану гітлерівською Німеччиною Європу виступив відкрито в обороні жидів. Як голова Української Католицької Церкви він вислав листа до Гітлера й Гімлера гостро протестуючи проти винищення жидів. Окремим пастирським листом він заборонив під загрозою екскомунікації всім українцям брати участь в переслідуванні жидів. Всім українським священикам, монахам і монахиням доручив помагати переслідуваним жидом і рятувати їх від смерті. Один із врятованих самим Шептицьким рабівів заявив: „Андрей Шептицький повинен дістати від жидів почесне ім'я „Князь Праведників”. Але...

„Але найважливішим було те, що він дав моральну піддержку всім тим, кого він і на його доручення українські священники, монахи й монахині переховували. Гнані й переслідувані жиди, позбавлені всяких людських прав і будьякої правної охорони під впливом дії Митрополита відзискували віру й гуманність і в людство. І всі ті монахи і монахині та священники зберігали мовчазно таємницю. На протязі поверх двох років ніхто сторонній не знав про те, скільки то жидів переховується в кожному українському монастирі і навіть у приватнім помешканню самого Митрополита.”

На підставі таких свідчень самих жидівських рабів про Митрополита Української Католицької Церкви Андрея Шептицького здавалося, що коли створений у Єрусалимі „ЯД ВАШЕМ”, музей жидівського Голокосту, почав відзначувати із вдячності іменем „праведника” кожного, хто в час гітлерівського винищення жидів врятував життя комусь із жидів, то першим з відзначених буде власне Митрополит Української Католицької Церкви Андрей Шептицький, а за ним всі ті українські священники, монахи й монахині, що на доручення свого великого Митрополита врятували життя сотням жидів.

На диво — цього не сталося. Хоч „Сад Праведників”

у ЯД ВАШЕМ у Єрусалимі начисляє вже сотні деревець, засаджений в честь визнаних „праведників” і кожного дня збільшується, звання „праведника” ні Митрополит Андрей Шептицький, ні інші українські священники, монахи й монахині й досі не одержали і нікому з них деревця вдячності в саді ЯД ВАШЕМ не засаджено. Навпаки, більшість членів Комісії рішуче протриває тому.

Чому?

Відповідь на це питання може було дістати тільки в безпосередній, особистій зустрічі й вичерпній розмові з членами Комісії ЯД ВАШЕМ у Єрусалимі.

От тому то я відбув в жовтні 1981 р. три тижневу поїздку до Ізраїлю.

Перед поїздкою

Про плян моєї поїздки до Ізраїлю говорив я з головою Товариства єврейсько-української співпраці проф. Яковом Сусленським в часі його перебування в ЗСА. Це товариство прийняло мене в члени вже раніше, але з певною резервою. Цю резерву висловив проф. Сусленський у своїх доповідях в ЗСА і при особистій зустрічі пояснив її мені. Не подавалися йому мої виступи в судах ЗСА і в пресі в обороні суджених українців з виразним виясненням, що то не українці, але самі таки жиди коляборували з німецькими нацистами у винищенні жидів:

жидівські „Юденрати”, жидівська поліція, жидівські інформатори і зложені з самих молодих жидів у конц. таборі „зондеркоманда”.

„Навіщо говорити про це?” — питає він невдоволено. „Ізраїльська преса, що не хоче містити нічого доброго про українців, отаке відразу помістила на доказ українського антисемітизму”.

„А хіба я сказав якусь неправду? Чи не було це справді так, як я свідчив? Де ж якийсь антисемітизм?”

„Та це правда, але краще того не згадувати, щоб не дразнити жидів”.

„А чого жида не тільки словами, але й у пресі нападують українців та ще й використовують свої впливи в ЗСА для того, щоб робити з українців жертвних козлів як „воєнних злочинців”, щоб ще раз і ще раз показувати американцям, як то жидів винищували в Європі в часі війни. Не українці ж то робили.

„Ну, це окремі випадки, і ви на них не звертайте уваги”.

„Тобто як? Коли жида нападують українців і їх провокативно знеславлюють, то українці повинні на це не звертати уваги, а як українці обороняють себе і виявляють немилу жидам правду, то це антисемітизм, це дразнить жидів і цього робити нетреба. Така постава виключає співпрацю з жидами як рівні з рівними, а

йде фактично про збирання „шабесгоїв” для використання їх жидами для їхніх потреб. Я вважаю передумовою для ширшої співпраці очищення атмосфери шляхом відвертого обговорення конфліктової ситуації. Це моє становище і тільки згідно з ним я діятиму для поліпшення жидівсько-українських взаємин. Якщо це вам приємливе, я залишусь членом товариства, а як ні, то відразу викресліть мене зі списку своїх членів”.

„Я респектую вашу поставу, — відповів Я. Сусленський — і повторюю запрошення прийхати до нас до Ізраїлю. Буде змога краще взаємно себе пізнати”.

Запрошення проф. Сусленського було щире. Це я бачив у часі мого побування в Ізраїлю. Він і його молода дружина прийняли мене незвичайно гостинно, помагали в чому могли, він сам завжди помагав організувати зустрічі, з ким треба було і сам брав у них участь.

Щиру приязнь виявив теж д-р Израель Клейнер, який кілька літ тому приїхав з України і на Українському Вільному Університеті закінчив студії й одержав ступінь доктора філософії.

Тільки ж — ясно, що особисте відношення невільно ніколи утотожнювати з політичними поглядами й політичною настановою.

Ізраїль

На вступі подам дуже коротенько загальну характеристику сьогоднішнього Ізраїлю як держави й нації.

В Українській пресі було вже багато описів „Святої Землі”, тобто старого Єрусалиму, місьць страстей і смерти Христової. Тому що частину мого репортажу я пропускаю.

Держава „Ізраїль” постала в 1948 році. Перед першою світовою війною Палестина, де в старовинних часах існувала жидівська держава „Ізраїль”, була під владою Туреччини. В 1917 році, коли Англія була в стані війни з Туреччиною, вона проголосила так звану „деклярацією Бальфура”, що Палестина по відібранню її від Туреччини повинна стати жидівською державою. Ліга Націй у 1922 піддержала цю деклярацію і в 1923 передала Палестину як мандат Ліги Націй Англії під опіку на 25 років. Але на протязі тих 25 років жидам не вдалося створити з Палестини жидівської держави, бо такий їх плян зустрівся з дуже сильним опором всіх арабів, і Англія не хотіла конфлікту з арабами. У травні 1948 року мандат Англії скінчився і 14 травня 1948 року жиди проголосили переміну Палестини в самостійну жи-

дівську державу „Ізраїль”. Це викликало першу жидівсько-арабську війну, яку закінчила інтервенція Організації Об’єднаних Націй. Рішенням ООН Палестину поділили на дві частини: жидівську, під назвою Ізраїль, та арабську, що стала в основному частиною Трансйорданії під новою назвою „Йорданія”. Місто Єрусалим було поділено на „східний”, арабський і західний, або новий Єрусалим, жидівський. Згідно з рішенням ООН цілий Єрусалим повинен був стати міжнародною територією, але жиди вже при проголошенню самостійного Ізраїлю проголосили Єрусалим столицею Ізраїлю. Фактично столицею було зразу місто Тель Авів, але після захоплення в 1967 р. східної частини Єрусалиму уряд Ізраїлю проголосив цілий Єрусалим неподільною столицею Ізраїлю.

Територія Ізраїлю займає простір 8,000 кв. миль, приблизно такий, як стейт Нью Джерзі, з того більше як половину займає майже безлюдна пустиня Негев. Північна частина, основна частина Ізраїлю, теж мало врожайна, з вапнякуватими горами й горбами, що ще й сьогодні в більшості зеленіють тільки в дощову пору. Мінеральних покладів дуже мало, нафтових джерел немає зовсім. До часу постановня Ізраїлю тільки невеликі смуги коло Назарету, коло Вифлеєму і

над морем надавалися до збіжевого хліборобства, решту використовувати для випасу овець.

Але Ізраїль, як з гордістю говорять жиди, зробив три чуда: розбудував зразкове хліборобство, zorganizував найкращу в світі армію і привернув жидам національну гордість і віру в свої сили. Багаті води Галилейського озера, що віками пили собі спокійно до Мертвого моря, мусіли працювати для хліборобства країни: бетонними, залізними і плястиковими рурами вода розходитьса з озера по всім Ізраїлю, при чому доплив до кожного господарства регулюють автоматично компюторами. Завдяки тому все морське побережжя вкрилося овочевими деревами, головно виноградниками і помаранчевими садами та збіжевими полями. При використанню найновішої технології вся країна покрита модерними дорогами, на диво широко розбудовані міста. Розбудовують індустрію, напр. обрібка діамантів, привожених з Південної Африки, є найбільша і найкраща в усьому світі. Для електрики побудовані атомові реактори.

Ця імпазантна розбудова ведетьса головно завдяки дуже сильній фінансовій допомозі ЗСА, жидівської громади в ЗСА і федерального уряду ЗСА. Та мимо цього економічне по-

ложення країни важке, податки дуже високі, а валюта паде на вартості 130% річно (тому то зразу були „ізраїльські фунти“, потім „ліри“, а тепер „шеклі“). Соціяльна опіка розбудована зразково, але вона є теж важким тягаром для державних фінансів. Державне заборговання — п'ять більйонів долярів (пропорційно до населення — таке, як у Польщі).

Населення самого Ізраїлю становить сьгодні кругло чотири мільйони, з того два мільйони і 800 тисяч жидів, а мільйон двісті тисяч арабів. Згідно з конституцією, араби є повноправними й рівноправними громадянами Ізраїлю, й арабська мова є другою мовою Ізраїлю. У війні в 1967 році Ізраїль окупував зайорданську частину Йорданії, що її жиди звать Галилея і Самарія, та смугу Газа, а від Сирії Голянські пагорбки, разом з населенням мільйон триста тисяч, повністю арабським. Захоплення тих частин колишньої Палестини збільшило територію Ізраїлю і, головно, вирівняло кордони вздовж ріки Йордану і забезпечило Галилейське озеро Голянськими пагорбками.

Захоплення Трансйорданії на західному березі Йордану прийняли жиди як звільнення „споконвічно жидівської“ землі, даної їм Єговою в домовленню з Мойсеєм. Тому й

настанова всіх жидів без вімку, є — ніколи її арабам не віддати.

Але це створило дуже важкі зовнішно-політичні і внутрішні проблеми. Навіть найкращі союзники Ізраїлю, ЗСА, такої інтерпретації ніяк визнати не хочуть і піддержують вимогу арабів, що ці терени мають бути повернені арабам. На тому тлі постав і збільшується конфлікт між Ізраїлем і ЗСА. Тепер питання цієї території особливо болюча проблема для Ізраїлю, і її в ізраїльській пресі, в політичних дискусіях і приватно дуже пристрасно обговорюють. З одної сторони, всі жида згідні в тому, щоб не віддати, а з другої, страх перед розривом із ЗСА, без допомоги яких економічне становище Ізраїлю стало б відразу катастрофальним.

Внутрі ж Ізраїлю — що робити з чисто арабським населенням цієї території, яке сьогодні становить 1.3 мільйона. Якщо залишити його як повноправних громадян Ізраїлю, визнавши офіційно цю територію як невід'ємну частину Ізраїлю, Самарію і Галілею, то в додатку до 1.2 мільйона арабів у самому Ізраїлю становило б майже стільки, що жидів: 2.5 мільйона арабів і 2.8 мільйона жидів, при чому майже 300 тисяч жидів, громадян Ізраїлю, які мають подвійне громадянство — ізраїльське і американське, живе

постійно в ЗСА. Природний приріст арабського населення дуже великий — їх родиться два рази більше, як жидів. А вплив жидів до Ізраїлю не лише припинився, але зменшився: два рази стільки жидів в останніх п'ятьох роках виїжджає з Ізраїлю, як приїжджає: а з тих, що приїжджають із СССР менше як третина залишається в Ізраїлю, решта з поспіхом переїжджає до ЗСА або куди інде. При такому розвитку жида скоро стануть в Ізраїлю меншістю.

То що робити?

А що, якби Ізраїль мусів дозволити вернутися на його територію хочби частині тих трьох мільйонів арабів, що їх при постанові Ізраїлю прогнали?

Ньюйорський рабін д-р Кагане, що є одночасно американським та ізраїльським громадянином і діячем (він творець „Джуїш Дефенс Ліг“) має дуже просту розв'язку — вигнати одного дня всіх арабів і кінець, світ покричить і привикне до того. Така пропозиція подобається всім жидам, але в теперішній ситуації її не тільки неможливо здійснювати, але й отверто говорити про неї не в інтересі Ізраїлю. Тому д-р Кагане попросив уряд Ізраїлю повернутися „на час“ до ЗСА. Та сама проблема загострюється і про неї пристрасно дискутують. Тим більше, що для нікого з жидів не є таєм-

ницею, що навіть ті араби, що від 1948 року є громадянами Ізраїлю є явно вороже наставлені до жидів.

Для ілюстрації настанови арабів такий епізод: я сидів в ресторані в сорочці з короткими рукавами, і один з присутніх арабів побачив на моєму рамені число в'язня Авшвіцу.

— Ти жид? — звернувся він до мене, здивований, що я говорю з дружиною і сином не-жидівською і неанглійською мовою.

— Ні, — кажу, — я українець. У німецьких концтаборах були українці й інші християни. А ти хіба, знаєш, що це таке?"

— Знаю, — каже молодий араб. — То Гітлер знищив у другій світовій війні шість мільйонів жидів, а ми, араби, знищимо тепер дванадцять мільйонів жидів. — Я усміхнувся здивовано: Чи не забагато? Їх в усьому світі дванадцять мільйонів, а тут, в Ізраїлю, лише три.

— Ми це знаємо. Тому я й кажу дванадцять мільйонів ми знищимо так, щоб у всьому світі ніодин з них більше не залишився в живих!"

Горячою проблемою є питання мирового договору з Єгиптом. Президент Єгипту Садат геніальним маневром пропозиції миру заскочив ізраїльських політиків з Бегеном включно, у справу вмі-

шалася Америка, і Бегін не спам'ятався, як мимо його героїчної впертости в Кемп Дейвіді його таки притиснули погодитись віддати Єгиптові увесь Синай за підписання миру Єгипту з Ізраїлем. В тодішній важкій атмосфері оточення Ізраїлю ворожим арабським світом підписання мирового договору з визнанням Ізраїлю Єгиптом виглядало в першій хвилі успіхом Ізраїлю, зломанням одностайного фронту арабів. Але згодом жиди почали критично аналізувати, що це за „бизнес". Захопити увесь Синай і задержати його на завжди як частину Ізраїлю було мрією жидів: стратегічно Синай становить вимріяне забороло для Ізраїлю проти Єгипту, а економічно — присутність Ізраїлю вздовж східного берега Суецького каналу дало б змогу стати поволі співвласником каналу і крок за кроком перебрати в свої руки „бизнеси" з усіма, хто вживає Суецький канал. А ще й виявилось, що на Синаю є поважні поклади нафти, якої Ізраїль дуже потребує. Але все це треба перекреслити, віддати все Єгиптові. За яку ціну? Мировий договір? Яке нині в світі значіння мають договори? Єгипет хоче миру, поки не дістане назад увесь Синай. А як дістане, за кілька днів може зірвати договір і що?

Найболючіше віддати тепер

останню частину Синаю, бо на ній є два наймодерніші жидівські воєнні летовища. Віддавати їх ненарушеними? Загальна думка така, щоб забрати все, що можна, а решту знищити і віддати голі скали. Тільки ж американці обіцяли два більйони доларів Ізраїлеві на побудову таких самих летовищ на території Ізраїлю з вимогою щоб Ізраїль за те віддав Єгиптові синайські летовища ненарушеними. Іти на явний конфлікт з Америкою? А що як озлоблені американці не дадуть тоді ні цента?

А взаємини ЗСА й Ізраїлю стали в останньому часі взагалі „проблемою проблем” для Ізраїлю. Всім відомо, що Ізраїль виріс економічно, політично й мілітарно завдяки велетенській допомозі ЗСА. Американські президенти часто повторяли, що ЗСА мають „спеціальні зобов’язання супроти Ізраїлю”. Один з ізраїльських політиків окреслив це так: „Ізраїль є непереможний, бо має колонію, що є найбільшою світовою потугою і називається ЗСА”. Вирішний вплив жидівської громади в ЗСА на уряд ЗСА вважався безсумнівним і незламним. І ось несподівано той вплив почав зменшуватися. Якраз в часі мого перебування в Ізраїлю, у Вашингтоні відбувалася важлива проба сил між тими впливами і президентом ЗСА Регеном в справі продажі Сав-

дійській Арабії наймодерніших літаків: хто має більший вплив, вірніше, вирішний вплив на американський сенат — президент ЗСА чи жидівське „лабі”? Президент переміг з великим трудом, але переміг! Ізраїль прийняв це з переляком як грізну остерогу, що ЗСА, точніше, уряд ЗСА починає мати власні пляни і, як треба для інтересів ЗСА йти проти вимог Ізраїлю й американських жидів, спеціально у відношенню до арабів. Це кидає грізну тінь на питання, а що зробить ЗСА у випадку нової війни Ізраїлю проти арабів?

Ізраїль має найкращу в світі армію. Найкраще вишколену завдяки системі, згідно з якою кожний мужчина від 18 до 21 року життя мусить відбути трирічний військовий вишкіл, а кожна дівчина дворічний, і завдяки пристрасному патріотизмові всієї жидівської молоді і найкраще вивінувану завдяки великанській допомозі ЗСА. Власне, завдяки ЗСА. В останній війні, званій „Йом-Кіпур”, якби не велетенська, неймовірно швидка допомога ЗСА модерними танками, літаками й амуніцією, то саме існування Ізраїлю було б під знаком питання. Така допомога ЗСА для Ізраїлю конечна в кожній майбутній війні з арабами. А що буде як „збунтований” уряд ЗСА при найближчій потребі відмовиться її дати?

В Ізраїлю діє двадцять кілька партій (кілька більше, як має українська політична еміграція). Усі вони „жеруться” між собою — у внутрішньо-жидівських справах. Що ж до зовнішнього світу, вони всі об’єднані. Дрібні розходження вирішують тільки в питаннях тактики. Всі згадані проблеми обговорюються всесторонньо в ізраїльській пресі, особливо в дуже добре редагованім щоденнику англійською мовою „Джерузалем Пост”.

Цей коротенький перегляд дає ясний образ того, які проблеми стоять перед державними і політичними діячами Ізраїлю, проблеми, що заторкують саме існування Ізраїлю, тому й не дивно, що між ними немає місця для зацікавлення українськими справами. Жиди наскрізь практичний нарід. Вони рахуються тільки з наявною силою. Що їм можуть дати сьогодні українці? Власне, нічого. Протиукраїнська настанова й дія зовсім певно зустрінеться з апробатою Москви, і Варшави, а навіть мадярів та румунів. З Москвою можна українцями торгувати... Чи важливе становище України як вільної держави в майбутньому? Безперечно, але як українська держава постане, то Ізраїль відразу нав’яже з нею якнайкращі взаємини. Українці тоді пригадають, як жиди ставляться до українців тепер? Нічого подібного! Українці

лише між собою один одному до смерті не простять, що той не так „добрий-день” сказав; чужинцям вони за кілька днів прощають усе. Хіба ж не забули вони на кілька днів по програній гітлерівській Німеччині всі злочини і звірства німців проти українців? А татарам, які віками пустошили Україну, хіба не раді б сьогодні українці віддати увесь Крим і шукати за ними по всім Сибірі, щоб привезти назад на Крим?...

Коротко: В державно-політичних колах Ізраїлю місця для зацікавлення українською справою немає.

Для ясности мушу спростувати подану минулого року в українській пресі в ЗСА інформацію, нібито „вперше в історії українсько-жидівських взаємин” уряд Ізраїлю запросив троє українців з Чикага відвідати Ізраїль. Ніякого запрошення представників українців від уряду Ізраїлю не було. Це відділ пропаганди Ізраїлю у співпраці з жидівською організацією в Чикагу зорганізувало поїздку до Ізраїлю 15 мешканців Чикага, між якими опинилося й троє українців. Тому й ніякої зустрічі їх як представників українців з будь-ким з уряду Ізраїлю не було. Публіковане в українській пресі інтерв’ю одного з тих українців було проведене із згаданим на початку д-ром Клейнером, членом товариства жидівсько-української спів-

праці, недавно прибулим з України, що на УВУ в Мюнхені закінчив свої студії. До уряду й урядових чинників Ізраїлю він абсолютно ніякого стосунку не має.

Інша справа — ставлення жидів в Ізраїлю до українців як окремих людей, жидівських громадських, культурних і наукових установ.

„Яд Вашем”

Ми б назвали це проукраїнськи „Музей Мучеництва”. Так звичайно перекладають цю назву жиди, коли їх питати про дослівне значення слів „Яд Вашем”.

Але рабін, професор єврейської теології пояснив мені, що воно не так. Дослівно треба б перекласти це так: „Яд” — рука, „ва” — і, „шем” — ім’я, отже ціла назва „Рука й Ім’я”. Ці два слова взяті з псалму старого завіту, в яким говориться про те, як жиди попали були в важку вавилонську неволю і Єгова потішив їх: „Утрапиш ти, Ізраїлю, синів і дочок. Але я дам тобі руку (рамя) і ім’я (славу) і буде твоє рамя і твоя слава важніші, як сини і дочки”. Отже ці двоє слів, незрозумілі тому, хто не знає того псалму, є символічною пригадкою, що хоч загинуло мільйони синів і дочок Ізраїля, то залишилося таки жидам міцне рамя і ім’я

вибраного народу. От чому „Яд Ва-Шем” — „Рука й Ім’я”.

Яд Ва-Шем займає кілька гектарів на перемістю Єрусалиму, Скелясті раніше нежитки вирівняли й перетворили в велику площу з кількома будинками, де міститься адміністрація, музей, бібліотека, архіви, мавзолей, великийobelіск і пам’ятники на просторій площі, велика паркова площа і „сад праведних”, тобто ряд деревець, засаджених для тих „праведних”, що з нараженням власного життя врятували в окупованій гітлерівською Німеччиною Європі життя комусь із жидів. При кожному деревці плитка з іменем і прізвищем „праведного” і поданням його національності чи країни.

Усю шкільну дітвору привозять оглянути „Яд Вашем” з усіх закутин Ізраїлю.

Головні відкриті кімнати музею вкриті рисунками й різьбами сцен винищення жидів у гітлерівській Німеччині із статистичними даними.

В часі моїх оглядин цієї частини „Яд Вашем” увагу всіх звернули дві молоді студентки, одна з них гістично ридала, а її товаришка намагалася її заспокоїти. Я підійшов до них і запитав, чому вона плаче.

— Як я можу спокійно дивитися на оце? То там, в Авшвіці загинула моя бабка, мій дідусь, моя тета, стрийко,

вуйко... Це страшне варварство! Жажіття! Тобі, може, важко повірити в те!... Ти не годен уявити собі...”

— Не тільки можу уявити, але й це все бачив власними очима, сам переживав то особисто — кажу й показав своє кацетівське число на руці.

Вона зірвалася, кинулась мені на шию й почала пристрасно виціловувати.

— „Ти там був? Ти один з них? Ти сам пережив те пекло?!...”

— „Так, але я не жид, я українець”.

Вона остовпіла, вухам своїм не довіряючи. Відсахнулася, руки опали.

— „Якто українець? Ти ж був в'язнем, маєш число на руці, а українці були есесами, що помагали гестапові мордувати жидів!” — Вона, її товаришка й інші вдивлялися в мене з виразом найбільшого здивовання й недовір'я.

— „Ти, мабуть, український жид, або твій тато чи мама були жиди...”

— „Ні, — кажу. — Я чистокровний українець і всі мої предки від часів Мойсея були чистокровні українці. Ви є жертви протиукраїнської пропаганди. Гітлерівці вели таку пропаганду, що жиди мордують кожного року християнського хлопця, щоб брати його кров на „мацу”. А московські й інші нацисти ведуть пропаганду проти українців,

нібито українці помагали мордувати жидів. Я сам був чотири роки в гітлерівських тюрмах і конц. таборах. Таких, як я, були тисячі українців. І тисячі їх згинуло. Німці знищили, як ось тут читаєте, шість мільйонів жидів. І три мільйони українців. Жидів стріляли на відлюддях і газували в конц. таборах, українців заморювали на смерть у таборах полонених, стріляли, вішали прилюдно по всіх містах і селах України... Я знаю, що Вам важко в це вірити. В Америці є багато таких, що не вірять в існування жидівського „голокосту”. В Каліфорнії є нібинаукове американське товариство, яке каже що німці ні одного жида ніколи не загазували й не розстріляли...”

Я бачив по обличчях усіх, що слухали, що їм справді дуже важко сприйняти правду, яку я їм подавав. На мене дивилися, як на істоту з Марса. Українець — чотирирічний в'язень німецьких гітлерівських тюрем і конц. таборів, з тавром Авшвіцу на руці?... І таких було тисячі — **українців?**

Сад „праведних”, це ряди дерев попри головний будинок „Яд Вашім” і позад нього. Разом з дружиною уважно приглядаюся табличкам поруч кожного дерева, шукаємо українців. Знайшли тільки один напис „Україна”: ім'я — Олена Вігер. Аналізуємо прізвища тих в яких є окреслення „Польща” або „СССР”. Відготовуємо

прізвища, на нашу думку українські: Марія Бабич, Олена Григоришин, Михайло Яцюк, Теодор Калинчук, Домка Семенюк, Охрим Сирочук, Андрій Станко, Василь Свистун, Ісидор і Ярослава Волосянські, Богдан Загайкевич з родиною, Катерина Шевченко. В секретаріаті зі списку тих, що їм признано і буде посаджене деревце винотовуємо: Ляхович із Льос Анджелесу, що врятував жида д-ра Йосиповича і Качмар.

Директорка „офісу” Віра Правсниц дуже привітно нас прийняла, побачивши на моїм рамені число Авшвіцу, а почувши, що я українець, заскочено і з недовір'ям потрясла головою. Коротко пояснюю. Ввічливо слухає й хотіла б усьому допомогти. Українці між „праведними”? Ніколи такого питання їй ніхто не ставив і над ним ніколи не думала. Окремої рубрики „українці” нема, бо для цього не було потреби. Олена Вітер виразно подала „Україна” і це їй так написали. Іншим ніхто цього питання не ставив. Про признання назви „праведника” митрополитові Андреві Шептицькому знає, бо на комісії кілька разів про це була мова, і секретарка бачила живу кореспонденцію в цій справі. Знає, що митрополит Шептицький врятував життя багатьом жидам. Але чому ще й досі не признали йому імені „праведника”, не

знає. Може, знає директор східноєвропейського відділу д-р Лівія Ротсірхен.

Заходжу до неї. Зовсім подібна сцена, як у секретаріаті. Приязна усмішка і співчутлива чемність, коли почула, що я колишній „авшвіцяк” і побачила „число” на руці, і констернація, коли кажу, що я українець.

„Українець? Ну, то ми сусіди, ви українець, а я румунка, і обоє — жиди”.

„Ні, — попраляю, — Ви румунська жидівка, а я український українець. Ви хіба знаєте багато про українців”.

„Так, знаю, але, на жаль, нічого доброго. Знаєте, я жидівка, а Хмельницький, гайдамаки, Петлюра... А недавно українська поліція... Я родилася в Румунії, приготувляю тепер працю про винищування жидів у Румунії і все в рапортах стрічаю звіти, як то українська поліція помагала німецьким нацистам винищувати жидів”.

„В Румунії? Українська поліція в Румунії? Звідки ж там узялася українська поліція?”

„Ну, ви знаєте, що в Румунії, на Буковині й Бесарабії дуже багато українців. Казали, що більше, як один мільйон”.

„І вони там жили завжди, так? І завжди мали там свій уряд, свою поліцію?”

„Та ні, то була Румунія, румунська влада і румунська поліція”.

„І ви не чували, що румуни дуже переслідували українців, саджали до тюрем”.

„Ну, чула. Знаєте, українці були одні націоналісти, другі комуністи й одні хотіли забрати Буковину й Бесарабію, щоб прилучити її до самостійної України, а другі до ССРСР. То румуни їх переслідували. Вони не вірили ніяким українцям”.

„Цікаво: не вірили, не любили, переслідували українців, а як почалася німецько-московська війна, то відразу створили з тих українців румунську поліцію, яку ще й назвали „українська поліція”? А не боялися, що та українська поліція помститья тепер, маючи зброю в руках, на румунах за переслідування?”

„Гм... Над таким питанням ніколи не задумувалась. Гадаю, що не боялися, тому що старшини в тій поліції були все німці й румуни, а українці лише рядовики”.

„Як же вони порозумівалися? Прості українці не знали ані німецької, ані румунської мови. І як же це так: прості рядовики, українці з української поліції в Румунії, організували на терені Румунії ґетта й винищували жидів? А румунський уряд на таке дозволяв українцям?”

„Ну, над такими питаннями я ніколи не застановлялася. Але, ви знаєте, всі українці є антисеміти, вони все били жи-

дів, в Галичині, на Україні...”

„А за що? Як же це так — жиди українців все любили, а українці за те жидів били? Чому?”

„Не знаю. Нас у жидівській школі так учили, в наших книжках так пишуть”.

— „А про українського митрополита Шептицького чули?”

— „Чула. Знаю, що він багато жидівських родин врятував перед смертю з рук німців, кільканадцять рабінів врятував”.

— „Ви простудіювали справу жидів у Румунії в часі другої світової війни. Чи румунський православний патріарх, румунський католицький митрополит чи єпископ або хтось з румунських священиків склали письмові протести проти винищування жидів німцями й румунами? Чи вони активно помагали жидам, рятували їх життя ризкуючи власним життям і румунськими церквами?”

— „Ні, про таке я ніколи не чула, ніяких документів, що потверджували б таке не бачила. Навпаки, ми маємо документи, що румунський уряд і особливо румунська партія „Залізна Гвардія” помагали німцям винищувати жидів”.

— „От і бачите! І все одно ви кажете, що не румунський уряд, не румунська „Залізна Гвардія”, які ненавиділи українців гірше, як жидів, але українці „гірше, як німці” винищу-

вали жидів. Чому така українофобія?”

— „Не знаю. Я тільки повторюю те, що думають і говорять про українців усі жида. Я сама перший раз бачу перед собою українця, що був в'язнем Авшвіцу. Я вам вірю, що таких, як ви були тисячі українців. але я ніколи про це не чула.”

— „Але про митрополита Шептицького чули? Чому про нього жида не говорять, і ви тут, в Яд Вашем”, навіть не хочете йому подякувати і визнати його „праведником”. Таж його портрет повинен бути тут, в першій кімнаті музею з виразним зазначенням що він, митрополит української католицької Церкви, єдиний в Європі письмово протестував перед Гітлером і Гімлером проти винищення жидів і сам, а з його доручення сотні українських священників, монахів і монахинь рятували життя жидам, ризкуючи власним. Чому того нема!”

— „Не заню. Про справу Шептицького говоріть з Комісією голокосту, з директором Яд Вашем і його заступником”.

Директор Яд Вашем д-р Іцак Арад і його заступник д-р Гедеон Гавзнер виразніше проти українсько наставлені. Але чемні і здержливі. Моя авшвіцька „виказка” на рамені — несподіванка для кожного жида і спинює протиукраїнську напасливість. Вони — кажуть, — ніякої різниці між тими, хто

рятував жидів, з уваги на їх національність, не роблять. Якщо хтось подав, що він українець чи українка при розгляді внеску на визнання його чи її „праведником”, то так на таблиці біля деревця і подано. Обидва пригадують, що на табличці Олени Вітер виразно подано „Україна” бо так вона подала.

— „Поможіть нам розшукати тих українців, що врятували життя жидам, хай врятовані внесуть зголошення, щоб їм признали їх спасителі назви „праведника”, хай ті виразно подають, що вони українці і вимагають, щоб на їх дощинці було позначено „українець”, чи „українка”, то так і буде подано. Це буде добре й для всіх українців, коли тут, у Яд Вашем, будуть відвідувачі читати, скільки то українців рятували жидів”.

Із справою митрополита Шептицького ознайомлені обидва. Цю справу вже сім разів розглядала комісія, але позитивного рішення не видала ніколи. Найкраще знають про причини такого стану голова Комісії д-р Моше Бейски і його заступник, голова справ Східної Європи, головний рабін Тель Авіву д-р Давид Кагана. Головно — рабін Кагана. Він жив у Львові, він знав Митрополита Шептицького особисто і він цю справу тут веде.

Про політику, релігію і дещо з історії

Давид Кагана, головний рабін Тель Авіву, зустрів мене у своїй скромній, але гарній віллі на передмісті Тель Авіву, найбільшого міста Ізраїлю, що до недавна був столицею. (Більшість держав, у тому й ЗСА, не визнали перенесення столиці Ізраїлю до Єрусалиму й визнають далі столицею Тель Авів і тут, в Тель Авіві вдержують свої амбасад). З ним провели ми обидва, в присутності теж проф. Сусленського, живу дискусію про політику, релігію, історію та дещо інше пів дня. Як колишній головний рабін жидів у польській армії з рангою полковника, він свobodно говорить по-польськи, тому тою мовою ми й вели нашу розмову. Українську мову він колись знав, але за сорок літ призабув, вже на вступі просить виразно вимовляти й писати його прізвище „Кагана” („а” на кінці), щоб не мішати з прізвищем ньюйорського рабіна Кагане, голосного і в ЗСА, і в Ізраїлю.

— „Це два різні прізвища, два різні роди, дві різні особи з дуже різними характеристиками й політичними та релігійними поглядами.”

Причина й ціль моїх відвідин йому вже відомі.

— „Граф Шептицький? — рабін з видним зворушенням гладить бороду — це найшля-

хотніша людина, яку я колинебудь зустрівач у своєму життїю. Як би я мав вірити в християнських святих, то тим святим, в якого я вірю, є граф Андрей Шептицький. Про це я й пишу у своїх споминах, виданих єврейською мовою. Він врятував життя мені, кільканадцятьом іншим рабінам з їх родинами і сотням жидів. З чисто ідейних мотивів, гуманітарних, з любови людини навіть тоді, коли він, Шептицький, християнин, а той, кого він рятував з ризком власного життя — жид. Кожному іншому, що рятував жидів чи помагав їм у ті страшні часи, можна причепити, що він то робив за гроші, за якусь винагороду, за надїю скапіталізувати це, якби ситуація змінилася. Але нічого такого не можна й подумати про графа Шептицького. На схилку свого благородного життя він не потребував сам уже нічого: ні нагороди, ні грошей, ні слави, ні спекуляцій „якби все змінилося”. Такі моральнодухові велетні з’являються в історії людства раз на тисячу літ. Йому належить від жидів назва не „праведника”, але „принца праведних”! Йому належить не одне дерево в Яд Вашем, а цілий парк в Яд Вашем у Єрусалимі, і в Тель Авіві, і в усіх святих місцях Ізраїлю. Цього не заперече ніхто. Але — зупинився в потоці признання й похвал рабін і потер в задумі бороду.

— „Про оце „але” я й хочу почувти від вас”, — пригадую.

— Справа в тому, що граф Андрей Шептицький був митрополитом, головою української католицької Церкви, а ви хочете, щоб ми дали наше найвище признання не графові Андреєві Шептицькому, але митрополитові Андреєві, голові української католицької Церкви так?”

— „Так, раббі! Адже він писав протести проти винищення жидів до Гітлера, Гімлера й інших не як „граф Шептицький” але як голова української католицької Церкви, не як граф у своїх графських маєтках він переховував рабнів та інших жидів, але в підземеллях церкви св. Юра та в інших українських монастирях, не як „граф” доручав він українським священикам, українським монахам і монахиням рятувати жидів, їх жінок і дітей, але як голова української католицької Церкви, їх церковний зверхник і тільки як своєму церковному зверхникові, а не „графові” вони повинувалися, ішли за ним готові своє життя віддати на німецькій шибениці”.

— Знаю, і у цьому й суть справи, що ми не можемо признати, що українська католицька Церква помагала жидам. Вона помагала німцям. Всі українці коляборували, і сам ваш митрополит теж. Він писав пастирські листи з закли-

ком, щоб українці здавали німцям контингенти харчів, збіжжя, щоб їхали на роботи до Німеччини і так помагали Гітлерові виграти війну. Ваш митрополит доручав своєму помічникові, тодішньому ректорові Й. Сліпому вітати хлібом-сіллю губернатора Франка, коли той приїхав до Львова з наказами повного винищення жидів. Тому митрополитові української католицької Церкви, Андреєві Шептицькому, ми не можемо признати звання „праведника” й засадити деревце в Яд Вашем. Ніколи, ніколи, ніколи!” — Рабін встає схвильований.

— Раббі, — звертаю йому увагу, — в цьому дразливому питанні нам треба відділити дві справи: перше — подяка жидів митрополитові Шептицькому за врятування сотень жидів, рабнів, муштин, жінок, дітей перед смертю з рук німецьких нацистів; друге — питання, чи українська католицька Церква і її голова митрополит Шептицький справді „коляборували” з нацистами. Розгляньмо спокійно перше питання. Вам, жидам, здається, мабуть, що признанням комусь звання „праведника” і засадженням деревця у Яд Вашем ви робите йому ласку й даруєте якісь особливі почесті. А мені здається, що тут іде про зовсім просту справу: Чи вміють жиди подякувати тому, хто ризкуючи власним

життям рятував у страшні часи життя жидів. Ви самі, раббі, свідчили на початку нашої розмови, що Шептицький рятував жидів не ради якихсь похвал, признань, медалів, дипломів.

— Так, я так казав і ще раз кажу!”

— „Ось бачите, йому навіть вашого „дякую” не треба. Але нам, українцям, які повинувалися дорученням нашого великого митрополита, щоб шанувати людину навіть тоді, коли вона жид, і тому рятували жидів у страшній для них небезпеці, нам хочеться знати, чи жиди вміють сказати йому за те „дякую”.

— Що значить „навіть якщо та людина — жид”? Що ви цим хотіли сказати?”

— Ось що: Ви як рабін знаєте дуже добре, що згідно з вашою релігією є жиди, „діти Божі”, яких Єгова створив і з якими різні договори робив. І є нежиди, „гоїм”, щось гірше”.

Рабін здригнувся і хотів щось казати, але я його здержав.

— Раббі! З цим питанням я знайомий дуже добре завдяки тим жидам, з якими я чекав нашої черги смерти в Авшвіці. А ви як рабін знаєте це ще краще, тому не пробуйте один одного обдурювати. Так ото таке ваше становище до поняття „людина”. Німецькі нацисти обернули це: вони „іберменші” а жиди „унтер-

менші” найнижчої категорії, які повинні бути винищені. А наш великий митрополит Андрей Шептицький вчив нас, що всі люди в Бога рівні, всі однакові Його діти і тому навіть той знецінений, знеславлений німцями жид — теж людина, яку він поручає нашій опіці.”

— Ну, я вже два рази казав і втретє кажу: граф Шептицький, це найбільша людина-гуманіст, для якого в мене найбільші похвали і признання.

— А я втретє кажу вам, що ніякий граф, а митрополит української католицької Церкви виявив неперевершений героїзм у рятуванні жидів. В Європі, як знаєте, графами, баронами, князями — хоч гать гати. А чи можете назвати мені хоч одного з них, який безкорисно з нараженням власного життя рятував жидів? Але вертаймося до нашого другого питання: Як, на вашу думку, українська католицька Церква колаборувала з німецькими нацистами?

— Я вже казав. Митрополит, а за ним священники закликали усіх українців бути послухниками німецьким наказам, здавати контингенти, їхати на працю...”

— А ви, рабіни, не закликали всіх жидів слухняно виконувати всі доручення німецьких властей? Казав вам Гітлер, Гімлер чи Айхман створити гетта і ви, рабіни, закликали всіх жидів слухняно викону-

вати це. Доручали вам зігнати всіх жидів до гетта і ви закликали всіх жидів, щоб слухняно йшли всі до гетта. Казали вам створити Юденрати і жидівську поліцію, ви їх створили і рабіни закликали всіх жидів, щоб слухняно виконували всі накази юденрату та жидівської поліції навіть тоді, коли треба було їхати до газових камер чи йти на розстріл...

Рабін нервово засувався на кріслі:

— Йой, йой, а що ж ми мали робити? Ми мусіли! То були страшні часи. Смерть, усюди смерть, що ми мали робити?

— А українцям не грозила смерть за невиконання німецьких наказів? Українці здавали контингенти збіжжя, їхали на невільничі роботи, щоб рятувати себе, інших українців, свою рідню від шибениці, від розстрілів. Кого ж ви, жиди, думали врятувати коляборванням з нацистами в винищуванні жидів? Ви ж знали, що вони і вас, рабів, знищать. Українців не нищили ще тоді поголовно.

— Але жидів нищили! Усіх! Мордували!

— І ви хотіли б, щоб українці вас рятували, ставали з голими руками проти німецьких танків, скорострілів, літаків, виставляючи на смерть своїх рідних, себе, весь український нарід? Хай загинуть всі українці, щоб лиш рятувати жидів? Ми, українці, творили

повстанські загони, що збройно боролися проти німців. Чому ви, жиди, не схопили за зброю, щоб самим себе захищати? Із шістьох мільйонів жидів у Європі можна було створити півмільйонову жидівську армію, а якби й жидівські дівчата включилися, то мільйонову армію.

— Де ж ми мали взяти зброю?"

— А де брали українці? На початок взяти від німців, як ми робили. А тоді вам скинули б парашутами англійці, американці і совети. Нам ніхто не хотів допомогти, а жидам були б допомогли зброєю, амуніцією і грішми. З Америки були б прийшли жидівські командири, адже в Америці було тоді п'ять мільйонів жидів і багато з них були в американській армії полковниками, генералами..."

Рабін схопився за голову.

— Йой, не говоріть так! Нам ніхто не помагав, ніхто не хотів, ніхто. Усі були проти нас. В Європі всі християни, а кожний християнин хотів щоб усі жиди пропали..."

"Християнство винне..."

— Раббі, — здивувався я, — то не лиш українці, але всі християни ненавидять жидів і винні в вашому нещастю?

— Так, усі християни. Християни від самих початків свого існування стали страшними

антисемітами. Вже апостол Павло підбурював і проповідував проти жидів, хотів нашого знищення.

— Читав я такий закид у книжці жида Равла Гільберга „Дестракшин оф де Юропісн Джус“, в якій він на початку книжки зіставив витяги з писань Лютера і постанови католицької Церкви з протижидівськими декретами гітлерівської Німеччини з висновком, що гітлерівські акції проти жидів були продовженням дій християнства. Але я думав, що це видумка жидівського суперпатріота. А тепер чую те саме від вас, раббі! Виходить, що ви всі так думаєте.

— Очевидно. Бо це свята правда! Християнство винне в нещастях жидівського народу!

— Вибачте, раббі, але християнство існує лише дві тисячі років, а жидів били й винищували відколи ви існуєте. Старинний Єгипет, Вавилон, Ассирія, Персія, филистинці, римляни...

— Ні, те все було вислідом історичних подій, Країна Ізраїлю лежить на шляху між Месопотамією і Єгиптом, тому імперії, які існували в давні часи, хотіли володіти їх землею і вимагали від жидів послуху. Жиди бунтувалися і поносили консеквенції. Але ні римляни, ні вавилонці, ні асирійці, ні єгиптяни не були антисемітами, не хотіли знищення жидів. А хри-

стіяни проголосили нас Христоубійцями, проклятими, які повинні бути знищені бо ми, кажуть християни, вбили Бога. Як ми могли вбити Бога, коли Бог безсмертний?

— Тут, раббі, конечно уточнення: Кажуть християни, що жиди „вбили Бога“, чи що „розпняли Христа“?

— Хіба ж це не те саме? Кажуть же християни, що Христос Бог. А Бог є один, чи так?

— Очевидно! Кожна інтелегентна людина вірить, що Бог є один. Але таке ствердження дуже цікаво почути від жидівського рабіна.

— Ов, а це чому? — здивувався страшенно рабін. — Таж усі знають, що жиди були перші, що стали вірити в одного Бога!

— Трошки не так, раббі! Історія старинного Єгипту повчає, що першим визнавцем одного, єдиного Бога був єгипетський фараон Ахнатон, Він вже поверх сто літ перед Мойсеєм запровадив в Єгипті як обов'язуючу віру в одного Бога, Адона. Це від нього перебрав Мойсей сто літ пізніше віру в одного Бога і навіть назву Адон впровадив у жидівську релігію як „Адонай“.

— То ви заперечуєте старий Завіт Святого Письма?

— Я вже на початку нашої розмови на цю тему сказав

вам, що одна справа релігія, а друга — наука, знання. Як історики, ми мусимо підходити до даного питання з наукової точки зору. Але вертаймося до питання віри жидів в одного Бога.

— Ну, цього вже хіба не заперечите!

— Так, і щодо цього я маю дуже глибокі сумніви!

— Ви, бачите, жиди, завжди говорите про в а ш о г о Бога, Адонаї, Єгову, чи як ще там ви звете Його. Як то? Не є Він Богом всіх народів? Має кожний нарід свого Бога? Якщо ви, жиди, таку віру визнаєте, то це значить, що ви вірите не в одного Бога, а в стільки, скільки народів є на світі. Якщо ви дійсно вірите в одного Бога, то мусите вірити, що Він є Богом, творцем і батьком кожного народу і кожної окремої людини. Кожний нарід має лише своє власне слово, свою власну назву Бога і своє розуміння Бога: Хто Він, який Він і чого Він від нас вимагає. Так, і тільки так вірять усі, хто вірить в одного Бога.

— Ну, так і ми, жиди, віримо. Тільки той один Бог особливо полюбив жидів і вибрав собі жидів за своїх дітей, за свій вибраний нарід.

— Це абсурд. Бог є батьком всіх народів, кожної людини. Як може добрий батько одного сина ставити понад

усіх інших? Чому?

— Це дуже складне питання, теологічне. В кожному разі, повторюю, ми ніякого Бога не вбили, як це нам закидають християни.

— Але розп'яли Христа, творця християнської релігії.

— То неправда! То не жиди його розп'яли, то римляни, бо Христос проголосив себе царем Юдейським, а Юдея і вся решта жидівської землі підлягала Римові. Римський цісар призначав намісників для Юдеї. Римське право, римська влада рішала про все, жидів ніхто не питався.

— Але ж римський намісник Пилат вмив руки і заявив, що він не бачить в Ісусі ніякої вини, а жиди кричали „Розпни, розпни його, хай його кров впаде на нас і на дітей наших!”

— Ні, ні! — пристрасно заперечив рабін. — Це все вигадка християн. Це й стало джерелом антисемітизму. Найвищий час, щоб папа викинув цю вигадку з християнських книг, бо від цього почався антисемітизм. Римляни навіть за кару жидів що повстали проти Риму, лиш вигнали з Палестини. Аж двіста літ після смерти Христа, коли Костянтин зробив християнство урядовою релігією римської імперії, почався антисемітизм, намагання знищити всіх жидів, Свята Інквізиція, антисемітський нацизм...

— Виходить, що все христи-

янство винне у вашому лиху, кожний християнин.

— Так, християнство є джерелом антимемітизму, голокостів...

— Значить, для добра жидів треба було б знищити християнство до основ.

— Я того не кажу.

— Але ви так думаєте, бо такий логічний висновок.

Рабін глибоко задумався і відповіді не дав.

Українсько-жидівські взаємини протягом віків

— „Але вертаймося раббі до наших українсько-жидівських справ, — збудив я його з задуми. — Згідно з вашим твердженням, українці є антисемітами не тому, що вони українці, а просто тому, що вони християни, так?

— Не зовсім. Тому що такими зробило їх християнство і взагалі українці традиційні антисеміти. Крім докторату з жидівської теології я маю теж докторат з історії. А ви, як мені відомо, крім докторату з права маєте теж докторат з історії. Значить, можемо про ці справи говорити як історики, так?

— Не зовсім, Бо моя історична настанова спирається мимиволі на правничих принципах і вимогах, отже факти, дати, цифри, — а в вас мимоволі виявляється теологічно-релігійна настанова — віра в нелогічне, сприймання „об’яв-

лення” за позадискусійну правду, перетворювання легенд в історичні факти”.

— Як ви це розумієте?”

— Зараз побачимо в дискусії. По-вашому, історія українсько-жидівських взаємин починається страшним Хмельницьким, який знищив більше невинних жидів, як біблійний Гаман. І гірше їх катував, як Гаман, так?

— Так, Хмельницький знищив пів мільйона жидів — мужчин, жінок, дітей...

— От бачите, ми вже відразу зачепились за оту нашу додаткову освіту, мою — правничу, і вашу теологічну. У п’ятикнижжю Мойсея, у книзі чисел написано, що коли Мойсей з наказу Єгови перевів перше обчислення жидів, які втекли з Єгипту, то виявилось, що мужчин понад двадцять років, здібних до військової служби, було тоді понад шістьсот тисяч. Додайте до цього стільки ж дівчат і жінок у такому ж віці, а до того всіх нижче двадцятого року життя і старших, нездібних до військової служби, то вийде понад два мільйони. Як рабін ви очевидно, вірите, що це число правдиве. Але я питаюся вас як історика: Чи можливе, щоб два мільйони людей мандрувало через пустиню Синай? Чи не думаєте, що їх, логічно бравши, не могло бути більше, як двадцять тисяч?”

— Гм... можливо, що число символічне, тому перебіль-

шене...

— В мене немає сумніву, що перебільшене і то всотеро, з двадцять тисяч вийшло два мільйони. Ось так і записав у своїх мемуарах про Хмельницького рабін Гановер, а ви за ним повторюєте, приймаючи за правду все, що подане в жидівських книгах. А я питаюся, а які докази, джерела, наукові статистичні дані? І знаходжу, що всіх жидів в Україні за часів Хмельницького було не більше як п'ятдесят тисяч. То логічно виходить, що козаки кожного жида вбивали на смерть десять разів і ще — найменше половина з них усіх залишилися далі живими, бо сто літ пізніше їх в Україні було знову поверх п'ятдесят тисяч.

Рабін від несподіванки зловився за бороду:

— А звідки ви таке число взяли?

— Читайте вашу „Універсальну жидівську енциклопедію“, то знайдете там, що згідно з обчисленнями 1578 року в Польщі було 75 тисяч жидів, в „Литовських“ землях, до яких належала Україна, 27 тисяч жидів, отже на терені самої України було яких двадцять тисяч. Сто років пізніше їх повинно було бути два рази стільки, отже не більше, як п'ятдесят тисяч. Припускаю, щов висліді воєнних дій їх згинула половина, отже яких двадцять п'ять тисяч. До того ж не забувайте, що згідно із свід-

ченнями самих жидів, тодішній польський „гетьман“ Чарнецький масакрував жидів більше ніж Хмельницький, тому п'ятнадцять тисяч жидівських жертв війни в Україні в часі Хмельницького треба признати, згідно з правдою, полякам. На рахунок українців, на Хмельницького, залишається всього десять тисяч жидів. Не пів мільйона, а десять тисяч. Українців згинуло тоді понад триста тисяч.

Рабін зняковів.

— Ну, але все таки та жорстокість, убивання жінок, дітей...”

— Але й тут рабін Гановер перебільшив, тобто просто приписав українцям те, що вичитував у книгах Мойсея про те, що робили тоді жиди. Випадково я маю тут виписки про те з П'ятикнижжя Мойсея, то дозвольте, що для пригадки прочитаю їх.

Рабін кивнув головою на знак згоди, і я читав:

П'ятикнижжя Мойсея. Книга „Числа“.

31, 1: Промовив Господь до Мойсея: „Помстись на мідіянах за синів Ізраїля... 7.1 вирушили вони (т.зн. жиди — П.М.) в похід проти мідіян, як заповідав Господь Мойсеєві, і повбивали всіх чоловіків... 9. Позабирали сини Ізраїля в полон мідіянське жіноцтво та дітей і всю скотину й отари та здо-

бутки їхні пограбували. 10. Усі ж їхні міста, де вони жили, з усіми їх оселями, спалили вогнем... 14. І розгнівався Мойсей на воєводів, на тисячників і на сотників, які повернулися з військового походу, 15. та й каже до них: „Ви зоставили живими всіх жінок...17. Тож повбивайте всіх дітей чоловічої статі й усіх жінок, що спізнали чоловіків, також повбивайте.18. А всіх дітей жіночої статі, що не знали чоловіка, позоставляйте живими для себе”.

Книга „Второзаконня”

2,32: І виступив Сихон проти нас, він сам і весь його люд до бою під Ягцою. 33. Та Господь Бог віддав його на поталу й ми побили його й синів його та весь люд його. 34. Ми тоді забрали всі його міста та й піддали знищенню кожне місто, чоловіцтво, жіноцтво й дітей, та й не зоставили живим нікого.

3. Ог: 3. І віддав Господь Бог наш, нам в руки так самого Ога, башанського царя, і весь його люд, і побили ми його так, що не зівстався ніхто живим. 4. Зайняли ми тоді всі його міста, не було міста, щоб ми не взяли від них: шістдесят міст, увесь край Аргов, царство Ога у Башані. 6. І піддали ми їх знищенню як це ми зробили з Сихоном, царем хешбонським, віддавши на смерть по всіх містах чоловіцтво, жіноцтво й дітей, 7. а всю скотину й луп

по містах забрали як здобич для себе.

7,2. І як віддасть їх Господь, Бог твій, тобі на поталу, ти їх поб'єш і піддаси цілковитому знищенню; не укладатимеш з ними союзу та не матимеш пощади до них. 3. Не будеш своячитися з ними: не віддаси дочки твоєї для його сина, і дочки його не братимеш для свого сина.

Книга Ісуса Навина

6.2. І сказав Ісусові Навину: „Ось даю тобі в руки Єрихон і його царя та його сильних воявників... 21. І знищили вони (т. зн. жиди) вістря меча як анатему все, що було в місті, чоловіків і жінок, і молодих і старих, волів, овець і ослів.

8.24. Як же Ізраїль вибив геть усіх мешканців Аї в полі та в пустині, куди погналась була за ним погоня, і як усі вони полягли до останнього від вістря меча, увесь Ізраїль вернувся в Аї і вигубив його вістря меча. 25. А було всіх тих, що полягли того дня, чоловіків і жінок, дванадцять тисяч, усі мешканці Аї... 28. Аї ж спалив Ісус та обернув його раз на завжди в могилу — руїну. 29. А царя Аї повісив на дереві аж до вечора.

11,10. Тоді то Ісус (Навин) завернув, здобув Гасор і вбив мечем томошнього короля. 11. І побили вони мечем все живе, що в ньому було, винищивши їх до ноги, так що не залишилось у ньому ні душі

живої, Хацор же спалив вогнем.

— Раббі! Чи так це записано у П'ятикнижжю Мойсея? У вас он на полиці оригінал в єврейській мові, можемо відразу перевірити, може, щось не так перекладено.

— Я не заперечую. Так це написано в наших книгах.

— От бачите. Оце все, що Ізраїль чинив з мідіянами, башанцями, сихонцями та іншими мешканцями старинної Палестини приписав рабін Гановер, жидівський літописець Хмельниччини, українцям і Хмельницькому. Якби Мойсей або його наслідник Ісус Навин були на місці українців, то вони напевно зробили б те саме з жидами в Україні, що робив Ізраїль на їх накази з мідіянами, филистинцями й іншими. Але в дійсності Хмельницький таких наказів українцям не давав, не покликувався на доручення українського Єгови, і українці такого не чинили. Бо український „Єгова” милосердний, чоловіколюбець, а не такий кровожадний, як жидівський, який лише жидів уважає своїми дітьми, а інших велить знищити дощенту, без милосердя — навіть старців, жінок і дітей.

— То, по-вашому, хронікар рабін Гановер видумував і перебільшував?” дивувався задумано Кагана. —

— „Зовсім певне. До такого висновку прийдете й ви самі,

коли як доктор історичних наук не рабін, критично проаналізуєте все, що він писав, і сконфронтуйте це з іншими джерелами і фактами. Милозвучно кажучи, жидівський літописець часів Хмельниччини рабін Гановер писав біблійним стилем, стилем П'ятикнижжя Мойсеєвого.

Дозвольте одну ілюстрацію достовірності свідчень Гановера. У вашій літературі дуже популярна розповідь Гановера про героїзм молоді жидівки з Немирова. Коли, — пише він, — у час Хмельницького один козак хотів оженитися з гарною жидівкою, вона сказала йому, що згідна, але хоче взяти шлюб у церкві за мостом, попри яку вона дитиною ходила. Козак згодився, і коли вони їхали туди попри міст, жидівка скочила у шлюбному вбранню у ріку і втопилася, щоб не стати християнкою. А ви, раббі, візьміть мапу і подивіться, чи коло Немирова була якась річка. До річки Бога десять миль, день їзди фірами, на яких в Україні завжди їхали весільні гості. Гановер, бачите, знав дуже популярну тоді козацьку думу про Титарівну-Немирівну, яка, коли пан до неї залицявся, „білу ручку підвернула, пану в пику дала” і на коні стала втікати, а коли пан з посіпаками її над рікою наздігнали, вона скочила в воду і втопилася. Цю думу ваш Гановер переробив і засту-

пив українку, дочку титаря з Немирова, жидівкою. Так, як у книгах Мойсея перероблювали старовинні сумерійські, вавилонські, єгипетські, асирійські легенди й оповідання на „факти жидівської історії”.

— То може скажете, що Хмельницький ніодного жида не вбив?

— Думаю, що сам Хмельницький справді ні одного жида не вбив. Я вже казав, що в ході кривавих воєн часів Хмельницького поруч кругло триста тисяч українців і приблизно стільки поляків, згинуло теж в Україні яких десять тисяч жидів. Ніхто з об'єктивних сучасників не свідчив про садизм козаків. Це тільки поляки вславилися садизмом, що, як писали таки польські сучасники, — перейшов садизм американських індіан, саджаючи українських повстанців на палі, на яких жертва у страшних муках конала годинами. З козацьких старшин тільки полковник Кривоніс, з походування шкот, теж казав саджати польських панів на паль. Козаки ворогів стріляли, рубали шаблями або кололи списами чи косами.

— А звідки ж ті описи жахливих знущань козаків над жидами, виколювання очей, розпорювання животів вагітним жидівкам, кидання псам жидівських немовлят, про що так часто згадує літописець

рабін Гановер?

— Це все витвір його фантазії. Переляканий на смерть тим, що козаки можуть зловити його, він уявляв собі, що може статися. Перед його очима стали всі ті кривди, заподіяні жидами закріпощеним українським селянам, всі ті зневаги, пониження, наруги, що їх жиди арендарі обсіпали українців кріпаків і — мариво відплати. Як знаєте, жиди є дуже мстиві і жорстокі. Таж хочби кошерне різання телят, на яке жиди змалку дивляться, яке жорстоке! То рабін Гановер уявляв собі, що то він, Гановер, робив би з жидами, якби то він був українським кріпакком, для якого прийшла нагода відплати. Він бачив у своїй уяві свої жертви в становищі кошерно різаних ним телят і ті виплоди своєї уяви приписував українським козакам і повстанцям і записував у своїй хроніці як факти.

Рабін нервово відхилився на поруччя крісла і помовчав.

— Ну, — озвався по хвилі, — хоч би не і знущалися, а тільки рубали шаблями. Але ж рубали всіх жидів!

— Ні, раббі, не всіх. Тільки тих, що заслужили на кару, на помсту, або що зі зброєю в руках разом з поляками боролися проти козаків. Чи вам, раббі, відомо, хто був у Хмельницького міністром фі-

нансів?

— Ну?

— Герцик. Чули таке прізвище? Не є це зукраїншене Герцог?

— Я вже припускаю, що скажете, що то був жид?

— Не я скажу. То його батько і його мати сказали йому й повторяли, що він жид, бо ж вони обое чистокровні жиди. Його батьки були багатими купцями у тій частині Волощини, що тоді була заселена українцями. Він ще до повстання познайомився з Хмельницьким, провадив з ним „ганделес”. А як почалося повстання, то Герцог став фінансовим дорадником Хмельницького, керував закупом зброї на Волощині, Молдавії, Угорщині, в Німеччині і скоро став у Хмельницького міністром фінансів, зукраїнчивши своє прізвище на Герцик. Другим таким був Самуель, син Марка, жид, що приєднався до українських повстанців Хмельницького як Самійло Маркович. Його син був козацьким полквлником.

— І що воно значить?

— А то значить, що, поперше, ніякого поголовного винищування жидів за Хмельницького не було. І Герцик, і Маркович були чистокровні жиди. Але порядні, чесні купці, кривди українцям не робили, кров з

„мужика” не смоктали. То їх ніхто не мордував, а навпаки, Хмельницький і козаки прийняли їх до свого гурту. По-друге, якщо б Хмельницький дійсно отак поголовно мордував жидів, то чи Герцик і Маркович, бачучи це, були б далі вірно служили Хмельницькому? Чи не були б використали першу поїздку в торговельних справах до Волощини, щоб більше в Україну не вертатися? А вони ніколи того не зробили.

— Ну, хочби лиш десять тисяч жидів знищено, то страшно, тож були теж жінки, діти...

— Раббі, кожна війна жаклива, жорстока. А що ви, ізраїльці, робите сьогодні не в часі війни, а в часі миру? Скільки ви в ваших „відплатних акціях” проти арабів вбиваєте безборонних жінок і дітей? В однім бомбленню Іраку вбили понад триста безборонних жінок і дітей.

— Ну, ми мусимо боронитися, відітститися.

— За що відітститися, раббі? Чи ті жінки й діти, що ви їх повбивали в „відплатних акціях”, заподіяли кривди?

— Вони самі ні, але взагалі араби. Відповідають усі”.

— Тобто „зуб за зуб, око за око; так?”

— Як хтось скривдив жиди, то так. Єгова казав помстити кривди супроти дітей божих.

— Так ото й сказано в тому

уривку з П'ятикнижжя Мойсея, що я вам читав. І — знаєте, раббі, це власне з мойсеєвого П'ятикнижжя, а не з декретів християнських зродився плян Айхмана знищення жидів до щенту. Айхман уважно студював вашу Тору і Талмуд та інші книги, читав там, як Єгова казав Мойсеєві винищувати дощенту, щоб ніодно в живих не залишилося, — мідіян, і хто там ще жив тоді у Палестині, та зробив богохульний висновок: „А тепер Єгова сказав мені: провинилися жиди переді мною, тому винищуй їх до останнього”. Ось де корінь „голокосту”.

— То ми, жиди, винні в голокості?

— Раббі, проблеми жидівсько-німецьких стосунків, це окрема тема, яку я не хочу тут обговорювати. Я тільки хотів спростувати принагідно ваше твердження, залюбки повторюване в жидівській публіцистиці і в наукових працях, нібито християнська Церква, католицька й протестанська, зродила антисемітизм і викликала гітлерівську ідеологію знищення жидів. Тому я вказав вам, що якраз із книг Мойсея про доручення Єгови винищувати дощенту інші народи зродився плян Айхмана обернути це „доручення Єгови” проти жидів. Ми вертаймося до нашого питання українсько-жидівських взаємин.

— То ви кажете, що в цій ділянці ми винні, жиди, що нас українці винищували?

— Що винищували, то це вигадка для пропаганди. А що ви самі винні, то так. По-українськи це кажеться „Сама свиня мішок дре і сама квичить”. А по жидівськи — „хуцпа”. Ви, очевидно, знаєте це жидівське слово.

— Ну?

„Один рабін пояснив мені це слово так: Як хтось уб'є свого тата і маму і на суді просить милосердя, бо він круглий сирота, то він має „хуцпа” таке казати. Отож, якщо жиди визивають українців „традиційними антисемітами” й обвинувачують, що українці робили все жидам страшно кривду, то це й є ота спеціальна відвага таке казати, яку ви звете по-жидівськи „хуцпа”.

— Ну? Як то?

— А так, що перш за все пам'ятайте, що не українці до Ізраїлю прийшли і тут вам кривди вчиняли, а жиди в Україну прийшли. Коли ви в чужій хаті, то й поводитесь так, щоб здобути пошану й любов господаря”.

— А що ми кому з українців зле зробили? А нас українці все били...

— Українська приповідка каже, що „Жалувався хлопець, що його били, а не сказав, за що били”. Про оце „за що?” поговоримо відверто. Ви доктор історичних наук, знаєте й істо-

рію України, так?

— Так, знаю.

— То й знаєте, що історія жидівсько-українських стосунків не починається Хмельницьким і козаками. Вже тоді, коли наші предки скити міняли своє ім'я на „Русь”, існувала над Каспійським морем держава хозарів, провідна верства якої була жидівська”.

— О, ні, то не були жиди, вони лиш були жидівської релігії.

— Того сьогодні ніхто переверити не може. Записано, що жиди. І от вже ті жиди далися в знаки нашим предкам. Хозарські орди нападали на Русь, вимагали щоб Русь платила їм данину, брали до неволі мужчин і продавали магометанам і римлянам в неволю, а дівчат до гаремів. Ясно, що одного дня тодішнім українцям — русичам урвалася терпеливість, тому вони під проводом князя Святослава знищили Хозарську державу грабіжників. Чи це по-вашому був „початок українського антисемітизму”? І по знищенню Хозарської держави українські князі дозволили жидам переїхати з Хозарії на Україну й займатися торгівлею, так?

— Ніби так, історично, але ж далі кажу, що то не були жиди.

— Чомусь же записано „жиди”. В кожному разі, вони опісля зіллялися з тими жидами, що прийшли в Україну з заходу. Змішалися й кровю, якщо

не були чистокровні жиди. Наші предки русичі вважали їх жидами. І чи винищували їх?”

— Ну, в літописі записано, що в 11-м столітті був у Києві погром жидів.

— Так, щось таке є в літописі, але то був бунт київської бідноти проти купців, які обманювали покупців, здирали жакливі відсотки за позики і завдяки тому мали кращі палати ніж сам князь. А що ті купці це були жиди, то чия тут вина? Не за жидівство їх били, а за лихву, за шахрайства.

— Ну, це дуже давні часи. Ми про них не згадуємо.

— Але варто згадувати. Щоб пригадати, що з одної сторони, вже тоді давалися жиди в знаки українцям, а з другої, що українці не шукали помсти, але дали хозарам-жидам захист у себе і на протязі пів тисяч літ, за весь час існування Київсько-руської держави жидам в Україні жилося безмірно краще, аніж у будь-котрій середньовічній чи старинній державі. Це основно змінилося, коли монгольські орди знищили Русь-Україну й Україна в 14-м столітті опинилася в польській неволі.

— За польського короля Казимира, знаю. Король за намовою своєї коханки, жидівської красуні, дозволив на велику іміграцію жидів до Польщі з середньої і західньої Європи, де вони, важко переслідувані, ховалися в

лісах.

— Так, тоді прийшли на українські землі під Польщею, як ви кажете — правдиві жиди. І тоді почалося. Поляки, захопивши Україну, відібрали українцям землю і обернули українських селян у панських рабів. А жиди стали виконавцями грабіжницького визиску українців польськими панами. Кожний пан мав свого жида — економа й арендаря. Український селянин мусів працювати на пана від сходу до заходу сонця і в додатку платив різні податки. Жид економ здирав ті податки. До панського грабіжу додавав на селянина додатково податок для себе. Пан робив горілку й призначував скільки кожний селянин мусить тієї горілки випити, бо то був бажаний спосіб ще й тим способом здирати селянина. До панської норми жид додавав свою норму, додавав до одержаної від пана горілки воду й заправляв тютюном. Як селянин не мав чим платити, жид-орендар позичав йому, але брав відсотки на сто процентів. На кожному кроці визискував немилосердно. До того признається у своїх споминах і сам рабін Гановер?”

— Ну, то правда, що польські пани використовували жидів для такої прикрої роботи. Але жиди мусіли то робити, щоб жити.

— Мусіли обдирати українців щоб збагачуватись? При-

їздив жид у село зовсім бідний, а за двадцять років позичав самому королеві тисячі талерів.

— Ну, бувало всяко...

— Але це ще не все. Жид-орендар винаймав у пана й церкву, бо польський пан, грабіжник, уважав, що навіть церква, збудована українськими селянами була його власністю. І жид-орендар торгував церквою. Хотіли українські люди помолитися в церкві, треба було платити орендарові щоб відчинив церкву. Українці ще й досі на Великдень співають гаїлку про жида-орендара „Йде, їде Зельман”, щоб за оплату від кожного церкву на Великдень відчинити. З жидівськими божницями навіть гітлерівці такого не робили. Скажіть, раббі: Було українцям за що жидів любити?

— Я не кажу любити. Ми знаємо, що нас ніхто не любить.

— Знаєте, а не хочете сказати чому. А я сказав ще не все. Жиди коршмарі виконували ще одну роботу. В коршмі вони підслуховували, що селяни чи козаки говорять про панів і доносили зараз панові. Якщо пан на підставі такого доносу визнав, що даний селянин чи козак „бунтар”, то його панські посіпаки схоплювали, катували і саджали на паль, щоб на очах зігнаних селян конав у страшних муках для залякування інших. Часто жид орен-

дар доносив панові на того селянина як бунтаря, що не так низенько жидові вклонився, що відважився сказати якесь слово спротиву жидові орендарові. А пан люто карав, винного чи невинного, як поляки казали, „для прикладу”, тобто для залякування всіх селян.

Рабін нервово здригався:

— Ну, могли трапитися й такі жиди...

— Таке ви можете сказати як рабін. Але як історик, доктор історичних наук, ви мусите сказати: „Ну, може, й були жиди які такого не робили”. Бо таку жахливу болячку мусіли українські селяни, закріпощені польською шляхтою, терпіти у кожному селі. Таке зустріло й самого Богдана Хмельницького, що жиди зробили на нього донос, нібито вони підслухали, як він змовлявся з козацькими старшинами організувати нове повстання. Польські посіпаки схопили Хмельницького й замкнули у тюрму і якби не таємна допомога полковника Кричевського в утечі з тюрми, то Хмельницький був би згинув на палі або на шибениці. То що, ви раббі, думаєте: Як прийшло повстання, повинен був Хмельницький дати за таке жидам золоті медалі, а селяни золото, відібране в польських кровопийців?”

— Я такого не кажу. Але все ж таки, ваші козацькі літописи

виразно подають, що Хмельницький „вичистив всю Україну від поляків і жидів.”

— Так, тільки ж „вичистив” не значить „вимордував усіх”. Як пожар повстання в Україні спалахнув і Хмельницький над Жовтими Водами і під Корсунем розгромив польські війська вщент, поляки, а з ними й жиди, стали масово втікати до Польщі. Думаю, що половина всіх жидів утекла, а пізніше, як поляки знову захопили Україну вернулися знову туди, де — як ви кажете — їх усе били.

— Що били, то таки правда. А що робили з жидами гайдамаки? Спеціально в часі Коліївщини? Скільки тоді, в 1768 році, в одній Умані вирізали жидів?

— Не розумію, раббі, як могли гайдамаки різати жидів, коли ви самі щойно сказали, що Хмельницький вирізав усіх жидів до одного. І, як виходило із зіставлення жидівських чисел вимордуваних тоді жидів з дійсною кількістю жидів тоді в Україні, винищив Хмельницький усіх жидів так, що кожного мордували на смерть десять разів. Звідки ж по Хмельницьким знову взялися в Україні сотні тисяч жидів?

— Ну, ви сказали, що вернулися, бо втекли були до Польщі.

— Бачите, раббі, ви вже зрозуміли і признали, що не всіх жидів Хмельницький вимордував. Але скажіть: тим, що втекли до Польщі, добре було

Гетьман Богдан Хмельницький

Як провідник всенародного повстання українського народу Богдан Хмельницький прогнав польських окупантів з України і відновив самостійну Українську Державу. Тому, що в кривавих війнах тоді поруч ок. триста тисяч українців і стільки ж поляків згинulo теж приблизно десять тисяч жидів, або як озброєні члени частин польського війська „посполіте рушене”, або з рук месників за кривди і наруги, заподіяні українському населенню на службі польських окупантів, жида зневажають Хмельницького як одного з найгірших „погромщиків” і „антисемітів” всупереч фактові, що жид Герцик був фінансовим міністром Хмельницького, а жид Маркович старшиною козацької армії Хмельницького.

в Польщі?

— Добре? Ну, жидів ніхто не любить, і поляки не люблять але їх у Польщі так не винищували, як козаки.

— То чого ж вони лишали гарну, безпечну Польщу і знову пхалися в ту антисемітську Україну, де козаки, а потім гайдамаки так знущалися над жидами?

— Ну, ви знаєте, жиди люблять бизнес, ганделес, а в Україні краще це робити.

— От бачите, вернулися і далі робили те саме, що й до Хмельниччини. І навіть одному з головних провідників Коліївщини, Іванові Гонті, зробили точно те саме, що колись Богданові Хмельницькому. Гонта був сотником надворних козаків пана Потоцького. Напередодні коліївського повстання жиди донесли полякам, що вони підслухали, як Гонта змовлявся з післанцями Залізняка перейти з усіма надворними козаками до повстанців. Гонту арештували, тортурували на допитах і привели під шибеницю, щоб на очах усіх повісити. Потоцький дуже любив освіченого козацького сотника, то й приїхав особисто перевірити справу. Гонта, очевидно, заперечив обвинувачення. На вимогу Потоцького Гонта під шибеницею присягнув, що він вітчизни ніколи не зрадить і за неї до смерти буде боротись. Задоволений Потоцький велів звіль-

нити Гонту з-під шибениці. Очевидно, Гонта перехитрив Потоцького і жидів, бо, присягаючи на вірність вітчизні, він мав на думці дійсну свою вітчизну Україну, за яку й загинув, а не Польщу, як думав Потоцький. От тому то знову точно те саме питання, що про Хмельниччину і жидів: чи повинен був Гонта, захопивши Умань, заплатити тим, які вчинили були йому таку прислугу, заплатити золотом і видати наказ не торкати їх, бо вони „сини вибраного народу“?

— Ну, як би там не було, але тоді знову українці в самій Умані винищили десятки тисяч безборонних жидів.

— Ви, д-ре Кагана, знову перескажете з доктора історії на доктора жидівської релігії і старозаконним стилем перебільшуєте бодай вдесятеро. Про добу Коліївщини є вже досить точні статистичні дані. Я сам опрацював і видав окрему працю про Коліївщину, то раджу вам її прочитати. Польська статистика подає, що на правобережній Україні, де була Коліївщина, жило тоді поверх два мільйони українців, двісті тисяч поляків і понад сто тисяч жидів. На території всієї України жило тоді шість мільйонів українців. Поясніть мені, раббі, логічно: Як воно вийшло так, що від Хмельницького, коли було всіх українців три мільйони, до Коліївщини, тобто за 120 років, число

українців лише подвоїлося, а число жидів зросло десять разів, якщо брати, що по війнах Хмельницького жидів таки залишилося в Україні десять тисяч?

— Ну, ви знаєте, що жиди тоді втікали з західної Європи.

— Чого втікали? І чому якраз утікали в Україну? Бо там під охороною польських загарбників шляхтичів найвигідніше було пити кров з безборонних, закріпощених українських селян?

— За панщину відповідають поляки. То поляки таку звірську систему завели, а на бідних жидах за те вся лють козаків і гайдамаків скропилась. Різня в Умані була страшна. Так записано в наших книгах.

— Думаю, раббі, що різня невинних народів, яку чинили ізраїльтяни під проводом Мойсея, як записано в ваших святих книгах, була страшніша. Там справді вирізували жиди всіх доноги, так і записано. І за що? А в Умані поруч сім тисяч поляків згинуло в безоглядній боротьбі на життя і смерть теж коло п'ять тисяч жидів тому, що крім усього іншого, поляки озброїли всіх жидів і жиди воювали проти коліїв. Коли почалася облога Умані Гонта візав усіх поляків і жидів забратися з України і запевняв, що нікому з них в часі виїзду нічого не станеться. Чому жиди не виїхали, але хотіли разом з поляками вимордувати всіх

коліїв? Як у тій кривавій боротьбі жид убив українця-повстанця, то це було героїство, а як українець убив жида, то це вже була „страшна різня безборонних жидів”, бо „а що жид кому злого зробив, за що його бити?”

— Це ви так кажете, бо ви не любите жидів.

— Що я не люблю жидів, раббі, то це пропаганда. Нам треба прочистити атмосферу, а для цього конечно сказати відверто правду в очі, ми вам, а ви нам. Погоджуйтеся з цим, раббі?

— Погоджуюся. Але за царської Росії в Україні погромів жидів теж не було? Це теж лише протиукраїнська пропаганда?

— Що це протиукраїнська пропаганда, то ви, раббі, кажете щирю правду! Але наперед дозвольте знову трохи статистики. Я згадував, що в часі Коліївщини було в Україні шість мільйонів українців і яких сто тисяч жидів. Півтора століття пізніше українців було вже 30 мільйонів, отже п'ять разів більше, а жидів понад два мільйони, отже двадцять разів більше. І то після того, як коліїв нібито, як ви кажете, майже всіх були вирізували. Чи не чудасія?

Рабін невдоволено погладив бороду:

— Ну, лишім статистику. Кажіть про погроми за царської Росії в Україні.

— Всім відомо, що за царської Росії були погроми жидів.

Очевидно, що в Україні, бо в Московщині жидам було забронено жити. Тільки у війняткових випадках цар дозволяв окремим жидам жити в Москві чи Петрограді. Жиди жили в Україні, то тільки там і могли бути якісь погроми. Тільки ж хто їх робив?

— Ну, хто робив? Козаки і цивільні люди!

— Раббі! Як доктор історичних наук ви мусите знати, що царські „козаки” нічого спільного з правдивими українськими козаками не мали, крім назви, яку їм хитрі москалі вмисно присвоїли, щоб компромітувати колишніх українських козаків. Українські козаки, запорожці, то були українці, борці за волю, за рівність усіх людей, за пошану людської гідності людини. Їх московський уряд жорстоко винищував, зруйнувавши Січ, раз на наказ царя Петра в 1709 році, а вдруге на наказ цариці Катерини в 1775 році. Царські „козаки”, натовість, 19-го і на початку, 20-го століття, то була царська кінна поліція, зложена з усяких народів Росії, найменше українців. Вони сліпо виконували накази московського уряду, царя, і тому все, що вони робили, мусите записати на рахунок московського уряду й московського народу. Відношення українців до того таке, як було відношення жидів до римських легіонів і римлян у Палестині в часі римської окупації Палестини”.

— А те, що робили цивільні? Погроми жидів в Україні?

Якщо ви колись зустрічали тих, що бачили такі погроми, то як вони казали, що кричали погромники? „Бий жидів, спасай Україну!” чи „Бей жидов, спасай Россию!” Казав вам хтось про це?

— Ну, казали, кричали „Бей жидов, спасай Россию!” Тож була Росія”.

„Україна, раббі, не Россия. Вона була поневолена. Московський уряд проголосив, що „України не було, нет і бити не может!”, видав присуд смерти на українську мову й українську культуру. То українці за те били жидів і кричали „Бей жидов, спасай Россию!”, так? Ви про „Чорну сотню” московських нацистів не чували, яка за царських часів робила погроми, очевидно, в Україні, при криваній піддержці московського уряду? Хіба ж вам, історикові, невідомо, як крайне вороже до жидів ставилися всі московські царі і весь московський нарід? Думаю, що ви це все добре знаєте, але вам дуже не вигідно це казати, бо москалі й сьогодні мають імперію, тому ви собі вибрали українців, щоб усе те, всякі погроми, звалити на українців. Бо в обороні українців ніхто не стане, а самі українці сьогодні безборонні.

— Ні, я говорю про факти. Бодай так, як це подано істориками в історії.

— Ні, раббі. Ви не контролюєте закидів проти українців навіть тим, що подають ваші, жидівські історики.

— Наприклад, хочби те, що подає ваш, жидівський, виначний історик Семен Дубнов. Про нього скажу окремо. Але наперед про те, що Дубнов подає про погроми в царській Росії. Описуючи погроми жидів в Росії в 1905 році Дубнов виразно подає, повторюючи це багато разів, що всі погроми були організовані й проводжувані московською нацистівською організацією, що звалася „Чорна Сотня” і що для тієї акції „Чорна Сотня” спеціально привозила з Московщини в Україну „кацапів”. У вас же є праця Дубнова „Історія жидів в Росії і в Польщі” в російській, німецькій чи англійській мові. Візьміть її й уважно прочитайте розділ про революцію 1905 року. Там Дубнов підкреслює, що для погромів жидів в Житомирі, в Троянові, в інших українських містах організатори погромів, московські ярі патріоти, спроваджували „кацапів”, тобто „великоруських” робітників. Дубнов цитує свідчення жида, що пережив „погром” в Житомирі, в якому вбито кільканадцять жидів і там той свідок теж весь час свідчить, що жидів масакрували „кацапи”. А

всім відомо, що „кацапи” звали українці москалів, а москалі українців українців звали „хахлами”. Нікотрий із свідків, ні сам Дубнов ні разу не згадують, щоб якийсь погром жидів чинили українці, або, як їх звали „хахли”.

— А звідки ви так знаєте працю Дубнова? —

— Про це я згадую у моїх споминах про Авшвіц. В час, коли я там як вязень працював у пральні, хтось із жидів приніс туди всі три томи праці Дубнова в німецькій мові і під час нічної шихти я уважно прочитав весь той твір. А тепер, коли жидівські нацисти почали нагінку на українців, визиваючи їх антисемітами, я ще раз переглянув Дубнова в англійським перекладі. Той самоук не знає зовсім історії українського народу і при кожній згадці про українців говорить про них образливо як про якісь пів-диких африканців. А все ж ніколи не обвинувачує їх у погромах. Навпаки, він раз-по-раз обвинувачує в антисемітизмі й організуванню погромів московський, чи як він каже „великоруський” уряд, московську інтелігенцію і весь московський нарід. Він подає, що такі погроми організували москалі теж на Білорусі, в Литві і в Польщі.

— Можливо, що за царату жидівські погроми в Україні робили не українці, а москов-

ська кінна поліція звана „козаками” і московська нацистівська „Чорна сотня”. Але Петлюра був український отаман і всі військові частини, якими він командував, були самі українці. Неправда? А які страшні погроми жидів він робив і його загони?

— Ви, раббі, неправильно сформулювали правду. Ви повинні були це сказати так: „А яких страшних погромів сподівалися тоді жиди від Петлюри і від українців”.

Рабін нервово здригнувся:

— Якто сподівалися? Що ви цим хочете сказати?”

— Те саме, що говорив про інші часи: Як поводитися жиди супроти українців в цю добу нашої історії? Ваш теперішній історик М. Френкін недавно у своїй праці „Національно-визвольний рух у Росії під час лютневої революції 1917”, уривки якої друкувалися в українській „Сучасності”, свідчить на підставі документів про поставу жидів-комуністів до вимоги самостійности України. Я ось маю це число „Сучасности”: „Пятаков, Горовіц, Оболенскій, Бош та інші (жиди) стали на великодержавні позиції. Вони висунули як політичний аргумент проти українського національно-визвольного руху ту думку, що Росія без української цукрової промисловости, вугілля, хліба не може існувати”. Вони „категорично висловилися проти відо-

кремлення України”. Значить, живучи в Україні, з українського люду, жиди вже напередодні революції заявили рішуче проти самостійности України й підсилювали в тому московських імперіялістів у компартії”.

— Та там всяке балакали...”

— Ні, не тільки балакали. Вже в перших днях революції збільшевичений полк москалів вела на Київ жидівка Євгенія Бош! Генерал Скоропадський розброїв той полк, скерував москалів на їх Московщину, а Євгенію Бош не розстріляв, як повинен був зробити, а пустив на волю. А вона? Вона поїхала до Києва, зорганізувала там московсько-жидівський червоний загін і коли Центральна Рада проголосила Четвертим універсалом незалежність України, той загін підняв повстання, захопив арсенал і якби не полковник Євген Коновалець із Січовими Стрільцями, то відновлення української держави було б уже другого дня втоплене в морі крові з рук большевиків. А війну большевицької Московщини проти України почав „народний комісар війни Троцький” — жид Лейба Бронштайн”.

Весь час до того ми порушували „контроверсійні” питання і д-р Кагана від часу до часу нервово мняв бороду. Тепер він став особливо поденерований уставав, переривав мені, пристрасно заперечував.

— То все антижидівські вигадки. То все робили росіяни і самі українці. Самі українці хотіли комунізму й самі ліквідували УНР. Жиди в тім ніякої участі не брали!”

— Чи можете подати імена тих українських провідників? Я згадав жидів: Пятаков, Горовіц, Євгенія Бош, Бронштайн-Троцький, а далі Кагановичі, Зіновєв-Апфельбавм, Каменєв-Розенфельд, Літвінов і сотні комісарів. А хто з українців?

— Не пригадую прізвищ, забув.”

— Ні, раббі, ви не забули, ви ніколи й не чули. То й не пробуйте пригадувати, чого не було. Кожним загоном большевиків в Україні керував політрук, майже завжди жид. Комісарами міліції, а особливо кривавого ГПУ в Україні були поголовно жиди. Ті політруки керували боями проти української армії, а комісари ГПУ катували й розстрілювали ранених українських вояків, що впали в полон, переводили масакри цивільного українського населення”.

— Я те все чув, так говорять всі українці, але то протижидівська пропаганда”.

— Ні, раббі, це гірка правда. Жиди стали добровільно опорою червономосковської окупації України, кривавого большевицького терору. А, може, й організаторами. Видними й скритими керівниками.

— Це голословні обвинувачення. Давайте факти!

— Добре, раббі! Ось вам один страхотливий приклад з тих трагічних часів, як переконливий доказ. В історії визвольних змагань українського народу 1917-23 ті події мають назву „Зимовий Похід”. Пригадаймо: На початку листопада 1921 року дванадцять сотень бійців УНР проривається через польсько-большевицький кордон в районі Коростеня, щоб зєднатися з повстанцями для прогнання московсько-большевицьких орд з України. Червона орда, маючи величезну перевагу, розгромила в важких боях українську групу. Кругло 500 бійців української армії попало в полон. В культурних народів воєнно-полонені підлягають охороні згідно з міжнародним правом. Але не в кровожадних большевиків. Їх усіх передано на допити із звірським катуванням злославній ЧеКа. Їх допитувала і засудила на кару смерти „п'ятьорка” ЧеКа, зложена з кого? З одного москаля і чотирьох жидів. Зрозуміло, що їх прізвищ я не пам'ятаю, але повернувшись додів у ЗСА, я розшукаю їх в документах і Вам подам. *(Повернувшись, я знайшов детальні дані про це в звідомленні полк. Романа Сушка „Базар”, Альманах „Червоної Калини” на 1930*

р., стор. 104-123. *Ось імена членів тієї „Комісії ЧеКа”:* Предсідник *Гарькавий, жид, члени: Лівшиц, жид, Іванов, руський, Катовскій, руський, Фріновскій, жид, Літвінов, жид.*) Присуд: Кругло сорок старшин і підстаршин передати на дальші допити, а 359 бійців, що ще залишилися після допитів живими, засуджено на кару смерти. Під містечком Базар їх заставлено самим викопати для себе велику братську могилу і скошено скорострілами. Трагічна загибель 359 українських бійців під Базаром відома кожному українцеві, бо їхню пам'ять вшановується кожного року. Цей варварський злочин супроти українських борців за право бути вільними на своїй землі записано на конто червоної Москви. Але, документи свідчать, що на шістьох воєнних злочинців, членів комісії ЧеКа, аж чотирьох, із предсідником включно, були — жиди!

— То була російська ЧеКа. То не була жидівська. Як жид став членом ЧеКа, то перестав бути жидом. Він був росіянин.

— Але, як такого „росіянина”, ката ЧеКа, що то мордував українських патріотів українці покарали за те карою смерти, то це вже, по-вашому, „антесемітизм” і „погром жидів”.

Рабін нервово мняв свою

бороду.

— Та ви певно скажете, що й Ленін був жид.

— Ні, він був пів-жид: батько москаль, а мама жидівка. А Маркс, Енгельс, Фаєрбах, Роза Люксембург — не заперечите, раббі, стопроцентові жиди”.

— Ой! Які вони жиди? Що вродилися жидами? Вони виступили жидівства!

— То хай вони згорять! - як кажуть наші полтавці. — Вертаймося до нашого. От, вам раббі, в той час революції дійсність: Червоні від крові комісари — жиди, кати ГПУ — жиди. Команда червоної міліції — жиди. Політруки — жиди. Входить українська військова частина в українське місто, а з вікон жиди з червоними опасками на рукавах стріляють у них. Чи дивно, що розлючені до краю українські вояки дивились, щоб у тих „міліціонерів” не тільки опаска на рукаві, а й ціла голова стала червоною. І цю розправу з загонами большевицької Москви називаєте жидівськими погромами? Чому ви, раббі, не признаєте, що це були жидівсько-московські погроми українців на українській землі?

— Ну, я там не був, я того не бачив.

— То й не повторюйте безпідставного обвинувачення, нібито українці антисеміти, робили жидівські погроми, за тими, що обертають усе навиворіть. Спитайте простих українців з якої хочете частини східної

Головний Отаман Симон Петлюра

Симон Петлюра — Жертва подвійного морду з рук жидів. Большевицький агент, жид Шварцбарт, що на доручення Москви застрілив у Парижі С. Петлюру, виступив на суді як „месник жидівського народу” і таким його прийняли жиди. Тоді, і до сьогодні, поповнюють жиди морально-політичний морд, знеславляючи Петлюру як кривавого „погромщика жидів”, всупереч доказаному вже фактові, що Петлюра не тільки ніколи ніякої участі в жидівських погромах участі не брав, ані до них не закликав, але якраз навпаки — як Головний Отаман видав спеціальний наказ армії УНР не дати спровокувати себе до якихсь погромів і ініціював спеціальні права для жидів у конституції Української Держави, яких жиди в ніякій державі не мали й не мають.

й центральної України, що жили там тоді і кожний з них потвердить вам те саме, як жида насміхалися: „Тепер ми вже маємо вас усіх у мішку і зав'яжемо, що й не пікнете!” І зав'язали!...

— Я в це ніяк не можу повірити! То все самі українці робили! Може кілька жидів десь там замішалось...

— Ні, кілька було порядних. Горстка інтелігенції, що співпрацювала з українцями. І тієї горстки було досить для українців, щоб дати жидам в Україні широку персональну автономію, якої ніде поза Україною жида ніколи не мали, і прийняли до уряду самостійної України не тільки кілька жидів як громадян України, але й одного як спеціального представника жидів. Такого ви, жида, навіть в Америці не маєте, хоч кажете, що ЗСА, це жидівська колонія.

— Це правда, що в уряді України були жида міністрами, був спеціальний представник жидів, була в конституції УНР персональна автономія для жидів, були жидівські написи на грошах УНР, але й були жидівські погроми за Петлюри. Хто ж їх робив?

— Робили ті самі, що й за царату: армія Денікіна. Раніше московські чорносотенці під кличем „Бей жидов, спасай Россию!” тільки били жидів, а в уніформах царсько-московської армії Денікіна і вбивали

жидів насмерть, і грабили. Як міг уряд УНР переводити жидівські погроми, коли сам голова того уряду Винниченко, був жонатий з жидівкою. Хто ж її громив: сам Винниченко чи Петлюра?

— То ви кажете, що в Україні в 1918-20 роках жидівських погромів не було?

— Такого я не казав і не кажу. Я щодіш виразно потвердив факт жидівських погромів, широко й систематично ведених частинами російської „білої” армії ген. Денікіна. Були й інші погроми. Тож була війна на життя і смерть трьох головних сил: УНР, большевицької Москви і біломосковських денікінців. В додатку — всякого роду атамани. Справа тільки в тому, що як жертвою якогось бою впали українці, то це були „жертви війни”.

Так окреслювали й московські жертви большевиків і денікінців. А коли згинули жида, то це був „жидівський погром”, приписуваний, очевидно, українцям, хто б не був причиною смерти жидів у данім випадку і як би жида не загинули. Большевицькій пропаганді конечно було компромітувати українців і Петлюру, отже — большевики барабанно ширили знеславлювання: „Українці антисеміти, погромники! Петлюра антисеміт, погромник”.

Те саме робили біломосковські нацисти, денікінці, хоч

знали добре, що це саме вони були тими антисемітами, які переводили погроми жидів в Україні. Жиди, як я вже вам говорив масово ангажувалися по стороні червоно-московських імперіялістів і найголосніше виспівували і ще й досі виспівують ту нечесну піснюку „Українці антисеміти, погромники! Петлюра антисеміт, погромник”. Таку протиукраїнську роботу на службі червоної Москви жиди припечатали вбивством Симона Петлюри, якого вбив жид-комуніст Шварцбарт, кинувши тим нестерте тавро ганьби на жидів.

— Ви говорите як прокуратор, що обвинувачує жидів на лаві обвинувачених”.

— Щож, в мене озвався правник, що, обвинувачуючи, виявляє всю правду, дуже немилу для обвинуваченого. А в вас все озивається рабін, який вірить, що тільки жиди вибраний нарід, діти Божі, тому невинні, нікому ніколи ніякої кривди не вчинили, а натомість усі „гоїм”, особливо ж українці, усі антисеміти, які все своє життя тільки про те й думали, якби то знущатися над невинними, безборонними „дітьми Божими”.

Навіть коли жид дусив українського селянина, смоктав з нього кров як панський орендар чи корчмар або катував у підвалах ЧК, ГПУ, НКВД як большевицький комісар, то це було правильно, чесно, справедливо, згідно з наказами

вашого Єгови. А як той українець захищав себе, то це вже був злочинний „антисемітизм” і „погром невинних, безборонних жидів”... Але, вертаймося до історії, до фактів. Що діялося в Україні далі....

— Ну, що діялося? Далі всюди жиди?

— Бачите, нова назва московської імперії стала по революції „СССР”. А знаєте, як „гої” в тій імперії це читали? „Три Срулі, один русский”. Чому? Тиждень перед тим, як я їхав до Ізраїлю, я був свідком оборони на суді українця на Флориді, якого жидівська „Свята інквізиція” вибрала собі на жертву. Там я дав до уваги судді книжку THE RULERS OF RUSSIA, by Rev. Denis Fahey. Книжки автор університетський професор теології й історії. Ця книжка ось у мене. Дивіться! На стор. 9-12 поіменний список першої Ради народних комісарів і зіставлення за національністю: три русскі, один грузин, один вірменин і сімнадцять жидів. Поіменний список першого Центрального виконкому і зіставлення: 5 русских, 6 лотишів, 1 німець, 2 вірмени, 1 чех, 1 „українець” (Сурюпа) і 41 жид. Центральна команда ЧеКа: поіменний список і зіставлення: 1 поляк, і німець, 1 вірменин, 2 русскі, 8 лотишів і 23 жиди. На ст. 36 ось список амбасадорів СССР: три русскі і тринадцять жидів. І так уся книжка: Факти, прізвища...

— Це пропаганда! Це все антисемітська пропаганда! Такої антисемітської літератури багато. І ви таке повторюєте, і на підставі того, що хтось там з жидів був у советській адміністрації, обвинувачуєте всіх жидів у строєнні большевицької влади в Україні! Це антисемітизм!

— Раббі! Чому кожне слово правди, вам немілої, ви відразу п'ятуєте „антисемітизм“? На самому початку нашої розмови я сказав вам, що я бажаю співпраці між українцями й жидами, але співпраці не на сприйнятті нами ваших безпідставних обвинувачень у „традиційнім антисемітизмі українців“, погромі жидів за Хмельницького, гайдамаків, Петлюри, в другій світовій війні, а на спокійнім виясненню історичної правди, що кожний вияв українців, який ви звете „погром“, був тільки реакцією на дію жидів в Україні.

Ви хотіли б, щоб українці були завжди покірними кріликами, на яких кожний жид може переводити свої експерименти? Кожна акція викликає реакцію, правда? Кожна погана акція мусить викликати реакцію, болючу для того, хто ту погану акцію чинив. Ви, жиди, мусите мати відвагу признати свою вину супроти українців і признати, що ніколи апріорного українського антисемітизму не було, що в період кривавої розплати українського люду з

польськими гнобителями в добу Хмельниччини й гайдамаччини згинуло теж з рук українців чимало й жидів тому, бо вони своїми діями на службі польської шляхти немилосердним економічним визиском, глумом над релігією, донощитвом жида озлобили українців до крайніх меж.

В час революції й українсько-московської війни 1918-20 років гинуло багато й жидів не тому, що вони були жида, а тому, що як комуністи на службі московського імперіялізму боролися проти самостійности України. Вдартеся в груди ви, бо ми не маємо за що. Тож ваша релігія вчить „Око за око, зуб за зуб!“ Чи ви це розумієте так, що тільки жид мусить вибрати око за око і зуб за зуб, а українець, як йому жид вибере око, має усміхнутися щасливо і сказати „Пане жиде, я маю ще друге око, виберіть ще й його“? Чому вас так сердить отверте слово правди“?

— Ну, бо українці таки не люблять жидів і їх переслідують. От скажіть правду, як було за Польщі у Східній Малопольщі між першою і другою війною? Ви памятаєте, і я памятаю. Чи ж не вели українські націоналісти кампанію проти жидів, щоб у жидів українці нічого не купували? А по українських селах — чи ж під впливом тої антисемітської пропаганди селяни не гнали жидів з села, не палили

жидівських хат?

— Заторкнене вами питання варте спокійної аналізи, бо на ньому можна дуже добре побачити, що таке „антисемітизм українців” у розумінню жидів. Але, насамперед уточнення: Говорячи про „Малопольську Вихідню” і „Польське Землевихідне” ви, раббі, маєте на думці українські західні землі. Чи так?

— Ну, так. Тепер це називається „Західня Україна”, бо тепер це частина УРСР, а тоді це звалось „Малопольська Вихідня”. А хіба це важне?

— О, дуже важне, бо й воно характеризує поставу жидів до українців. Як історик ви знаєте, що Галичина й Волинь з Поліссям були споконвіку частиною України. В половині 14-го століття поляки захопили Галичину, а далі й решту спустошеної монголами України. Але, як би вони цю територію і її мешканців не звали, це не міняло факту, що це Україна, а її законний власник український нарід. Після першої світової війни поляки знову захопили західню Україну і назвали її „Малопольська Вихідня”, а її мешканців „Русіні”. Ми, українці, законні власники цієї землі вияснювали, що це не так „Мало-Польська”, як „Вцале-не-Полска” (зовсім не Польща), бо це ж Західня Україна. Весь час ішла важка боротьба українського народу

проти польського окупанта. По чій стороні стали ви, жиди, що жили на тій українській землі і з того українського люду? Ви, жиди, як і колись, стали опорою польських окупантів. Ви, жиди завжди з тим, хто має владу. І це й є причиною, чому місцеве, поневолене населення вас не любить.

— Жиди до політики польської влади не мішалися. Жиди займалися торгівлею, продавали „ганделес”, тобто поамериканські „бізнес” і з того жили. Що в тому злого? Чи хтось в Америці є проти „бізнесменів”?

— Ясно, що ні. Головно тоді, коли це чесні „бізнесмени”.

— То чому ж українці були проти жидівських „бізнесменів”? Чому весь час закликали „Не купуй у жида!” Не тому, що українці вроджені антисеміти?

— Мені, раббі, тяжко повірити, що ви, людина інтелегентна, не зрозуміли того, що діялося на українських землях під Польщею між першою і другою світовою війною. Не спостерігали, що відродження українського народу охоплювало все більше всі ділянки життя, отже захопило й ділянку торгівлі. Як знаєте, до того часу торгівля в Польщі, отже й на окупованих Польщею українських землях, була майже всеціло в руках

жидів. Чому ж не мали перебрати торгівлю на українській землі місцеві українці? Тим більше, що багато українців кінчали вищі студії, а поляки не допускали їх до професійної праці. Що вони мали робити: іти носити жидам воду? Бралися до торгівлі. Організували українську кооперацію. Святим обов'язком кожної української людини було піддержати своїх купців, своїх братів, своїх дітей. Тому й кинено між українців клич: „Свій до свого по своє!“ При чому ж тут „антисемітизм“?

— Якто при чому? Як українець мав іти до свого, українського купця, до української кооперативи, то мусів не йти до жидівського купця. Він свідомо бойкотував жидівського купця, бо йому казали „Не йди до жида!“

— Так, ясно, що „Йди до свого“, значить „Не йди до чужого“ А що всі „чужі“ були жидами, то й виходило „Не йди до жида!“ Тільки ж — не тому, що він жид, а тому, що він чужий, а ти ж мусиш піддержати свого. Якщо в якомсь селі чи містечку були б китайські купці, то були б казали, „Не йди до китайця, а йди до свого!“ Чи це було б „антикитайством“? Раббі: Якщо ви несете своїм курам хліб, на який дуже ласо дивиться чужий пес і ви так кинете той всій хліб для

своїх курей замість дати його чужому псові, то чи це значить, що ви „антипсяр“, що ненавидите псів? Ви. жида, доводите те своє напастливе „антисеміт“, „антисемітизм“ до абсурду.

— А зі сіл у Галичині ви жидів не виганяли? Хат ім не палили?

— Ні! З українських сіл втікали жида коршмарі. Коршми були прокляттям для українського селянина. Коршма перевертала чесну, працьовиту людину в п'яницю і висмоктувала з нього всю кров. Жінка й діти голодували, куска хліба не мали, бо розпіячений коршмою селянин ніс до коршми на горілку останній сотик. Коршмар, звичайно, радів тим. Бо скоро, незаметно, селянське майно ставало його. Ми повели успішну протиалькогольну акцію. Селяни перестали пити. Коршмар не мав більше що робити в селі, то й виїздив з села нарікаючи, що то „українські націоналісти антисеміти“ його вигнали з українського села.

— А для чого ж ім, жидам, палили хати?

— Ви, раббі, думаєте, коршми палили? Це зовсім певно робили не „українські антисеміти“. Тоді, коли коршмар вирішив виїхати зі села до міста і добре заасекурував свою коршму і свою хату, тоді то власне коршма

„сама” згоряла, а бідна жертва „мусіла” брати гарненьку асекурацію. Отакі „акти антисемітизму” проти збанкрутованих „бизнесменів” є в Америці щоденним явищем. Лише що тут кожному ясно, в чому справа і ніхто не зве цього „актами антисемітизму”.

— Ви що лиш сказали, що жида в Україні, як і в Польщі, майже всі займалися торгівлею. Інакше кажучи, майже всі жида жили з торгівлі. То чи не була це плянова протижидівська акція, коли українці відбирали жидам з рук торгівлю в Україні?

— Це правда, що жидам розбудова української торгівлі й промисловости страшенно не подобалася і вони, замість чесно конкурувати, підносили крик, що українці антисеміти й тому ведуть протижидівську акцію нищення жидівських купців. Чи ви, жида, хотіли, щоб українці на своїй власній землі без слова спротиву робили, як воли, найважчу роботу і найменше платну, щоб годувати своєю кервавицею польського діди́ча і жидівського купця і навіть не сміли мріяти про кращу працю для себе? Але, чи українці в Західній Україні робили якісь жидівські погроми?

— Ну, ні. Бог нас милував від того.

— А польські погроми жидів забули? Забули, як польсь-

кі студенти гнали жидів з польських університетів, проголошували „дзень без жидуф”, як заставляли жидівських студентів на університетах сидіти окремо, по лівій стороні, в гетто? Пам’ятаєте, скільки жидівських студентів згинуло з рук польських шовіністів? Про це ви не кричите, цього не звете „антисемітизмом”. У вас лише українці були антисеміти, бо бралися до торгівлі.

— Ми польського шовінізму такою не хвалимо.

— От, бачите, як влучно це ви самі висловили: Польського антисемітизму ви не хвалите, хоч він існував, а український антисемітизм без упину засуджуєте, хоч він вами видуманий.

— То може скажете, що українці найкраще з усіх відносилися завжди до жидів?

— Святу правду ви сказали оце, раббі! От тому то всупереч усьому й сьогодні жидів поза Ізраїлем і Америкою таки найбільше в Україні!

— Ну, а за що українці мстилися на жидах, як у 1941 прийшли в Україну німці”.

— Вибачте, ось я бачу між вашими книжками книгу Равла Гілберга „Дистракшин оф де Юропіен Джуз”. Можу її взяти й покористуватись нею для відповіді на ваше питання? Я бачив цю книгу в часі судових процесів в Америці, коли жида обвинувачували безпідставно українців у „воєнних злочинах проти жидів”.

Д-р Кагана здивовано подав мені книжку: — Прошу дуже!

Я відкрив книжку на сторінку 330 і переклав по-польськи:

— У вересні 1943 р. французький співробітник гестапо, що виступав під іменем д-р Фредерік, мав дискусію з монсінйором Шептицьким, митрополитом греко-католицької Церкви у Львові. Митрополит обвинувачував німців у нелюдській акції проти жидів... Д-р Фредерік відповів, що згідно з його інформаціями українці теж брали участь в виступі проти жидів, але в обличчі факту, що тільки у Львові і поблизу Львова знайдено 18 тисяч змасакованих українських політичних в'язнів, це була природна реакція. До того ж майже всі члени НКВД були жидами.

Рабін слухав мій переклад й уважно сам читав, бо англійську мову розуміє.

— Ось вам, раббі, відповідь жидівського свідка. Після втечі червоної армії і відчиненню тюремних брам українські маси побачили по келіях, на коридорах, на подвірях 18 тисяч жахливо змасакованих трупів своїх синів, дочок, батьків. Чи дивно, що вони готові були порвати на кусники кожного звироднілого садиста, члена НКВД, що то чинив? Чому ж ви називаєте той акт розпучливої помсти „антисемітським погромом”, вчиненим українцями? Тому що — як це засвідчено в документі в книжці жидівсь-

кого історика — майже всі ті звироднілі садисти з НКВД були жидами? Чи і в тому українці винні?

Рабін нервово гладив бороду і мовчав.

— Ви, раббі, були тоді також у Львові. Скажіть, чи такий, як ви кажете „погром жидів” проводили там українці весь час?

— Ні, це сталося того дня, як німці ввійшли до Львова. Після того затихло. Переслідування, гетто, розстріли, вивози почалися в осени 1941 р. як у Львові закріпилося гестапо.

— Ви пригадуєте, що 30 червня 1941 року українці проголосили відновлення української держави і створили українську владу.

— Пригадую.

— Тоді була створена українська міліція. Чи тодішня українська міліція переслідувала жидів, вбивала, громила?

— Я такого не кажу, бо такого не було.

— Я пригадую, що український староста міста Львова відразу видав був спеціальний наказ, щоб ніякого відсування жидів у чергах по харчі на кінець черги не стосувати. Чи бачили ви колись за української влади у Львові, щоб українська міліція, яка пильнувала порядку, витягала жидів з черги і ставила їх на кінець черги.

— Ні, такого я не бачив і про таке тоді не чув.

— А чи ви чули тоді, що сталося з українською владою?

— Чув, казали, що Гітлер велів ліквідувати українську владу, Бандеру, Стецька й інших заарештували й вислали до кацету. Жиди знали, що всі тюрми у Львові були тоді переповнені арештованими бандерівцями, яких звідти брали до конц. таборів. Пригадую, це було в серпні й вересні 1941 року.

„Отже, ви самі кажете, що не жиди, а „бандерівці”, українські самостійники були першими жертвами гітлерівського терору в Західній Україні в 1941 р.

— Я того не заперечую, але ж не всі українці були бандерівцями, були й мельниківці, УЦК, українська поліція...

— Пождіть, раббі! Жиди в Україні тоді підлягали якійсь українській установі, мельниківцям, уцеківцям, українській поліції, чи вашій власній жидівській Раді, званій „Юденрат”?

— Очевидно, що не українцям. Тож була німецька влада. А що таке Юденрат? То були німецькі коляборанти, вони робили лиш те, що їм німці наказали.

— Але ж жиди той „Юденрат” вибирали, її слухали, на її накази йшли до гетта, на роботи, на розстріл, на вивіз до газу.

— А що ми мали робити? Що ми могли робити? Нас усі били, всюди смерть.

— Ми вже про те говорили. Я тільки пригадую, щоб ви не

винували українців, не винували Український Центральний Комітет, українську поліцію, але свою власну жидівську Раду „Юденрат”, яка послушно виконувала накази Айхмана і яку всі жиди, яких я зустрічав в Авшвіці, проклинали гірше, ніж німецьке гестапо: Жидівські інформатори, за юдин гріш вишукували й видавали гестапові тих жидів, що пробували десь сховатися. Показуйте тих, що справді винні. Чи вам відомо, що в Авшвіці весь час ексекутором, що вішав в’язнів, був жид Якуб. Його прізвища не знаю”.

— То я вам скажу — він називався Якуб Козельчук. Ми його в Ізраїлю судили, бо він пережив і переїхав до Ізраїлю. І суд в Ізраїлю його звільнив”.

— Звільнив? — здивувався тепер я.

— Так, бо багато колишніх польських в’язнів Авшвіцу свідчили, що він співпрацював з таємною польською організацією і при нагоді ексекуцій таємно переносив листи від присуджених на смерть до членів польської організації в Авшвіці. Таке він робив і для жидів. І вішати мусів. Якби не він вішав, що вішав би інший. Тому його звільнили від усякої вини і кари.

Признаюся, що про долю авшвіцького ката Якуба я до розмови з рабіном Кагана ніколи не чув і тепер був здивований.

— Раббі, — кажу, — а звідки хто знає, чи він усі ті таємні листи, які переносив від присуджених на вішання, не показував наперед гестапові в „Політичним відділі” в Авшвіці й не інформував гестапо, від кого й кому він передає?

Це питання несподіване було для рабіна.

— Гм... Такого підозріння на суді ніхто не підносив. А чому ви підозріваєте?

— Тому що коли в вашім суді в Ізраїлю судили жида за вішання в'язнів у конц. таборі Авшвіці, то вам вистарчило свідчення, що він помагав переносенням таємних листів, а вішати мусів, бо якби не він, то хтось інший вішав би, щоб його звільнити від усякої вини й кари. А коли от у Філядельфії українця В. Осідача обвинувачували, що він, працюючи перекладачем в поліції, нібито щось злого робив жидам, то суддя не взяв зовсім до уваги, що обвинувачений, як під присягою свідчила його дружина, переховував у своїм помешканню жидівку з дитиною. А за таке грозила смерть не лиш йому, але й дружині і маленькому синові. І американські судді, а перш за все американська слідча комісія, яка в дійсності виявляється жидівською „святою інквізицією”, ніколи не бере до уваги, що коли в якомусь випадку й була якась свідія української поліції з німецькими властями, то ті українці

мусіли виконувати наказ німців, бо за невиконання наказу їм грозила шибениця або розстріл, і „якби не зробили були це вони, то зробили б інші”. Чому, раббі, така різна у вас мірка: Як ви, рабіни, закликали жидів слухати й виконувати всі накази німецьких властей, іти з жінками й дітьми до гетта, іти на розстріли, їхати до газових камер, а ваша жидівська Рада „Юденрат”, і ваша жидівська поліція на наказ Айхмана все це виконувала, то ви кажете — „А що ж ми могли робити? Ми мусіли?”; але коли українські священики закликали повинуватися німецьким властям і їхати на роботи та здавати контингенти збіжжя, то це вже була злочинна коляборація з нацистами? Чому ви не шукаєте тих, що давали накази все робити, казали стріляти жидів і вішати українців — колишніх старшин німецького гестапо, що спокійно живуть тепер у Німеччині? Їх там тисячі.

— Ми вишукуємо і їх, і тих, що їм помагали. Бо кожна кривда жидам мусить бути помщена!

— Раббі, мені страшно слухати це. Для мене це звучить як крик якоїсь страхітливої недуги. Це саме вона породжує і ширить антисемітизм. Маючи нагоду, ви мститесь дуже безоглядно й жорстоко і цим викликаєте нову ненависть до вас. Помста родить помсти за помсту. І доки так буде? Чи не час

все те забути? Ваша напасливість і хвороблива жажда пімсти робить ваших же приятелів вашими ворогами, а вам конечно треба шукати приятелів, а не нових ворогів. Чи ви справді не усвідомляєте, що ви не маєте ніде приятелів у світі?

— Ми це знаємо. Ми всі знаємо це дуже добре. Ми знаємо, що нас усі ненавидять.

— А чому, раббі, чому? Ось кілька днів тому ваш прем'єр Бегін назвав уже й президента Америки Регена антисемітом, і Гейга, і Вайнбергера. Кожний, хто не хоче бути лялькою у ваших руках — антисеміт. В ЗСА трапилась уже була й така чудасія, що коли голови сорока американсько-жидівських організацій засудили неуступчивість Бегіна в переговорах з Єгиптом як шкідливу для жидівських інтересів, то жидівські газети назвали і їх, жидівських провідників, антисемітами.

— Бо ми тут, в Ізраїлю знаємо краще, що добре для жидівства, аніж деякі надто замериканізовані жиди в Америці.

— Але ж, раббі, Ви не опам'яталися з одного страшного голокосту, німецько-нацистського, а вже над вами висить другий голокост, арабський, а ви ставите основи для третього голокосту, перетворюючи ваших приятелів в Америці силоміць на антисемітів. Чи ви справді не бачите грізної тучі, що насувається на вас?

— Ми вже всяке пережили,

Єгова нас рятував. Три тисячі літ пережили. Переживемо й тепер.

— А що, коли у випадку нової ізраїльсько-арабської війни американці, нарід і уряд скажуть, що то „не наш бизнес”. То війна Єгови з Аллахом і нам, християнській Америці, до того мішатися не слід. І тоді Ізраїлеві ані зброї, ані танки, ані літаків, ані амуніції, ані не то більйонів, а просто десятка долярів допомоги не дадуть? Що тоді?

— Такого ніколи не буде, ніколи! Такого ще не було й ніколи не буде!

— Не знаю, це не моя справа. На закінчення я хочу ще раз вам підкреслити, що я не був і не є антисемітом, і український нарід не був і не є „традиційним антисемітом”. Не робіть його антесемітом ви самі жиди.

Рабін задумався.

— То які ваші конкретні поради й сугестії? — відізвався він.

— Перш за все — те, що я згадував уже кілька разів. Я переконаний, що основною причиною того, що жидів ніхто у світі не любить, а багато й ненавидить, є жидівський нацизм, тобто ідея вищости жилівського народу з виразною погордою до всіх не-жидів як „гоїв”, сотворених для того, щоб служити жидам. Ідея „вибраного” народу, „іберменів”, єдиних

правдивих „дітей Божих”.

— Та що ви таке говорите! — здригнувся рабін. — Як ви можете звати нацизмом нашу віру в те, що ми вибраний Богом нарід? Це ж наша релігія. Так вірили жиди від Авраама, Ісаака, Мойсея і так мусять вірити жиди до кінця світу!

— Раббі! Я знаю, що це надзвичайно делікатна тема. Але й про неї конечно говорити й думати спокійно і відважно. Так, треба мати відвагу усвідомити собі наслідки такої постанови. Це не важно, чи це вислід релігії, віри, чи холодно викалькульованого, політичного, чи морального або неморального наставлення. Фактом є, що кожне проголошення одного народу вищим від усіх інших викликає завжди ворожість інших до того народу, а пониження „вищим”, „вibrаним” народом інших викликає непоборне бажання помсти за неспоророковане пониження. Зберігаючи гордість і віру у свій нарід, ви мусите проголосити жидів не вищим, але р і в н и м з усіми іншими народами світу.

— Це абсурд! Це було б грізніше самогубство, ніж гітлерівський голокост! Незламна віра в те, що ми, жиди, вибраний нарід, правдиві діти Божі, якими особливо опікується наш Єгова, є основою жидівства. Знищите

це і жидівство знищене в корені. Скажіть: Чому жид у дудькій країні світу мав би вперто триматися жидівства, будучи за те переслідуваним, якби він перестав вірити, що він член вибраного народу, з предками якого сам Єгова говорив і укладав договори. Таж навіть ваш апостол Павло завжди писав: „Насамперед до євреїв, а далі й до греків і всіх інших”. Євреї — перед усіми!

— Якщо так, то ви мусите завжди бути свідомими, що причина того, що вас усі не люблять, не в них, а в вас, в жидях.

— Ми це знаємо. І так воно мусить залишитися. А що далі? Ще в чомусь ми, жиди, самі винні?

— Так. У політичній ділянці. Ваша батьківщина — Ізраїль. В усіх інших країнах світу ви — гості, то й повинні вести себе як гості. А ви всюди хочете верховодити. Всюди хочете бути таємною керівною силою. Насамперед в ділянці економії, а далі в пресі, радіо, телевізії і навіть у політиці. Це обурює кожного господаря. Особливо дразливе воно тоді, коли йдеться про країну поневолену, в якій ви, жиди, стаєте на службу окупанта проти місцевого населення. Це стосується не тільки поведінки жидів в Україні, про яку ми оце говорили.

— А де ще?

— Скрізь. Ось вам приклад. Учора проф. Суслевський дав мені переглянути видану вами брошурку: World Zionist Organization. JEWISH HEROISM IN MODERN TIMES. Jerusalem, Hanuka, 5726. В ній на стор. 122-123 я знайшов дуже характеристичну інформацію. Прочитаймо. (Подаю у моім перекладі).

„Погром у Кельцах.” — це був погром у Кельцах 4 липня 1946 р., що став зворотним пунктом у організації Брига. Виглядало, що й після того, як мільйони польських жидів загинули в часі нацистівської окупації, масакруванню жидів таки не прийшов кінець. Погром у Кельцах (Польща) забрав життя 42 жидам після того, як у листопаді 1945 р. в погромах (у Польщі) згинуло 351 жидів. Цю масакру плянували й перевели елементи, які боряться проти нового (комуністичного) уряду і їхня пропаганда мала типово антисемітський характер з обвинуваченням в ритуальнім вживанні християнської крові та в „жидо-комунізмі”. Застрашуючою новістю було те, що й організоване робітництво взяло участь у тім проливі жидівської крові. Постава польської церкви виявилася скандальною, так в часі погрому (як це задемонстрував єпископ Кельць), як і

опісля (як це показав примас Польщі кардинал Гльонд). Заяви тих достойників польської церкви говорять ясно, що — мягко кажучи — польська Церква й пальцем не кивне, щоб запобігти тому, щоб погроми жидів не повторилися. Те, що сказав кардинал Гльонд, капітальне: „Жиди намагаються грати критичну роль в політичному житті країни і тим граються з вогнем”.

— По-перше, хочу показати вам, що жиди безупинно обвинувачують у погромах українців, а тут ось бачимо, що і в найновіші часи криваві погроми жидів проводили поляки. По-друге: Чи не повинні ті нові вияви „антисемітизму” заставити вас, жидів, призадуматися, чому отаке повторяється в тій Польщі, де тільки-що німці знищили мільйони жидів. Заяву кардинала Гльонда ви берете, як яскравий вияв антисемітизму найвищого достойника католицької Польщі. Може воно й так. Але, чи не показує він вам причини погромів — провокативне вміщування жидів у місцеву політику на службі окупантів? Большевицька Москва заводила у „звільненій” Польщі своє, большевицько-московське панування і горстка жидів, що спаслася від німецького погрому, відразу стає на службу Москви проти

поляків і то на верхах державної адміністрації. Точно, так, як це було в 1917-23 роках і пізніше в Україні.

— То ви виправдуєте оті польські погроми, хвалите їх і робите відповідальними за них самих жидів?

— Нічого подібного! Я хочу вам лише звернути увагу на слова остороги кардинала Гльонда, що жиди, стаючи на службу окупантів проти місцевого населення граються з вогнем. У Польщі, в Україні, скрізь. А як викличуть пожар, що попече їх, тоді кричать, розпучливо на весь світ, що жиди ніколи нікому ніякої кривди не зробили, а кровожадні антисеміти даної країни чинять бестіяльські погроми жидів.

— То по-вашому — жиди не повинні мати ніяких політичних прав у тій країні, де живуть?

— Одна справа, раббі, рівні права для жидів у даній вільній країні, а зовсім інша служба жидів окупантам проти поневоленого народу. Ми ж говорили вже про те, що уряд Української ьнародної Республіки дав був у своїй конституції такі самі права жидам в Україні, як українцям. Отож, як громадяни України всі жиди мали стати в ряди української армії проти московських наїзників, бо ж маючи однакові права, жиди мусіли мати й однакові обов-

язки супроти України. А вони — масово стали на службу червоної Москви проти українського народу.

— Я вже це чув. Давайте далі ваші поради. На майбутнє.

— На майбутнє — хай жиди перестануть в Україні вислуговуватися большевицькій Москві, головне в КГБ, проти українців, а поза Україною, починаючи в Ізраїлю, хай спинять україножерну кампанію проти українців з брудними обвинувачуваннями українців в погромах жидів за Хмельницького, в період Гайдамачини за Петлюри в другій світовій війні. Чесно покажіть жидам, що вина була повністю таки по стороні самих жидів. Станьте в обороні правди.

— Що-о-о?! — здригнувся нервово рабін. — Ви вимагаєте, щоб ми міняли й виправляли наші підручники історії жидівського народу, нашу національну настанову?

— Раббі: А чи ви, жиди, не вимагаєте від Папи Римського й цілої католицької Церкви, щоб вони виправляли християнську традицію і викидали з усіх писань Нового Завіту все те, що не подобається жидам, про вину жидів у розп'яттю Христа?. Чи не домагалися ви, жиди, щоб навіть німці в Оберамергав викинули зі своєї славної драми Мук Христових все те

що вам не подобається. Ну то й ми домагаємося подібного від вас, бо то україножерство. В додатку, ви домагалися, щоб не говорити немилої вам правди, а ми домагаємося, щоб жиди нас не оклеветували.

Наступила хвиля довшої мовчанки. Врешті він озвався:

— То ви хотіли б, щоб ми, жиди, ревідували й виправляли всі наші шкільні підручники в Ізраїлю, та й не тільки в Ізраїлю, щоб виправляли наші всі наукові праці про історію жидівського народу в Україні від найдавніших часів по сьогодні і навіть наші релігійні писання?

— Так, раббі. І навіть ваші молитви, в яких ви проклинаєте наших національних героїв гетьмана Хмельницького і Симона Петлюру. В ім'я історичної правди. В ім'я наукової об'єктивності. І в ім'я добрих взаємин між нашими народами, між жидами й українцями.

— Та це щось таке, як би ви хотіли обернути гору Синай верхом на долину, а дном на верх! То ж сотнями літ писано й записано в нашій історії, в наших книгах про кривди жидів, вчинені їм українцями так, а ви хочете все те обернути, що це жиди українцям все кривду робили?

— Бо треба ж врешті, раббі, сказати жидам правду. Немилу їм, тому вони й кри-

вितись будуть дуже, але таки правду! А що сотні літ писано неправду. Християни, як знаєте, вже майже дві тисячі літ мають у своїх книгах записано, що жиди в час суду Христового кричали „Розпни, розпни його! Його кров хай впаде на нас і на дітей наших!” І всі християни вірять, що так воно й було. А ви, жиди, таки домагаєтесь тепер, щоб це викинути з християнських книг, з Євангелія, з молитов. То чому не мож викинути й виправити з ваших книг усі наклепи на українців і зневажування їх, коли й усі чесні жиди знають, що то вигадки й умисні перекручування правди. Очевидно, не все нараз. Крок за кроком. Насамперед спинити нові клевети. А тоді вияснювати старе.

Рабін глибоко задумався. Врешті відізвався:

— Наша розмова була дуже цікава!

— А я думаю, що й корисна. Багато до передумання я сказав вам, а ви мені. Передумаймо спокійно все те, ще раз, і ще раз. Щоб ми могли бажати один одному добра щиро, а не як ті два сусіди-жиди з вашої жидівської анекдоти.

— Ну? Пригадайте!

Два сусіди, Іцик і Мошко, завжди сварилися і бажали один одному всего найгіршого. Але на Судний день Іцик каже Мошкові: Сусідо, чого ми має-

мо все сваритися? Ми ж сусіди, забудьмо все і жиймо у згоді”. „Добре, Іцку”. „Ну, то я тепер бажаю тобі, ну бажаю тобі, ну — того самого, що ти мені”. А Мошко підскачів: „Іцки, ти вже знов зачинаєш?!”

— Як на жарти, то я вам скажу наш жидівський жарт до нашої дискусії. Христос був жид, так? То що вас усіх обходить, що жида з жидом робили? То наша жидівська справа, розумієте?”

— Я теологічних справ не хочу торкати, але відповім вам вашим, жидівським до-тепом, теж до нашої розмови. Молиться жид: „Єгова, я знаю, що ми Твій вибраний нарід. Але я прошу Тебе, вибери собі хоч на якийсь час вже когось іншого. Щоб , як будуть знову бити вибраний нарід, щоб не били мене й моїх дітей! Розумієте?”

„Український генерал Власов”

З головою Комісії праведних Яд Вашім, д-ром Моше Бейски, суддею найвищого суду в Єрусалимі, провели ми двогодину розмову в його „офісі” в будинку Найвищого суду Ізраїлю. Привітний, але відразу відчувається в нього ворожість до українців. Поанглійськи говорить свобідно. Присутніми були теж проф. Сусленський і д-р Клейнер. Про ціль моєї візити вже поінформований, як і про мене. Зміст моєї дискусії з рабіном Кагана вже поін-

формований самим рабіном.

— Справа Шептицького? І мені, і всім іншим 16 членам Комісії вона znana дуже добре. Вперше вона виринула, мабуть, у 1964 році. Відтоді про цю справу говорили найменше на 7 засіданнях, останньо у жовтні 1981 року, коли Товариство єврейсько-української співпраці інтервенювало в цій справі, долучуючи до листа багато підписів жидів з Ізраїлю й Америки.

— Вислід?

— Після вашої інтервенції ми вернемося до справи на нашому найближчому засіданні. Але раббі Кагана вияснив вам уже вичерпно. Він, власне, цю справу завжди реферує. Я знаю, який буде вислід головування цим разом, але я особисто погоджуюся з д-ром Кагана. За визнання графа Андрея Шептицького праведником, я голосую обома руками, але визнати праведником митрополита Шептицького, голову української католицької церкви — ніколи, ніколи, ніколи! „Невер, невер, невер!” І такого внеску від себе я ніколи не поставлю!

— Чому?

— По-перше, з правничого боку: ми признаємо таке відзначення тільки особам, і ніколи установам чи організаціям. Ми мали випадок, що відділ польських партизан врятував групу жидів і тепер хотіли щоб ми дали наше від-

значення цілому відділові партизан. Ми відкинули, а признали лише командантові. В цьому випадку даючи відзначення Шептицькому як митрополитові й голові української церкви, ми признавали б, що ціла українська церква рятувала жидів, а так не було. Навпаки, Українська Церква помагала німцям проти жидів. І навіть сам Шептицький вітав губернатора Франка хлібом-сіллю, коли той приїхав до Львова давати доручення, як винищити жидів.

— І ви вірите, що митрополит Шептицький справді сам, особисто, вітав Франка хлібом-сіллю?

— Так, вірю, чому б я мав сумніватися, коли є свідки, які це бачили.

— Хто ті свідки — Франк, українці, німці?

— Ні, жида.

— Подивляю, пане докторе, ваше довіря до жидівських свідків. Як же митрополит міг подавати губернаторові тарілку з хлібом-сіллю, коли він був спараліжований і однією рукою взагалі не володів? Не ставили ви такого питання тим „наочним” свідкам? Ви ж суддя найвищого суду Ізраїлю, отже обов’язані дуже критично перевірювати кожного свідка. Хто були ті „наочні свідки? Як міг жид бути присутній на прийняттю німецького губернатора? Гестапо кожену дірку перевіряло там, де мав бути

генерал-губернатор Франк”.

— Я не пригадую подробиць. То д-р Кагана просліджував усе.

— І він в розмові зі мною два дні тому казав, що не сам митрополит Шептицький, але з його доручення тодішній ректор Сліпий. Докторе Бейски, я мушу по-жидівськи кричати „гевалт” на таке досліджування правди про українців. Ваш рабін каже, нібито на доручення митрополита Шептицького ректор Богословського Академії вітав Франка, а ви, суддя найвищого ізраїльського суду на підставі того подаєте як безсумнівний факт, що це сам митрополит Шептицький вітав. Ось маєте доказ, як твориться ваша правда про українців.

Д-р Бейски дуже змішався.

— Ну, як там не було, але факт, що українці вітали німців квітами і, спеціально губернатора Франка...

— Я того не бачив, бо я в тому часі не вітав німців, але німецькі садисти мене і моїх друзів українців вітали в Авшвіці гумовими палками. А щодо вітання, то чи невідомо вам, що коли в вересні 1939 року московсько-большевицька армія окупувала Західну Україну, то в кожному місті й містечку західної України їх вітала жидівська делегація? І не тільки вітали. Відразу й голосила команді НКВД готовість активно помагати в

вишукуванню й винищуванню українських націоналістів? Та й німців пробували жиди вітати делегаціями, але відразу й перестали, коли побачили, що німці, довідавшись, що це делегація жидівська, саджали ту делегацію на авта, вивозили за місто і розстрілювали.

— Що? Жиди вітали гітлерівських злочинців?!

— Так, докторе Бейски. Точніше буде — пробували вітати, хотіли вітати. Якби про це була мова не сьогодні, а двадцять років раніше, то я б вам дав десятки наочних свідків, які власними очима бачили цю трагікомедію. Шкода, що ті свідки сьогодні, по сорока роках, вже не живуть.

— Ні! Це щось дуже неймовірне!

— Сьогодні так. Але тоді, як я сам пригадую з розмов із жидами у Львові, жиди не вірили в можливість того, що скоро потім сталося. Навпаки, вони вірили, що як колись польська шляхта в окупованій нині Україні, так тепер і німці будуть потребувати жидів, бо всі жиди знали українську й німецьку, як теж і польську мови. В перших днях багато жидів голосилося до німців на перекладачів. І в багатьох випадках, коли гестапо арештовувало українців, то й користувалося жидами як перекладачами. Не так давно советський журнал подав, начебто на

підставі знайдених документів гестапа, що коляборантом гестапа був голосний сьогодні д-р Візенталь. Ви чули про це.

— Чув, це большевицька провокація! КГБ фальшує документи! Їм ніхто розумний не може вірити. Вони спеці в фальшуванню документів і свідків!

— В цьому я погоджуюся з вами. Тільки ж чому це так, що коли йде про свідчення КГБ проти жидів, про Візенталя, то ніхто з жидів не сумнівається, що це все фальш КГБ, а коли жиди в Америці на підставі таких самих „свідчень” обвинувачують українців у співпраці з нацистами, то жиди-слідчі, а то й судді, приймають це за правду, а пофальшовані КГБ „документи” за оригінальні, правдиві документи? Чому в ЗСА на лаві обвинувачених поруч Федоренка не посаджено д-ра Візенталя?

— Як ви можете таке говорити? Хто не знає, що всі жиди були призначені німцями на фізичне знищення? А українці відомі антисеміти. Вони не тільки в Україні помагали німцям винищувати жидів. У травні 1945 року Гітлер уже не жив, Німеччина капітулювала, а український генерал Власов із своїми українськими загонами в Празі вистрілював тих жидів, що врятувалися від німців.

Я оstownпів.

— Український генерал Власов? Зі своїми українськими загонами?

— Так, чи ж не правда? Що ви на це скажете?

— А що ви, докторе Бейски, скажете, коли я скажу вам як приклад жидівської ненависти до християн „факт”, що сьогодні, в мирний час, жидівський генерал Арафат зі своїми жидівськими загонами, яких він називає ПЛО, в Ливані не милосердно винищує християн?

Д-р Бейски здивовано видивився на мене.

— Не розумію, що ви хочете сказати?

„Дуже просто — генерал Власов був такий українець, як Арафат є жид, а загони ген. Власова склалися з таких же українців, як Арафатова ПЛО з жидів. Ген. Власов, московський шовініст та імперіяліст, так любив українців, як Арафат любить жидів. Ясно?”

— Ну, може, я впав жертвою фальшивої інформації. Але ж усі говорили, що ген. Власов українець, що всі його вояки українці і тому навіть у Чехії мордували жидів.

— Дивуюся, що ви ще Айхмана не визнали українцем. Чи, може, зі страху, що у відповідь на таке українці почали б розшукувати документи що батько Адольфа Айхмана був жид-вихрест, як про це говорили в Німеч-

чині?

— Ну, але в ліквідації гетта в Варшаві брала участь таки українська поліція! Чи й це заперечите?

— Українська поліція під командою полк. Камінського?

— Так.

— Те саме, що з ген. Власовим і його українцями. Полк. Камінські польський або російський фольксдойч. Але ту поліційну частину справді чомусь називали „українською поліцією”. Про неї я згадую у своїх споминах про Авшвіц. Вона була якийсь час у Бабіцах біля Авшвіцу і одного дня їх усіх привели до фотографічної робітні в конц. лагері Авшвіц. Робітня містилася на бльоці, де я тоді працював у відділі дезинфекції. Поляк, що працював зі мною, сказав мені: „Пйотрусь, дивись, там привели українську поліцію для фотографування”. Вони всі стояли в черзі, рядом. Я вдавав, що ходжу з речами й паперами з одного кінця бльоку до другого і йдучи поволі попри них, питався кожного, хто вони. На три сотні тільки 3 сказали, що вони українці. Всі інші були кавказці й росіяни. Всі говорили по-російськи. Це й була ота „українська поліція”, що брала участь у ліквідуванню жидівського гетта в Варшаві”.

Слова польського в'язня я вмисно сказав по-польськи. Д-р Бейски підхопив:

— О, то ви говорите по-польськи і я волюю говорити по-польськи.

Дальшу розмову ми вели вже польською мовою.

— То ви, певно скажете, що української поліції за німців взагалі не було, так?

— Ні, українська поліція в тому часі була. Але не в Празі, чи де там, і не під командою московського генерала Власова, ані не в Варшаві під командою польського фольксдойча Камінського, але в Україні. І то не скрізь, бо територію України німецькі окупанти порозривали: Галичину прилучили до польського генерал-губернаторства як „дистрикт Галіцієн”, Карпатську Україну дали мадярам за коляборацію з гітлерівською Німеччиною, Румунії за те саме дали Буковину, Басарабію і частину території вздовж східного берега Дністра, що його румуни називали „Трансністрія”, а з решти створили „Райхскомісаріят України”.

Українська поліція була організована після ліквідації німцями української адміністрації по відновленню самостійності України 30 червня 1941 р., восени 1941. Вона начисляла шість тисяч членів. Центральної команди не було. Її функції були адміністративні, такі, як американської поліції в ЗСА. Вона працювала серед українського населення.

Поляки мали свою, польську поліцію. А жиди мали свою Раду, Юденрат, і свою, жидівську поліцію. Спитайте рабіна Кагана як наочного свідка, а він як жид жидові потвердить, що все те, що приписують у відношенню до жидів українській поліції, в дійсності робила жидівська поліція. Зрештою, вам і д-р Кагана не треба питати. Ви ж тут, в Ізраїлю, судили багато з тих членів Юденрату і, головне, жидівської поліції, і знаєте, якими безоглядними в відношенню до жидів і якими наполегливими в виконуванню наказів гестапо вони були, Чи так?

Д-р Бейски мовчав.

— Чув я теж тут, що багато з них втекли перед відповідальністю за свою коляборацію з нацистами в винищуванні жидів перед судами Ізраїля до Америки. Чи не їх, власне, повинна вишукувати американська Спеціальна Слідча Комісія в ЗСА як воєнних злочинців і судити замість невиних українців як Осідач, Козій?”

Д-р Бейски здригнувся.

— Але в Бабиному Ярі біля Києва українська поліція таки розстрілювала жидів разом з німецькою?

— Ні, в Бабиному Ярі німецька поліція стріляла українців разом з жидами. І то українців перших. Ще до захоплення Києва гестапо слідкувало пильно за „бандерівцями”, які го-

тувалися проголосити відновлення української держави в Києві. Їх як членів „похідних груп”, що входили до Києва, від перших днів переловлювало гестапо і розстрілювало в Бабиному Ярі. А потім прийшла черга на жидів, і на інших українців... Не жиди, але українці, „бандерівці”, були першими жертвами німецького терору у Львові, і в Києві. Ви — суддя, то й обов'язані бути свідком правди. Як суддя ви вимагаєте від кожного свідка, щоб він говорив щиру правду і тільки правду. То чи не повинні бути вірним такій присязі насамперед ви сам, суддя, в осуджуванні українців?

— Але в нашій архіві я бачив знімку української поліції при скорострілах, якими вони розстрілювали над могилами жидів.

— Не перечу, таку знімку ви могли бачити. Але звідки в вас така знімка? Дало вам службне КГБ? Коли ми говорили про документи КГБ щодо коляборації д-ра Візенталя з гестапом при винищуванні жидів, то ви рішуче заявили, що КГБ відоме з фальшування будь-яких документів. Чи це значить, що й знімка, на якій нібито українська поліція розстрілює скорострілом жидів під командою німців, є фальшивкою КГБ? Як хочете, КГБ дасть вам „оригінальну” знімку, як жиди Христа розпи-

нають, чи як жиди тримають за ноги християнського хлопця з підрізаним горлом і збирають його кров у горщик на „мацу”.

— Як то? Ви виключаєте навіть можливість, що українська поліція сама чи під командою гестапо розстрілювала скорострілом жидів?

— Не тільки я виключаю таку можливість. Кожний, кому відомі тодішні стосунки в окупованій німцями Україні, і хто має здоровий глузд, відкине таке обвинувачення як абсурд. Самій українській поліції невільно було навіть арештувати жидів без дозволу чи наказу німецької поліції, не то, що розстрілювати. Для цього були німецькі поліційні частини, а помагала їм жидівська поліція. Якби навіть таке було трапилось, що на наказ німецької поліційної команди українська поліція помагала б транспортувати жидів на розстріл, то німці ніколи не дали б в руки українцям скоростріли, бо українцям німці не вірили. Бо український поліцист, діставши в руки скоростріл, міг би ним покористуватись і поки німці опам'ятались б, міг би пустити в них скорострільний вогонь так що й одного німця за кілька хвилин не залишилося б у живих? Гестапо знало, що в кожній частині української поліції є вмисно підсланий „бандерівець”, а майже вся решта симпатизує з „бандерівцями”. Адже чимало час-

тин української поліції перейшло до УПА, захопивши від німців зброю й зліквідувавши при цьому гестапівців. Розстрілювання жидів було строго зберіганим привілеєм німецьких поліційних частин. Українські поліцисти мали один кріс на двох поліцистів і два набойі на один кріс.

— Але якби німці дали були українцям скоростріли й казали стріляти жидів, то вони з насолодою виконали б наказ?

— Не беруся вгадувати „що би було, як би було”. Але я читав у споміні одного німця, що був членом поліційної „Айнзацкомандо”, таку історію. Німці привели над яму групу жидів і українську поліційну частину. Німецький командант велів жидам розібратись і стати рядом над ямою, а українцям дав скоростріли із сліпими набоями, чого українці не знали, і дав наказ стріляти в жидів. Всі українські поліцисти відмовилися виконати наказ. Тоді німці наказали жидам одягнутися і дали їм скоростріли, а українським поліцистам наказали розібратися і стати рядом над ямою. Тоді жиди дістали наказ „стріляй”, і на українських поліцистів посипалися сліпі набойі зі скорострілів. „Чи це вас чогось навчило?” — сказали німці українським поліцистам і відіслали їх на станицю. Вночі всі українські поліцисти втекли в ліс до УПА”.

— Неймовірно! Важко повірити. Я стільки наслухався від жидів важких обвинувачень, що українці помагали німцям винищувати жидів! Дуже часто я чув від жидів, що українці були гірші, страшніші, ніж німці! Чому це так?

— Тому, що „в страха великі очі”. Жиди в Україні знали дуже добре правду про себе — що вони робили і міряли українців власною жадобою помсти, сподівалися найгіршого від українців. На смерть перелякані, вони представляли як факти те чого вони боялися і що було страшним маривом у їх уяві.

Але дійсність була зовсім інакша. Бо українській душі жадоба помсти чужа. Ви ж самі при розгляді справи митрополита Шептицького наслухалися свідчень самих таки жидів, як то „у відплату” і митрополит Шептицький, і безліч українських священиків, монахів і монахинь, і світські люди українці рятували життя жидів ризкуючи своїм власним життям і своєї родини. У ваших архівах напевно є німецькі документи про те, скільки то українців згинуло на шибениці за рятування жидів. Жиди сподівалися тоді від українців жорстокої помсти, а вони заплатили вам рятуванням вас від смерті. А після того — ми сподівалися від вас якоїсь подяки, а ви далі вперто й послідовно тавруєте

українців перед світом як якихсь кровожадних „традиційних антисемітів”. І навіть митрополитові Шептицькому не хочете бути вдячними.

— Ну, після вашої інтервенції ми ваше прохання візьмемо до уваги і справу ще раз на найближчому засіданні комісії розглянемо.

— Вибачте, я ніякого прохання не ставлю. Я вже вияснював докторові Кагані, і вам, що тут про ніяку ласку не йде. Митрополитові Шептицькому вашого визнання „праведником”, ні деревця в Яд Вашем не потрібно. На честь нашого великого митрополита ростуть в Україні, в Карпатах, дерева скроплені гарячою кров'ю бійців УПА. Тут справа у вашій вдячності. Ніхто не просить, щоб ви йому дякували, і я та й усі українці, не просимо щоб ви подякували митрополитові Шептицькому за врятування сотень жидів. Таких прохань не ставимо і не поставимо. Ніколи, ніколи. Невер, невер, невер! Але дозвольте вияснити це одне питання”.

— Прошу дуже.

— Чи ви про коляборацію митрополита Шептицького і всіх українських священиків довідалися аж тепер, чи вже давніше жида це знали?

— Ну, жида вже тоді це знали.

— І всі ті, кільканадцять, рабіни, що їх митрополит врятував з їх родинами також знали

це тоді?

— Що значить, чи знали? Очевидно, що знали.

— І ніодин рабін не сказав тоді: „Ви, пане Шептицький, коляборант і я вашої допомоги не хочу. Ваші священики, монахи і монахині коляборанти і я не хочу, щоб вони мене, порядного жида, рятували!

— Та що пан муви! — вигукнув здивовано д-р Бейски — та ж вони мусили рятувати своє життя, своєї жінки, своїх дітей!

— І не боялися, що „коляборант” усіх їх видасть гестапові?”

— Не думаю, що в когось таке підозріння могло постати. Всі знали, що граф Шептицький найшляхетніша людина в світі. Всі свідчать, що він скорше сам був би згинув, аніж видав би жида гітлерівцям на смерть.

— І такій людині ви й досі не хотіли сказати „Дякуємо!”

„А де ваші документи, наукові й публіцистичні праці!”

Директор архівів і документації Яд Вашім д-р Шмуель Кравковскі родом з західної Польщі. Зустрілися в його „офісі” в Яд Вашім. Привітний, зрівноважений, настанова така ж, як у всіх; обвинувачування українців у „традиційнім антисемітизмі” і в масовій участі у винищуванню жидів. Але відразу впадає в очі різниця між ним і рабіном Кагана та д-ром Бейским. Ці два вперто і при-

страсно обстоюють свої обвинувачення, а д-р Краковскі рад почути другу сторону, кожену мою інформацію сприймав з зацікавленням як щось нове і передумує, конфронтує з тим, що йому про українців говорили. Тому розмова з ним була свободніша, спокійніша. Порешуємо майже всі питання, які я обговорював з рабіном Кагана і з д-ром Бейским. Мої вияснення старається якнайбільше уточнити і сприймає їх спокійно.

— Ми тут маємо копії документів захоплених від німців советськими органами й американськими, що тепер є в советських або в американських архівах. Про Галичину маємо дуже докладні списки української адміністрації з персональним складом. Маємо звіти з усяких акцій.

— І ви вірите у все те, що даний німець у своєму звіті подавав? Ви ж знаєте, що німцям не ставало кваліфікованих людей для обсади Європи, тим більше, що все йшло в армію, на фронт. Тому до поліційних формацій аж надто часто брали навіть півграмотних, але відданих партійців. А такі писали у своїх звітах не те, що в дійсності було, а те, що на їх думку могло подобатися їх зверхникам.

— Так, я свідомий того. Тому мені й цікаво почути ваші вияснення щодо українців. Те, що ви подаєте, я порівнюю з тим,

що я досі знав на підставі жидівських і німецьких свідчень і маю тепер зовсім інший погляд.

Особливо зацікавило його моє розяснення ролі жидів в Україні під польською окупацією за шляхетської Польщі, в добу Хмельницького, Гайдамаччини і за советської окупації.

— Це для мене ревеляції. Я ніколи про це не чув. Українці були в німецьких конц. таборах? Вас першого бачу з авшвіцьким числом на руці і чую, що таких, як ви були тисячі. Про ОУН, УПА, Бандеру чував, але завжди як про відданих помічників німецьких нацистів, що помагали винищувати жидів. Українці рятували жидів і багато з них за те згинули на німецькій шибениці? Вперше про це чую від вас.

Він устав і показав мені полочки з книжками:

— Дивіться! Ось тут кілька полицок польських книжок про те, як поляки боролися проти німців, як рятували жидів. Книжки, документи, знімки, підпільна література, преса з часу війни, вирізки повоєнної преси на ці теми. А тут ось українська полочка — зовсім чиста. Я вірю, що все те, що ви сказали, правда, бодай як дивитися на всі ці справи з вашої, української точки зору. Але якщо я це буду повторювати іншим жидам, то мене відразу запитають на якій підста-

ві я таке говорю? Одна наша розмова — замало. Де ваші видання на ці теми, документи, підпільна література з часів війни? Ви ж мусите мати такі матеріали. Дайте нам усе хоч по одному примірнику для нашого архіву, щоб кожний, хто цікавиться українсько-жидівськими справами, міг відразу знайти в нашому архіві не тільки жидівські джерела з жидівським наświetленням, але й українські матеріали з вашим наświetленням і вашою інтерпретацією.

Вияснюю, що українцям не так легко все те мати, як жидам у своїй власній державі. — У вас, — кажу — і фонди на це є, і легкий доступ до всіх архівів: американських, німецьких, советських. Скрізь раді зробити для вас фільмові копії всього, що вам потрібно. В додатку, шість мільйонів життів в Америці можуть легко зложити на таку ціль кілька мільйонів доларів. Українці в незмірно гіршому положенню. Наші архіви в Україні дуже дбайливо переглянені московським НКВД і КГБ і прочищені від усього, що свідчило в нашу користь. Гірше того, спец. комісії НКВД і КГБ напродукували багато фальшивих документів проти українців, особливо проти українських націоналістів, і заповнили ними як нібито оригінальними не тільки архіви в ССРСР, але й у Німеччині, Америці й деінде.

— Мені це все ясно, та все таки у вас в Америці і в Західній Німеччині є наукові товариства, академії, архіви, бібліотеки, український університет у Мюнхені і в Римі, то й повинно там бути багато матеріалу документального щодо українсько-жидівських стосунків.

— Повинно бути, але в додатку до того, що я згадав, долучується нестача фондів. Українці в Америці належать фінансово до середньої і нижчої класи і тільки небагато-кілка до вищої. А потреби бездонні — будова церков, шкіл, народних домів, табори для молоді, видавництва...

— Я це все розумію. Все ж таки щось маєте, пришліть, що маєте. Заповніть українську полицку, а я додам ще дві нові полицки на українські матеріали.

— А в заміну? — питаю. — Чи ви дасте нам щось із вашого архіву?

— Дуже радо. Приїдьте сюди знову не на кілька годин, а на кілька тижнів, перестудіюйте, перегляньте все, що ми тут маємо, виберіть, що вас цікавить, а ми радо зробимо вам фільмову копію з тих документів. Не бійтеся, що я хочу робити гандель і вас натягнути. Оплата за копії буде та сама, що в вас, в Америці. А тоді аналізуйте всі ті документи і пишть ваше вияснювання. Ми от маємо тут такий доку-

мент, що один український „вождь” брав увесь час платню від гестапа. Ви скажете, що то фальсифікат, а ми віримо, що то документ оригінальний. Докажіть, що це фальсифікат. Ви знаєте людей, прізвища, ситуацію. Ви кажете, що були страшенно здивовані що д-р Бейски вважав генерала Власова українським генералом і всіх членів його армії українцями, а д-р Бейски не єдиний що вірив у те, і заперечення ми ніде не знаходили. В кожній розповіді жида ви чуєте, що його переслідували, били, розстрілювали і не хто, а українці, українська поліція і скрізь в Україні, і в Авшвіці, і в Майданку, і в Варшаві, і навіть в Румунії та Мадярщині. Чому ви мовчите, де ваші документальні роз’яснення, виявлення наклепів на вас, злобних перекручень проти вас? От про українську поліцію я вперше від вас чую зовсім щось інше, ніж я читав і наслухався від жидів.

Про українську поліцію, легіони ДУН і про дивізію говорили ми з д-р Краковським довше.

— Ви, — каже д-р Краковські, — рішуче заперечуєте, що українська поліція брала участь у винищуванню жидів. Який ваш доказ?

— Перш за все проаналізуйте логічного правдоподібність чогось такого. Ви, жида, чванитесь жидівським „кепеле”, а ми, українці маємо здоровий

„хлопський розум”. То заставмо обидва працювати: ви свою кепеле, а я свій здоровий хлопський розум. Я згадував про свою участь як свідка на судовім процесі у Філядельфії українця В. Осідача, якого обвинувачували, що він вимордував 14 тисяч жидів у Раві. Доставлений обвинувачами документ говорить, що в містечку Рава, яке мало усіх 14 тисяч мешканців кругло третину українців, трохи менше поляків і майже половину жидів — була українська поліція. Вона мала зразу вісім членів, в другій половині 1943 і 1944, коли появилися в околиці большевицькі партизани, число збільшилося до 16. В другій половині 1943 р. жидів уже не було. Отже, в час ліквідування жидів вісім українських поліцистів у Раві на 14 тисяч усіх мешканців. Вони працювали, як усі, на три „шихти”. Поділіть 8 на три, то й вийде, що в часі денних „шихт” працювало три українських поліцисти, а в ночі два. Один повинен був бути завжди в „офісі”. А завданням української поліції було пильнувати ладу і порядку в місті, пильнувати банк і збіжеві й харчові магазини, перевіряти випадки крадежі, непорозумінь і бійки, писати рапорти. Все це мали в час одної „шихти” виконувати аж ... три українські поліцисти. Скажіть, чи мали вони змогу у той сам час ще й пильнувати при праці 14 тисяч жи-

дів, вишукувати їх по місті, транспортувати до конц.табору, розстрілювати? Мій хлопський розум каже, що таке неможливе. А що ваша „кепеле” каже?

— Я також думаю, що той, хто таке каже, мусить бути „мішігене”. Тільки ж хто то робив: арештував жидів, пильнував при праці, транспортував до конц.табору, розстрілював?

— Німецьке „Айнзацкомандо”, а для допомоги їм у всьому тому були жидівські Юденрати і жидівська поліція. Жидівської поліції було вдесятеро більше, як української. Вони магазинів не пильнували, порядку на вулицях не наглядали, а займалися виключно жидами. Вони були при праці „авфзегерами”, тобто наглядчачами під командою одного або двох німецьких поліцистів, вони мали гумові або дерев’яні палки й били ними жидів не легше, ніж німці, вони помагали німцям зганяти жидів до гетта і вивозити з гетта, з них виходили спеціальні „інформатори”, які за окрему винагороду вдавали, ніби вони ховаються і підступно вишукували й видавали гестапові тих жидів, що справді десь ховалися. Зложене виключно з жидів „Зондеркомандо” в конц. таборах гнало жидів під командою німців до газових камер і потім переносили трупи загазованих до

крематорій для спалення.

За німецьким лікарем д-ром Менгеле, який переводив усякі експерименти в Авшвіці, ви й досі шукаєте по всьому світі. Всі його дванадцять помічників, лікарів були жиди і його секретаркою була молода жидівка.

— Д-р Краковські якось задумано слухав мене, задивлений кудись. Мені здавалося що і йому і багатьом іншим жидам усе це дуже добре відоме, але вони боязливо ховають цю правду. Тепер йому було прикро чути цю правду від мене, не-жида.

— А „Нахтігаль”, що нищив жидів у Львові? — спитав він.

— Назвою „Нахтігаль” називали один український легіон ДУН, тобто Дружини українських націоналістів. То була не поліційна, а військова частина під командою сотника Романа Шухевича. В лютому 1918 року уряд України підписав у Бересті з Німеччиною договір про визнання Німеччиною України самостійною державою. Старшини німецької армії і в часи Гітлера — ген. Бравхіч, адм. Канаріс респектували той договір. На базі того договору ОУН під проводом Степана Бандери в таємниці перед гестапом зорганізували два легіони, що мали стати зав’язком української армії у відновленій самостійній українській державі. Після вибуху війни проти СССР легіон „Нахті-

галь” був у Львові один день і зараз же відійшов на схід, щоб у звільненім Києві бути при проголошенні відновлення української держави в Києві. Його німці роззброїли, арештували, а згодом перекинули як окрему частину для поборювання червоних партизан на Білорусі. То коли вони могли брати участь у винищуванні жидів? Цю справу розглядали основно німецькі суди і признали, що злобні закиди проти легіону ДУН Шухевича цілковито безпідставні, їх уперто поширюють НКВД, КГБ та їх агенти.

— А дивізія СС-Галіцієн?

— Це теж була чисто військова частина, хоч zorganizована в іншій ситуації та в іншій формі. До жидів вона ніякого відношення не мала.

— Для уточнення — ви кажете, що українська поліція ніколи участі в акціях проти жидів участі не брала?

— Що ви розумієте під „участю”? Я пояснював, що завдання української поліції було, між іншим, регулювання руху на вулицях. Як жидів кудись транспортували, то треба було провести так зване „Абшперунг”, тобто замкнення руху в даному місці на потрібний час. То українська поліція, головно на роздоріжжях, спиняла тоді всякий рух не-жидів і скеровувала їх іншими вулицями. Чи ви це назвете „участю в акції проти жидів”? Скажім,

у згаданій Раві: якщо змобілізовано в такому випадку всіх вісім українських поліцистів, то якою ж могла бути їх „участь у протижидівській акції”? Стояти на вісьмох роздоріжжях?

— Так, ваші аргументи логічні й переконливі.

— І ще одно. В часі судового процесу вся американська преса, що під жидівською контролею, кожного дня повторяла обвинувачення в винищенню 14 тисяч жидів у містечку Раві. А звідки їх там стільки взялося, коли всього населення в Раві було менше 14 тисяч? Приводили з інших міст? Ні, бо недалеко був конц.табір Белзєць і як звідкись везли, то відразу до Белзця, а не до Рави. Але українофобові вистачало знайти біля назви міста Рави число 14 тисяч, щоб на тому сперти обвинувачення, нібито власне 14 тисяч жидів там згинуло. І обов'язково це робили українці. Тобто, як я вам вияснив, вісім українських поліцистів, що мали разом чотири кріси по два набой на один кріс.

— А я ще раз кажу що безборонного кожний б'є. Чому ви не боронитесь?

— Кожний боїться, що зараз його назвуть „антисемітом”.

— А от ви не боїтесь. Вас я антисемітом не назвав і не назву. Я певний що ми ще зустрінемось.

Музей голокосту

Музей голокосту дуже подібний назвою й засягом заінтересовання до Яд Вашему. Але це зовсім окрема установа, нічим з Яд Вашем не зв'язана і зовсім в іншому місці Єрусалиму положений. Він знаходиться на Сіонській горі недалеко гробу Давида і місця Тайної Вечері. В часах Христа це місце належало до тодішнього Єрусалиму, тепер це вже за мурами старого Єрусалиму. До музею належить кілька старинних будинків і подвір'я між ними, між мурами. Музей у початковій стадії розбудови. Організується бібліотека про голокост і музей з різними експонатами, зв'язаними з голокостом. На мурах довкола подвір'я вмуровані таблиці, величиною пересічно два на три фути, в пам'ять жертв голокосту з якогось повіту України, Польщі, чи європейського міста.

Директор музею д-р Іцак Тательбавм страшенно зрадів, коли довідався, що я, чотирирічний кацетник, Авшвіцак, не жид. Справа ось у чому. Музей був задуманий як музей жидівського голокосту і так був ведений. Тепер директором став він, Тательбавм, що родився і виріс у ЗСА і лише недавно переїхав до Ізраїлю і став ізраїльським громадянином. У нього погляд на ціль музею інший, „некошерний”. Він уважає, що жидівським

музеєм голокосту жидівського повинен залишитися Яд Вашем, а цей Музей голокосту („Чембер оф Голокост”) повинен стати голокостом усіх народів. Музеєм нацистівсько-німецького голокосту всіх народів і всякого іншого голокосту. Тому він дуже радий мати зв'язок з українцями, поляками й іншими народами, зацікавленими в організованню й удержанню такого міжнародного Музею голокосту. Чи українці готові до такої співпраці?

Оглядаємо подвір'я. Навпроти входу стіна лише частинно занята таблицями.

— Дивіться, — кажу, — середина стіни ще вільна. Чи ви погодитесь, щоб українці вмурували тут нашу таблицю в трьох мовах, жидівській, посередині українській і в англійській, над українським текстом Тризуб, у пам'ять трьох мільйонів українців — жертв німецько-нацистівського голокосту і поверх десять мільйонів українців — жертв польсько-московського голокосту. Погоджуетесь?”

— Чому б ні? Ви українці, будете перші, за вашим прикладом повинні піти інші нежиди. Це саме, є в нашій пляні тепер, щоб тут були плити і не жидівські.

— Які кошти вмурування такої плити?

— Два-на-три фути приблизно три тисячі дол. Якщо ви рішаєтесь на це, подайте

бажану величину і текст, а ми точно обчислимо й подамо вашій організації.

— Ви розумієте, що це му- сить вирішити наша організа- ція.

— Очевидно, ми раді при- тягнути до такої співпраці всіх не-жидів, щоб спільно розбудувати цей музей голо- косту. Місце вигідне тим, що тут кожного дня багато гостей з усіх закутин світу і тут, майже поруч місце Святої Вечері для християн, гріб Давида, он там недалеко „Мур Плачу” для жидів, а опода- лік для магометан славно ве- лика мошея і скеля, з якої Мо- гаммет на верблюді іздив до неба. То при нагоді кожний загляне й до цього музею, якщо ми спільно його належно роз- будуємо. Звичайно, не самі плити будуть. Також бібліотека про голокості, різні пам’ят- ки тощо. Давайте пляни, ор- ганізуймо фонди.

Зустріч із „дважды геросм” Ізраїлю

Шістдесят річний тепер Ідель Коган цікава людина. Тепер він має свою м’ясарню в Тель Авіві. Родився й ви- ростав юнаком на Волині, серед українців. Живучи в українськiм селі, майже не зустрівся з жидами. Був завжди частиною гурта укра- їнської дітвори, як один з них, разом не тільки до тієї самої школи ходив, а й на всякі сіль-

ські імпрези, з колядою, а то й навіть, як батько не бачив, до церкви разом із своїми україн- ськими товаришами ходив. Згадуючи це, він з побожністю відмовив по-українськи цілий „Отче-наш” і „Богородице- Діво” і відспівав „Нова ра- дість”.

Йому було вісімнадцять чи дев’ятнадцять років, як на Волинь прийшли німці в 1941 р. Якось розвідали, що він жид. Хтось з українців виявив? Ні, такого ніхто не сміє казати, його в селі всі любили й кожний готов був його переховувати. Мусіли довідатися з реєстрів, бо ж у школі і в „гміні” за Поль- щі був виразно записаний „жид”, а за советської влади „еврей”. Війтом за німців був „фольксдойч” з волинських німецьких колоністів. Війт по- відомив його, що всі жиди мають іти до гетта в місті, і він пішов. Одного дня випроведи- ли групу на розстріл. Молодий, добре збудований і загарто- ваний Ідель зорієнтувався скоро в ситуації, при в’їзді в лісок зіскочив і втік.

— Хто пильнував у гетто? — питаю?

— Керувала всім жидівська рада, Юденрат. Порядок три- мала жидівська поліція. Ой, погана вона була! Вона й при праці пильнувала і палицями підганяла. А на розстріл везла українська поліція.

— Українська поліція? А як вона була одягнена?

— У чорних мундурах. Всі звали їх „чорні” й казали, що це українська поліція. Вони ніколи до Гетта не заходили, то й не було змоги їх пізнати”.

„А ви й досі не знаєте, що в чорних мундурах ходила сумної слави частина німецької поліції, звана „Айнзацгруппе”, а її відділи „Айнзацкомандо”? То й була та частина, що виконувала плян Айхмана „остаточної розв’язки” жидівського питання, тобто повної фізичної ліквідації всіх жидів. Вона складалася з випробуваних, кровожадних німців, але на окупованих теренах до неї добирали „фольксдойчів” з даного терену, які знали добре місцеву мову й місцеві стосунки. Оті „фольксдойчі”, тобто нащадки колишніх німецьких колоністів робили враження, начебто між „чорними” були й не-німці. В Україні їх уважали за українців, у Польщі за поляків, у Франції за французів. На українських землях на початку другої світової війни жило їх кругло сімсот тисяч, отже й було з кого набирати потрібне поповнення до „чорних”, тобто тієї кривавої частини німецької поліції, що звалася „Айнзацгруппе”. Справжніх українців туди не приймали. Ви того справді не знаєте?”

— Ні! Такого пояснення я досі не чув. Усі казали, що то українська поліція, то я й не сумнівався, що то правда.

Щоб не бути голословним, я покажу вам це фактами. В Чикаго голосною стала в останніх днях справа судового слідства проти двох нібито „воєнних злочинців”, обвинувачених в участі в масовім розстрілюванні жидів в Україні як члени „Айнзацкомандо” в 1941-43 роках. Самого твердження, що їх дія відбувалася в Україні, вистачало, щоб американська преса, контрольована жидами, почала барабанне повторювання, що обидва обвинувачені — українці, а при цій нагоді — що українці „відомі традиційні антисеміти”. Прізвища тих двох: Альберт Дойчер і Олекс Легман, обидва протестанської релігії. Місце народження: Вормс в Україні. Ви в Україні родились і виростали, знайомі з українськими прізвищами. То скажіть: можуть такі прізвища бути українськими?

— Та ні, то відразу видно, що це або німецькі, або жидівські.

— Так, це типові німецькі прізвища, й обидва обвинувачувані німці, що родилися й виростали до приходу німецької армії в Україні в німецькій колонії в Україні, Вормс. Назва колонії теж типово німецька, правда?

— Без сумніву, українці ніколи так свого села не називали б.

— От бачите. І самі підсудні заявили, що вони „фолькс-

дойч", німецького походження і тому їх взяли до „Айнзацкомандо". Як німці, вони мали повне довір'я гестапо, а їх знання української мови дало їм змогу як членам „Айнзацкомандо" порозуміватися з усіма тими в Україні, що не знали німецької мови. Такі ото „українці", і то один-два на сотню німців з Німеччини — були й оті, що везли вас на розстріл. Чи ясно? Українська допоміжна поліція мала ясної уніформи, то була порядкова поліція для українців.

— Так, тепер мені все зовсім ясно. Українських поліцистів у синіх мундурах я ніколи ні в гетто, ні при праці жидів, ні при розстрілюванні жидів не бачив.

— А як ви втекли з-під розстрілу, то куди ви втекли? До кого?

— Відразу в село, між українців, між своїх людей.

— І що, українці зловили вас і видали німцям? Ви пам'ятаєте, всім було оголошено, що за переховування жидів вішають.

— Памятаю, але то були свої люди, які мене знали. Сховали, нагодували, переховували. Українські люди були дуже добрі. Я лише тих українців проклинав, що були в німецькій поліції, „чорних", уважав їх викидками з українців, бо вірив, що то справді теж українці. Тепер мені ясно, що то були німецькі колоністи „фольксдойчі", що єдналися зі своїми

кровожадними злочинцями з Німеччини.

Ховатись було дуже небезпечно. В околиці появилися большевицькі партизани. То Ідель пішов до них, а від них до регулярної армії. Знав німецьку мову, то й дали його до частини, що займала Берлін. І відплачував німцям! Вже як німці скапітулювали, намовив свою частину перейти Ельбу, в англійську зону, і поки англійська армія інтервенювала, пустив „в ращот" сотні німецьких баворів. За те дістав опісля високе відзначення в Ізраїлю. Тоді покинув советську армію й вишколював жидівських партизанів а врешті виїхав з ними до Палестини. Командував повстанськими загонами у війні проти арабів і уряд ізраїльської держави признав йому найвище відзначення.

— „Дважді герой"! — зажагував Сусленський.

— А ти хотів, щоб я ховався в мишачу дірку, як ти, і аж тепер вдавав героя? — відгризся Ідель.

У 1963 році „захотілося поїхати" до СССР. Але як тільки приїхав до Києва і підійшов до людей, щоб поговорити, побачив, що на нього вже ждало КГБ. Заарештували і як „ізмєніка родіни" і „сіоністичного шпіона" засудили на 10 літ тюрми й концтаборів. Тоді він там зустрівся з „бандерівцями".

— Ох, і було ж їх там! Каза-ли, що половина всіх політич-них в'язнів по всій Сибірі були бандерівці...

— Ви знаєте, совети кожного українського самостійника, що проти москалів, як вони кажуть, „за самостоятельную”, звать бандерівцями. Москалі, советська власть йому не „на-вилась”, значить — українсь-кий націоналіст „бандьора”. Зараз по війні їх було в боль-шевицьких конц.таборах сотні тисяч. Такі, що справді були в УПА або організації Бан-дери, такі, що помагали їм якось і навіть ті, що просто своїм наставленням могли стати „бандерівцями”. Дуже багато їх згинуло. По смерті Сталіна „дрібніших” звільняли, зали-шалися ті, що їх засудили на двадцять, двадцять п'ят літ.

У советських тюрмах і конц.-таборах бандерівці мали дуже добру славу. Тверді, з'єднані, бойові. Там дуже багато кри-мінального елементу, „блатні”, що тероризують інших в'язнів. Вони пробували взяти під ноги й бандерівців, але дістали болючого прочухана. Бороть-ба була кривава, але „блатні” навчилися скоро, що „если ето бандеровець, не трогай ево!” Те саме між жінками-в'язнями. „Бандерівець” чи „бандерівка” кожний в'язень советських конц.таборів вимовляє з ре-спектом.

Ідель Коган в часі свого десятирічного перебування в

советських тюрмах і конц.та-борах, сидів довгі роки з д-ром Горбовим, Евгеном Пришля-ком, Василем Дишкантом, Марчаком, Сорокою, та ін-шими провідними бандерів-цями. До тих п'ятьох має без межну пошану і пише про них окрему книгу.

— Дай, Боже, і жидам таких, як Горбовий, Пришляк, Мар-чак, Дишкант, Сорока й сотні інших!

Особливо обожає д-ра Гор-бового.

— Горбовий (часто вимов-ляє він „по-офіційному” Гар-бавой”), це фантастичне по-єднання глибокого знання і бойової твердості в одній особі. Такої живої енциклопедії я ще не зустрів. Що не за-питає його, все знає й відразу відповідь. Навіть по-жидів-ськи говорить і все про жидів знає. Я б його головним ра-біном Ізраїлю зробив. А який твердий! Двадцятьвісім років тюрми й конц.таборів видер-жав і не заломився. Його впер-то намовляли „покаятися” і за-судити український націона-лізм, і за те його відразу по-милують, звільнять і високе становище дадуть. А він завж-ди: „Ні!” Приїжджали з Москви і намовляли мене, щоб я впли-нув на нього, щоб „розкається”. То я їм казав: „А що ж я можу? Ви знаєте, що Гарбавой банде-рівець. Скеля. Не розлупиш!”

— А ті п'ять відбули засуд і вийшли на волю — кажу.

— Знаю! Я в 1973 році відбув свій присуд, вийшов на волю і досі вдержую з ними зв'язок. Маю різню, в мене дітей немає, бо мою жінку гітлерівці нелюди в Авшвіці стерилізували. То я час до часу посилаю їм пачки.

Він підійшов до полички, узяв листа від д-ра Горбового і показав мені.

— Бачите, дякує за пачку. Бідусь... А скажіть, в Америці багато українців?

— Точно сказати неможливо. Одні кажуть, що два мільйони, інші що тільки пів мільйона.

— І ви там щось робите, щоб допомогти тим в Україні? От для прикладу Шаранський.

Ну, що він таке? Дурак! Боровся, вів якусь організацію? Куди там! Появилися „диссиденти“, чужі журналісти стали шукати їх для „інтерв'ю“. Але советська власть остерегла усіх „нельзя!“ Ну, то „зай ништ а койдим!“ (Не вдавай героя!) А Шаранський пішов на розмову з американцями. Зловили й засудили. Я б йому двадцять років присудив. Раз сказали „нельзя“, то й „нельзя“. І от візьміть якунебудь газету, в Ізраїлю, чи в вас, в Америці, — „Шаранський“ і „Шаранський“. Протести, інтервенції в американськiм парламенті. А українці? Чи робили й роблять таке в обороні д-ра Горбового, Пришляка, Марчака, Дишканта і тисячі інших, що справді боролися і добровільно життя

своє давали?

В попередніх розмовах з рабіном Кагана, Бейски та іншими, я, як вони казали, говорю як прокурор а їх заганяю на лаву обвинувачених. Тепер простий бойовик без наукових ступенів обернув усе: Я почув, що нагло він став прокурором, а я обвинуваченим. Що я мав йому сказати? Правду, що українські „політики“ в Америці мають безмірно важливіші проблеми: ротація чи не ротація в УККА, пан редактор Білінський, чи пан доктор Флис предсідником в УККА? Паритет чи дійсні вибори в СКВУ? Що там українські політичні в'язні в советських конц-таборах і взагалі, смертельний московський зашморґ на українців! Нема часу для України!

Тому, як перед тим рабін Кагана гладив свою бороду, так я тепер шкробав мою „босу“ бороду й закашлявся. Бо хіба можна казати йому, що в Америці один з українських „вождів“, як писала „Свобода“, так і сказав, що нам, українцям в Америці треба думати про Америку, а не про Україну, не про Київ. Про Київ, про Україну, можна згадувати лише в бомбастичних промовах на якійсь святковій імпрезі...

Мене рятувала говірливість мого співрозмовника.

— А скажіть, ви там „шльопнули“ хоч одну кагебівську собаку? За сотні тисячі тих, що ті собаки повбивали в Укра-

їні?... А їх же там шляється в Нью Йорку.

Я знову став шкробати свою „босу” бороду. Казати правду, що серед українців в Америці проголошує себе правдивим патріотом той, хто цілується з висланниками КГБ і помагає їм плюгавити бандерівців, тих, яких він, Ідель Коган сам зустрічав в московських тюрмах і сибірських конц.таборах і для

яких він і досі має найглибшу пошану й респект?...

На моє щастя, Ідель не завважував моєї розгублености й говорив далі.

— Ви конечно приїдете до мене до Тель Авіву на цілий „вікенд”. Ми з вами свої люди. Поговоримо по душі. Згадаємо нашу Україну. Заспіваємо собі „Ой не ходи Грицю”, і „Ми українські партизани”...

„Дядьки отечества чужого”.

Ефім Вольф наймолодший віком член Товариства Єврейсько-української співпраці. Він родився в Україні в 1932 р. Німецько-большевицьку війну він як жид перебув у гетто в Жмеринці під румунською окупацією. Після повороту большевиків він став членом нелегальної організації сіоністичної молоді „Ейнігкайт” і за те відпокутував п'ять літ (1949-1954) у сибірських конц.лагерах. В 1973 виїхав до Ізраїлю і тут працює учителем математики в гімназії.

Ефім Вольф завдячує українцям дуже багато. Життя в гетто було дуже важке і якби не таємна допомога харчами від українців, знайомих його матері, то і він сам, а не лиш його мати, були б загинули з голоду. Чи українці доставляли потайки харчі для „бизнесу”, за гроші, або в заміну за щось інше? За які гроші, за що інше? Те, що змогла мати Ефіма взяти зі собою до гетта

пішло в виміні за харчі дуже скоро. Знайомі українці, головно українські жінки, приносили їм до гетта харчі із милосердя, хоч і самі мало мали, бо румуни наложили були на українців важкі контингенти.

— А вільно було українцям і румунам доставляти жидам харчі до гетто? Не було заборони?

— О, заборона була дуже гостра. Як зловили когось із не-жидів, що доставляв жидам харчі, то такого звичайно прилюдно вішали. Румунів ще не так. Але українців румунська поліція з замилюванням вішала за таке.

— А в часі вашого побуту в советських концлагерах ви зустрічали українців?

— Чи зустрічав? А хіба можливо бути в советських концлагерах і не зустрічати українців? Українських політичних в'язнів адміністрація концлагерів розкинула по всіх

концлагерах Сибіру. А їх, українських політв'язнів, більше як половина всіх політичних в'язнів. Адміністрація советських концлагерів, то вже навіть неукраїнців, політичних в'язнів, зве бандерівцями. Раз хтось проти советського режиму, значить — бандерівець, хай і литовець, латиш чи й грузин.

— Де ви вперше зустріли українських політв'язнів?

— Як лиш мене засудили на п'ять літ „виправних таборів” і перевезли до одного з них, я зустрів гурт українських священників із Карпатської України. Це був українсько-католицький канонік, я призабув його імя, і двадцять інших священників, які відмовилися перейти на православ'я під московського патріярха.

— То це були релігійні в'язні.

— І релігійні, і політичні. Вони ж не хотіли підчинитися московському патріярхові, службовцеві НКВД, значить — політичні.

— Як вони поставилися до вас?

— Надсподівано приязно. Але й вони самі були б стали нещасними жертвами в руках „блятних”, тобто кримінальних злочинців, якщо б не було там правдивих бандерівців. З оповідань старих в'язнів знаю, що зараз після війни „блятні” хотіли й бандерівців взяти під ноги. Але скрізь дістали від

бандерівців дуже болючу научку і коли мене привезли в концлагер, то вже по всіх концлагерах „блятні” боялися напастувати й збиткуватися над „бандерівцями”. Правдиві бандерівці відразу взяли до свого гурту українських священників. Вони й мене взяли під свою опіку як „українського жида-націоналіста”.

— Памятаєте когось із них?

— Ніколи не забуду двох із них: Олександра Хіру і Степана Гарасимова. Їм я завдячую моє життя. Головно Степан Гарасимів це мій ангел-хоронитель, як кажуть українці, який врятував мені життя.

— Як виявлялася та допомога вам?

— Вже сама моя приналежність до „бандерівців” оберігала мене перед дошкульними наругами „блятних”. Олександр Хіра і Степан Гарасимів помагали мені нераз харчами, ділячись зі мною своєю скупою порцією, коли я майже нічого не дістав, бо не відробив „норм”. А Степан Гарасимів робив неймовірне. Я, бачите, хворів і в висліді недоживлення і негігієнічних умовин майже зовсім осліп. Над хворими в'язнями советські наглядачі мають менше милосердя, аніж нормальна людина над хворим псом. Я не бачив добре дороги, чи радше стежки, як вели до

праці, не добачав у роботі.

Жорстокі наглядачі були б мене, сліпого, безжалісно затовкли на смерть. А Степан Гарасимів заопікувався мною як рідним братом. Він за руку вів мене до праці і з праці. Помагав весь час у праці. Вони оба, хоч і самі виснажені, виконували трошки скорше свою „норму” і дорабляли мою.

— Бачу, що ви маєте велику пошану до українських політв'язнів. Не без причини. Чи до всіх? Чи може й щось непохвальне можете сказати про них?

— Бачите, в совєтських концлагерах бандерівці своєю поставою імпонували усім. Мені особливо і я сказав чому. Але, мене неприємно вражав завжди терпкий шовінізм правдивих бандерівців, колишніх членів УПА й ОУН, у відношенні до російського народу.

— Як же він виявляється?

— Ну, от вже просто в назві. Бандерівці ніколи не говорили „русский народ”, „Росія”, але погірдливо „Московщина” і „москалі”.

— Як то „погірдливо”? Адже той нарід від початків свого постання звав свою країну „Московщина”, а себе „москалями”.

Вольф здригнувся.

— Бачу, що й ви бандерівець. Як же можна так зневажливо говорити про вели-

кий русский народ? А про княжу Русь, що вже тисячу літ тому була наймогутнішою й найкультурнішою країною Європи хіба не чували? Про князів Олега, Ігоря, Святослава, Володимира, Ярослава?

— Чував. Тільки ж, де була столиця тієї давньої Русі?

— Звичайно, у Києві, в столиці городів русских.

— А сьогодні той древній Київ ще існує? Столицею якої країни є він сьогодні?

— Звісно ж, що України!

— Виходить, що в якомусь то часі хтось виселив з Києва усіх русских і заселив українцями, як от римляни виселили з Єрусалиму всіх жидів і заселили іншими народами. Коли це сталося?

Вольф розгубився.

— Гм... Про щось такого я не чував. Ну, відомо ж, що древню Русь зруйнували монголи, татари, а ті, що жили в Києві й залишилися в живих, перенеслися до Москви. Москва ж із околицею були частиною древньої Русі.

— Так, Московщина була частиною київської Русі. Але такою, як колись Юдея й інші жидівські землі були частиною римської імперії. Чи хтось з жидів твердить сьогодні, що римська імперія була жидівською державою?

— Це було б безглуздя так твердити. Жиди були римською колонією і ніякого впливу на культуру й політику

римлян не мали.

— Ось так точно було й із племенами, що згодом створили московське князівство. Вони підлягали київській Русі, але абсолютно ніякої участі у творенні культури й політики русичів, власників київської Русі, не мали. Їхнє відношення до Київської Русі було — платити данину. Платили, визнавали зверхність київської Русі і жили собі своїм власним життям, ненавидячи Русь.

— Не розумію. Таж то все був один народ, руский народ, що пізніше поділився на великоросів, малоросів і білоросів.

— Повторюєте московські побрехеньки Карамзіна. Київська Русь це продовження Скитії. На території, що становить сьогодні Україну, жив споконвіку один і той сам нарід, що в різних часах мав різні назви: скити, анти, аляни, сармати, русь, а сьогодні українці. Різні імена, але один і той сам нарід. На північному сході від Скитії-Руси жили різні племена, фінські, чудські, монгольські, так споріднені зі скитами-русичами, як були жиди з римлянами чи вавилонцями. По упадку київсько-руської держави, під татарським пануванням фінські, чудські і монгольські племена, що давніше підлягали київській Русі, боярин Іван Калита

обєднав в одне, московське князівство. Так постала Московщина.

— Як ви можете таке казати? Та ж хочби мова: одна, руска, з якої розвинулися великоруська, або просто руска, білоруська і малоруська, або українська.

— Те, що я оце вияснив вам про „три братні” народи, стосується повністю й мови. Ніколи український нарід спільної мови з москалями не мав. Українська мова це та, якою говорили русичі, а раніше скити. Із прийняттям християнства в Київській Русі заведено в церкві, а далі і в школі й уряді ту мову, на яку Кирило й Методій переложили святе письмо. Її прозвали староболгарською, або церковно-славянською. Це мішанина тодішньої болгарської мови, бо Кирило й Методій були по матері болгари, і тодішньої чеської, бо для тодішньої Чехії вони той переклад робили. Правда, ту мову українцям було лекше розуміти, як полякам чи німцям латинську. Все ж, тією мовою давні українці — русь, скити, — ніколи не говорили.

— Звідки ж взялася руска, чи як ви кажете московська мова?

— Як знаєте, князі київської Русі охрестили й племена пізнішої Московщини. З тієї ото, церковно-славянської мови й постала московська мова,

всмоктавши безліч монгольських, фінських і чудських слів.

— Чому ж, тоді, „москалі” зветься весь час „руські”, а їхня країна Росія?

— Не весь час. Провірте старі літописи, англійські, німецькі, французькі хроніки, а знайдете, що до 1709 р. на північний схід від України була Московщина, яку замешкував московський нарід. Щойно московський цар Петро Перший декретом „указом”, проголосив, що Московщина це „Росія”, яка є продовженням Київської Русі, а її народ „русский”. З таким самим правом ви, жида, можете проголосити, що ви є „римоюдеї”, а старинна римська імперія це етап вашої, жидівської, чи „римоюдейської” історії. Це безсоромне фальшування історичної правди і присвоєння собі київсько-руського періоду історії українського народу й української культури того періоду.

— Ви й те заперечуєте, що висока культура Київської Русі була культурою, спільною руському і українському народам?

— Таку „спільність” заперече історична правда і дійсність. Всі чужинці, що бували в Московщині і в Україні, від Бопляна і Волтера починаючи по сьогодні, підкреслюють, що

московський і український нарід культурно під кожним оглядом зовсім інакші. Московська культура тільки зверху, так сказати б скірка, руська. Суть московської культури монгольська. Хіба ж не бачите, що і в політиці сьогоднішня Росія стосує на кожному кроці методи Джингісхана, Тамерляна.

— А хіба ж ціла Україна не була частиною Росії і тому й дістала назву „Україна”, що була на краю Росії?

— Це дуже примітивна вигадка. Такий примітивізм виявляють і поляки „вияснюючи”, що Україна була на краю Польщі і від того пішла назва „Україна”. Якби назва „Україна” мала щось спільного з „краєм” „на краю”, то мусіло б бути чотири „України” в Польщі і чотири „України” в Росії. Бо ж кожна територія має чотири краї, тобто кінці: східній, західний, південний і північний. Чули ви колись про три інші польські і московські „України”?

— Та ні. Але звідки ж назва „Україна”?

— Ця назва давня й існувала, як ще Московщини не було, а Польща й не мріяла про захоплення тієї території. Але зразу це означало те, що тепер „країна” й говорилося Україна Русь. А як Московщина привласнила собі указом царя Петра назву „Русь”,

тоді наш нарід почав вживати тільки „Україна”.

— То як же ж воно сталося, що якщо не більшість, то дуже велика частина модерних діячів російської культури походили з Малоросії, тобто України?

— Бо в час поневолення України було чимало таких, що ради хліба, для карієри, їхали в Москву чи Петроград і там ставали на службу Московщини. Шевченко зве їх „дядьками отечества чужого”. Але, скажіть, ви мені, чому це така велика кількість „дядьків отечества чужого”, що захоплюються величчю й культурою Росії й працюють для неї є оце серед вас, жидів, що родились і живуть в Україні?

— Бо нас від малої дитини в кожній школі в Україні так вчать. Такого, як оце я почув від вас, я в ніякій школі в Україні не чував. Нас там завжди вчили про велич і культуру російського народу, старшого брата українців.

— Хіба ж ви не знаєте, що Україна в московським ярмі і ніякої української школи немає. Всі школи московські, навіть як вживають десь української мови. В них від малої дитини вливають в душі московську блекоту. Але поза школою є дійсність. Ви не бачили українців, не чули кругом української мови? Не бачили на кожному кроці в

Україні, що там є наїзники москалі і є поневолений український нарід? Чому ви, жиди, масово стали на службу Москви?

— Якто на службу?

— А ось хочби щодо мови. Поясніть мені: Чому з десяток тисяч жидів, що приїжджають тепер до Ізраїля й до Америки з України, лише мала горстка говорить поукраїнськи, а вся решта поголовно — помосковськи? Чому навіть більшість членів Товариства Єврейсько-української співпраці з головою включно не говорить поукраїнськи, хоч жили в Україні?

Чому ось журнал для тих, що приїхали з України до Ізраїлю і ще не знають єврейської мови, в російській мові виходить в накладі десять тисяч, а в українській мові взагалі немає? Чому книжки в російській мові розходяться в Ізраїлю в тисячах, а в українській мові десять примірників на весь Ізраїль продати негоден?

— Почекайте! Хіба не знаєте, що тепер в Україні є цілий гурт жидів, що стали українськими письменниками й поетами: Натан Рибак, Д. Смілянський, О. Курило, Л. Перевомайський, Копштейн, Кацнельсон і багато інших. Чи ж не працюють вони, жиди, для української культури, для українців?

— На жаль, навпаки. Вони всі пишуть українською мовою єхидно московську пропаганду. Вони гірші, як ті, що відверто пишуть поросійськи. Бо неодного обдурять, що це ось українці так пишуть. Така, наприклад, ось Людмила Шевченко Шкварила проти українських націоналістів і українське підпілля пробувало дискутувати з нею дивуючись, як вона, родичка нашого великого Тараса Шевченка, так служить московським катом. А

виявилось врешті, що вона — жидівка, чистокровна. Ось ви — поет..

Так, він, Єфим Вольф, поет і якраз приніс мені свою збірку віршів „ПУТЬ”, щоприш видану. Просить поширити її серед українців.

Переглядаю збірку. В ній два вірші в жидівській мові (їддіш), одинадцять українською і двадцять-сім російською мовою. Заскочили мене своїм змістом два. Ось один з них, варт, щоб передрукувати:

Н а к а з м а т е р і .

*На світанні, рано-вранці,
У молочній млі
Вирушають в бій повстанці,
Хлопці молоді.*

*Вирушають шляхом битим
У далеку путь,
У нестямі коні ситі
Копитами бють.*

*У Карпатах бють гармати,
Стеляться вогні.
Вийшла мати проводжати
Сина навесні.*

*„Сину, сину мій єдиний
Долі не корись!
Ти за вільну Україну
Ворогу помстись!*

*Щоб не сміли гвалтувати
Мову та нарід.
Хай пощезнуть супостати,
Як весною лід.*

*Хай вороже зле насіння
В нас не проросте!
Хай у вільній Україні
Щастя зацвіте!*

*Будь хоробрим до загину
Мужнім будь без меж:
Ти за ньеньку Україну
Боротьбу ведеш!*

*Якщо зрадиш, любий сину,
Ти забудь мене,
Бо єдиную дитину
Мати прокляне!”*

Мене здивувала насамперед дата написання цього вірша, подана в збірці: 1943 г. Виходить, що Вольф написав його маючи одинадцять літ! То я й спитав відкрито:

— Чи це ви самі повністю написали, чи записали від когось?

— Сам написав. І десять інших поукраїнськи сам написав.

Єфим Вольф говорить поправно українською літературною мовою.

— Мені важко зрозуміти вас, — кажу. — Цей вірш, як і вірш — пісня „Партизанська”, просяклі глибоким українським патріотизмом і захопленням боротьбою за визволення України. І разом з цим ви — такий пристрасний московський патріот, як жидівський.

— Українські вірші, що їх я написав, написані в час німецької окупації, коли українські повстанці боролися за визволення України з німецького ярма. У вірші „Партизанська” я виразно кажу: „Розпинають німці супостати Україну матінку”. Власне, німці!

— А від українських політв'язнів у московських концлагерах, від колишніх членів УПА й ОУН, ви не чули, що вони так само боролися проти німецьких, як і проти московських окупантів України? Самі ви свідчите, що більше як половина політв'язнів у московських концлагерах по всьому Сибірі це українці, що борються за Україну, вільну від московських наїзників. Скажіть мені як сіоніст: Чи перед постановням Ізраїля жиди були б уже задоволені, якби ООН був відібрав мандат від Англії і передав Палестину Франції, Німеччині, або котрійсь із арабських країн?

— Ясно, що ні. Жиди в такій Палестині були б далі в становищі колонії, а в випадку передачі арабам це було б засуджено на повне винищення жидів в Пеластині.

— От бачите. І ви, ридившись і виростаючи в Україні, не зрозуміли, що Україна під червоною Москвою є якраз у такому становищі, як були б жиди в Палестині під арабами. Москва переводить в окупованій Україні геносид. Німці знищили чотири мільйони (жиди кажуть шість мільйонів) жидів, а москалі вимордували штучним голодом поверх десять мільйонів українських селян й вимордували в казматах ЧК, ГПУ, НКВД, КГБ тисячі діячів української культури і послідовно ведуть цю злочинну роботу далі. Український нарід стоїть у важкій боротьбі за своє існування.

— Мені здається, що лихо в советськiм режимі. Партія, яка керує всім в УСССР, винна. Русский нарід невинен. Український нарід повинен спільно з русским знищити режим, встановити демократичний і жити в братній згоді.

— О, це відома пісенька! Нам її в ЗСА співає „троянський кінь”, доставлений до ЗСА пляновиками КГБ. Але, якщо ви поручаєте українцям братню згоду з москалями, то чому ви, жиди, не хочете братньої згоди в одній Палес-

тині з палестинськими арабами? Вони ж також семіти, нащадки того самого Авраама, що й ви, жиди.

— Бачите, я в УССР був сіоністом, відданим справі Ізраїля. За те й відбув п'ять літ в сибірських концлагерах. До місцевої політики я не мішався. Не хочу до неї мішатися й тепер.

— А повинні. Це ваш моральний обов'язок. Я оце чув від одного з жидів, що приїхали з України, що „Як ми, українські жиди, могли зробити щонебудь злого українцям, коли ми теж українці!” Ото ж, якщо ви українці, то помагайте українському народові в його визвольній боротьбі. А ви, особисто, спеціально маєте таке завдання. Ви самі оповіли мені, що члени українського визвольного підпілля Степан Гарасимів і Олександр Хіра врятували вам життя, помагали в страхотливій ситуації, дорабляли вашу „норму” праці. Тепер ви, із вдячності, робіть їх „норму” праці для інформування бодай Ізраїля про українську правду, про українську визвольну боротьбу проти московських наїзників. Пишіть до ізраїльських журналів статті про це. Давайте інформативні доповіді про це ізраїльським студентам. Розбивайте злобні наклепи на українців про „антисемітизм” і про участь

українців у співпраці з німецькими нацистами, вигадану московською пропагандою й підтримувану фальшованими „документами” КГБ. Це буде найкраще ваше „дякую!” Степанові Гарасимові й Олександрові Хірі.

Вольф слухав задумано.

— Ну-у, я казав вам, що я політикою не займаюся. Я поет.

— Гаразд. То робіть це як поет. Оспівуйте геройську боротьбу українського народу проти німецьких і проти червоно-московських нацистів в рядах ОУН і УПА, виявляючи при тому злочини окупантів України. Перекладайте на єврейську мову українську літературу, починаючи Шевченком як пророком національного відродження українського народу.

— Шевченко? — скривився Вольф. — Таж Шевченко відомий антисеміт! Кожний жид вже зі своїх шкільних підручників знає, що українські гайдамаки різали жидів, десятки тисяч жидів вирізали в жакливий спосіб, а Шевченко першу свою велику історично-політичну поему написав власне про гайдамаків, вихвалячи їх. Описуючи гайдамацький погром жидів, Шевченко хвалить виразно, як то гайдамаки вирізували в-пень не зважаючи на вроду ні паняночки, ні жидівочки. Шевченко закликав будувати Україну „без

ляха і без жида!" То антесемітизм!

— А ви хотіли б, щоб Шевченко закликав до відновлення України з польськими панами, жидівськими арендарями й українськими кріпаками, як було до розвалу Польщі? Ви його поему „Гайдамаки” прочитайте спокійно, проаналізуйте самі і поясніть іншим жидам: За що ж гайдамаки винищували поляків і жидів? За те, що вони поляки чи жиди? Чи може за те, що поляки-ляхи залізли в українську комору, закріпостили вільних українських селян і нестерпно знущалися над ними, а жида-арендарі усяко помагали ляхам. Як поет, що мусить мати співчуття до невинно понижуваних і використовуваних, спробуйте пережити долю сироти Яреми, героя „Гайдамаків” Шевченка. Жид купує собі в ляха козацького юнака як невільника, збиткується над ним як над своїм наймитком, визиває його хамом, продає найдорошу Яреми польським дегенаратам, а поляки-ляхи безчестять українську дівчину, рабують і вбивають по звірськи українського священика. Скажіть: що за те належить від Яреми ляхам і жидові? Доля Яреми, його коханої і її батька священика це була доля тодішніх українців під польським пануванням, а те, що ро-

били з ними ляхи і жид, робили ляхи й жиди з усіми українцями. Ось чому була Гайдамаччина. Не для того ставали до бою гайдамаки, щоб різати ляхів і жидів, бо вони ляхи чи жиди, а щоб привернути нашу правду національної волі й пошани людської гідности!

— Ні, я не беруся вияснювати це жидам. Це не під мої сили..

— То переложіть поему Івана Франка „Мойсей”. Це ж поетична перлина про творця жидівської нації.

— Якби й так, то і тут біда, що Іван Франко теж антесеміт. Згадайте його повісті „Боа Констріктор”, „Гершко Гольдмахер”, „Борислав сміється” і навіть поема „Панські Жарти”. Там жиди представлені як кровопийці, що при допомозі горілки і лихви пють кров з українських селян і навіть організують злочинські шайки. А в повісті „Для домашнього вогнища” навіть організатор проституції і міжнародної торгівлі дівчатами — жид. Це гостра антесемітська пропаганда!

— Чому „пропаганда”, коли там ні слова неправди немає. У тому ваше завдання, щоб показати жидам правду про те, як вели себе жиди в Україні на протязі віків і якої плати за те вони мусіли ждати від українців.

— Це не на мої сили ...

— То починайте перекладом творів Лесі Українки. Їй ніхто латки „антисемітизму” не причепить. Навпаки, вона залюбки брала за тему своїх драматичних творів сторінки з біблійної історії жидівського народу, як от „На ріках Вавилонських”. Перекладіть її „Лісову Пісню” з поетичним змалюванням ідеалістичної духовости українського народу. Покажіть глибину думки її драматичних поем. Зацікавіть ізраїльтян українською літературою. Жидів поетів, що приїхали тепер з України до Ізраїлю й ЗСА є більше. Чому ви всі далі захоплюєтеся Пушкіном, Достоевським, Росією, а про українських поетів, українських письменників, про Україну ніхто з вас і не писне?

Суди над українцями або „полювання на відьом” у ЗСА

Про судові процеси над українцями, яких обвинувачують прокурори американської Спеціальної слідчої комісії в доповненню „воєнних злочинів” проти жидів, говорив я і з рабіном Кагана, і з Бейски, і з проф. Сусленським, і з іншими. Усі вони добре знали, про що йде, бо жидівська преса в Ізраїлю багато про це пише, очевидно, так, як „американська” преса в Америці, тобто з безустанним повторюванням, що судять воєнних злочинців „українсь-

ких антисемітів”, які скрізь помагали німецьким нацистам винищувати жидів. І з американською Спец. комісією, що веде ці справи, дуже живий зв’язок, бо саме в Ізраїлю ця комісія шукає потрібних їй „свідків”.

— Ну, — покивають усі при розмові на цю тему повчально, — так має бути. Українських антисемітів треба провчити, покарати і всіх інших антисемітів!

— Кого провчити? — питаю. — За що покарати? Ви дуже добре знаєте, що всі співробітники й виконавці наказів Айхмана в акції винищування жидів були німці. То чому не шукаєте винних у Німеччині? Німці платять вам більйони марок відшкодовань і ви боїтесь, щоб німці не сердились за вашу мстивість і не перестали платити? Тому ви шукаєте жертв для заспокоєння своєї жадоби помсти між безборонними, між українцями й іншими емігрантами з окупованих Москвою країн?

— Що значить заспокоєння жадоби помсти?

— То значить що в американській газеті „Філадельфія Інквайрер” у зв’язку із судом вибраного на жертву Ковальчука в „листі читача” одна жидівка так і написала: „Суть процесу символічна. Ковальчук може бути винен, може бути, що він зовсім не винен. Головне, що такий суд служить

жидівським інтересам. „І ще додала, що це становище голосної жидівської організації. Значить, вам зовсім не йде про справедливість, винен, чи невинен, вам треба жертви, то ви берете, кого вам КГБ підсунув, щоб при тому ще й „бизнес” зробити з КГБ. Точно так, як робили з жидами гестапо: треба їм було публічно обвинуватити жидів, то й брали на жертву для цієї потреби першого-ліпшого жида, хочби й зовсім невинного й обвинувачували, в чім гестапові було треба. Чи це чесно?

— Ну, а хто питав, чи то чесно вимордувати шість мільйонів жидів?

— Розумію, тому запитаю вас інакше! Чи ви певні, що це вам оплатиться?

— Як то?

— А так то, що наслідки вашої акції такі, що Арафат повинен дати високу нагороду тим, хто це провадить.

— Ну, чому?

— Бо тими напасливими судами, демонстраціями, напастями на невинних ви мобілізуєте проти жидів не тільки всіх американців українського походження, але навіть англосаксів, що були зовсім байдужі до таких проблем. Основою американського правосуддя є, що кожну людину не вільно уважати винною, поки суд не докаже їй, вини. А жиди, скоро тільки появиться в газеті вістка, що на черзі є якась нова

жертва, „воєнний злочинець”, починають гураганну атаку, демонстрації проти нього, і відразу визнають його винним у вимордуванню тисяч жидів і домагаються кари смерти для нього. Це страшенно обурює кожного американця і він починає вас ненавидіти. Чому жиди не застановляються над цим? Тож саме жиди такою провокативною поведінкою викликають ненависть до себе не-жидів. Отже не якісь „антисеміти” а самі жиди нацьковують усіх не-жидів проти жидів.

— Ви перебільшуєте!

— Не перебільшую. От у тих судових процесах жиди в судових залах демонстрували з гаслами „Жидівська справедливість”! Це неймовірно сердило американців. Вони питали, дивлячись на те, один одного: — Що значить „жидівська справедливість” в американських судах? Не американська, але жидівська? Чи ми їх колонія? Не досить, що наш уряд з наших податків дає Ізраїлеві кожного року більйони доларів ні за що, а ще й наші американські суди мають покоритися жидівським вимогам?” Як можуть жиди цього не бачити й не розуміти? Вам, мабуть здається, що ніхто з американців не питається, чому то в бюджеті Америки фондів для сніданку американської дітвори нема, але для Ізраїлю в тому ж бюджеті Америки більйони

долярів є. А ви викликаєте такі питання в усіх американців, які обурено дивляться на такі жидівські демонстрації проти невинних людей в Америці.

— Якто невинних?

— А кому ж досі доказали з усіх обвинувачених його добровільну чи взагалі якусь небудь участь у винищуванні жидів? Проти обвинуваченого Валлюса в Чикагу одинадцять жидів присягали, що вони його пізнають зовсім певно як того, що служив у німецькій поліції і в концтаборі катував жидів. І суд у першій інстанції визнав його винним. До речі, суддя був жид. А після того адвокат доказав понад усякий сумнів документами і свідками німцями, що той Валлюс весь час війни працював у Німеччині. Значить, усі одинадцять свідків-жидів присягали фальшиво. Чи ви уявляєте яке страшне обурення серед усіх американців проти жидів викликав той суд? Сам Геббельс не зумів би так настроїти американців проти жидів, як зробили самі жиди. Чи ви справді цього не бачите й не розумієте?

— То ви проти того, щоб судити тих, хто мордував жидів?

— Ні! Таких треба було знати і засудити вже в перших роках по війні, а не по сорока роках. А як хочете далі їх розшукувати, то шукайте між німцями і між самими жидями. Не наставляйте проти себе усіх

нежидів в Америці. Застановіться спокійно над тим: чи це приносить дійсну користь вам, жидам, чи вашим ворогам.

— А як це так, що ви сам на собі пережили пекло гестапівських варварств у концтаборах, а тепер так пристрасно стаєте в обороні тих, які помагали те пекло творити й діяти?

— Це питання насамперед треба виправити. Я не ставав і не стаю в обороні таких, що справді служили гестапівським садистам. Я стаю в обороні невинно переслідуваних. У моїх споминах про концтабори я згадую, що перший мій зудар з німцями мав місце, коли я восени 1939 р. в околиці Белзця побачив, як німці гнали жидів через річку до СРСР й били та цькували їх собаками. Я тоді пішов до німецької команди й пробував протестувати проти такої нелюдності, яка ні честі, ні користи німцям не приносить. Мене в гестапо остерегали, що якщо я ще раз відважуся критикувати німців і ставати в обороні жидів, то відразу опинюся в найближчій групі жидів, яких повезуть на розстріл. Отже вже тоді я став в обороні жидів перед німецькими нацистами. Тепер я стаю в обороні українців, невинно обвинувачених жидівськими нацистами. Чи й ви дасте мені осторогу, що як я далі буду критикувати жидів і боронити українців, то ви зробите зі мною те, що гестапо робило з

жидами?

— Чому ви таке говорите?

— А тому, що як після моїх свідчень у суді в обороні обвинуваченого Осідача у Філадельфії я вийшов на вулицю, на мене наскочила молода активістка Джуїш Дефенс Ліг з криком „Ми тебе знаємо! Ми тебе замордуємо!” і вдарила мене в око і спричинила зісунення рогівки, і я мусів перейти дуже серйозну операцію ока.

— То якась істеричка. Ми ту групу знаємо. Вони дуже багато шкоди роблять і нам, жидам. Їх провідника уряд Ізраїлю викинув з Ізраїлю. То люнатика.

— Не знаю. Передмною ви їх засуджуєте, а перед ними, може, ви їх хвалите як героїв. Мені лише дивне одне: де вони були, коли німці винищували жидів? Чому вони тоді не скакали до Гестапівців і не вибивали очі їм, гестапівцям. Тоді вони мали таку „мойру” (страх, переляк) що в мишачу дірку ховалися. А тепер вони в Америці „койдим” (відважні, бойові) супроти безборонних українців. Я ще раз і ще раз кажу вам не як „антисеміт”, а як ваш приятель: надуживанням ваших впливів в Америці для переслідування невинних українців обвинувачуванням їх у співпраці з німцями при винищуванні жидів, ви, жиди, сієте вітер. А всім же відома приповідка: „Хто сіє вітер, збирає бурю”. Призадумайтесь добре над цим!

— Що ви цим хочете сказати? Грозите нам новими погромами?

— Не грожу, але остерігаю, хочби й перед ними. Всі ті, що прибули до Америки з теренів Східної Європи, окупованої більшовиками, знають дуже багато такого про ролю жидів у найновішій історії Східної Європи, чого у вашому інтересі не було добре виявляти перед населенням Америки. Вони того не виявили.

Отими судами над уявними „воєнними злочинцями”, що нібито мордували невинних жидів, ви спонукаєте їх виявляти все те, що обтяжує жидів. Чи вам того треба? Вони мають дітей, внуків, вже тут роджених американських громадян на різних посадах. Коли ви злобно й безпідставно обвинувачуєте їх батьків у видуманих вами злочинах, та ще й узагальнюєте обвинувачення, що „всі українці антисеміти, воєнні злочинці”, тоді вони довідаються від своїх батьків правду про ролю жидів в апараті кривавих ЧК, ГПУ, НКВД КГБ й передадуть все те всім своїм знайомим, американським робітникам, американським професорам, студентам, журналістам. Скажіть ви цього хочете? Чи не краще для жидів не розпалювати ненависти й жадою помсти між жидами й українцями, жидами й іншими імігрантами із Східної Європи, а всі наші сили спільно звер-

нути против спільного ворога — імперіялістичної Москви? Вона смертельним ворогом українців, Америки й Ізраїлю.

Що таке антисемітизм ?

Редактор ізраїльського журналу російською мовою „Круг” Мордель Джорг радо прийняв пропозицію проф. Сусленського зустрітися й помістити в тому журналі інтерв'ю зі мною. Журнал „КРУГ” виходить в Тель Авіві накладом ок. десяти тисяч примірників для жидів, що приїхали до Ізраїлю з ССРСР і краще володіють російською, аніж єврейською мовою.

— Українець, що був чотири роки в німецьких конц.таборах як в'язень, а не як один із тих „есесів”, що мордував жидів? То для мене людина з планет. Очевидно, я цікавий подивитися на нього й поговорити з ним”, — сказав він проф. Сусленському. — Очевидно, що надрукую інтерв'ю з ним. Хай читачі почують голос другої сторони. Адже в кожному суді дають слово обвинуваченому.

Само інтерв'ю було накручене на ленті. На підставі того надруковано його у скороченій, але неперекрученій формі. Переклад інтерв'ю подаємо на кінці цього репортажу, тому окремо згадаю нашу розмову про „антисемітизм”, якої не було в інтерв'ю

— Мені важко було повірити,

що ви, українець, приїхали як гість до Ізраїлю і є членом Товариства Єврейсько-української співпраці. Як це так? Адже всі українці відомі антисеміти від найдавніших часів до сьогодні.

— Перш за все, пане редакторе, уточніть мені, що таке „антисемітизм”. Я привик до такої методи дискусії, що на самому початку уточнюємо тему і подаємо дефініцію терміну, що є об'єктом дискусії. Отже, будь-ласка, що таке антисемітизм?

Редактор змішався.

— Ну, то всім відомо, що воно таке. Для чого уточнювати?

— Конечно, бо от, наприклад, жиди, вважають найзапеклішими антисемітами арабів. А вони такі ж семіти, як жиди, бо походять не тільки від того самого Сема, сина Ноевого, від якого й назва для його нащадків „семіти” походить, але й від того самого вашого праотця Авраама. То як же семіти можуть бути антисемітами? І чи не мають араби таке саме право називати жидів „антисемітами”, маючи на увазі факт, що найгіршими ворогами арабів, семітів, є жиди?

— Такого араби казати не можуть, бо кожний знає, що „антисемітизм” означає ненависть до жидів, переслідування жидів.

— А це, значить, погано.

— Дуже погано, некультур-

но, це дикунство, злочин. Всіх антисемітів треба винищувати як найгірших злочинців.

— А як жиди не люблять українців і їх нападують, то це культурно, чесно, за таке треба нагороджувати? Це не є злочинний „антиукраїнізм”? Не треба усіх „антиукраїнців” винищувати доноги як кримінальних злочинців? Чи москалі, поляки не є „антиукраїнці”?

— Це що інше, це боротьба між народами. Вони вам щось зробили, росіяни чи поляки, ви відплачуєтесь, ви їм щось зробили, вони відплачуються. А жиди нікому ніколи нічого злого не зробили, то за що їх ненавидіти й переслідувати? Тому коли жидів ненавидять і переслідують, то це антисемітизм. Злочинний, каригідний антисемітизм.

— Коли ж і де він зродився отой бридкий антисемітизм? В Україні за Хмельницького? Рабін Кагана казав мені, що в початках християнства. А мені здається, що вже перед тим. Адже не любили й переслідували жидів єгиптяни, вавилонці, асирійці, перси, римляни. Чи так?

— Так, від найдавніших часів.

— Від найдавніших часів і всюди, де тільки появились жиди, так? І ніколи вам не прийшло на думку спокійно, науково, глибоко, основно проаналізувати, чому це якраз жидів усі народи світу й у всіх

часах, від найдавніших часів до сьогодні не люблять і так погано, некультурно й злочинно їх переслідують? Не думаєте, що причина цього мусить бути таки у вас самих, в тому, як ви поводитесь супроти інших?

— То може скажете, що ніякого антисемітизму ніколи не було й нема?

— Ні, „антисемітизм” був і є скрізь, де є жиди. Тільки, не як ненависть і переслідування жидів, а як хитра й дуже успішна зброя в руках жидів, безупинно стосована супроти кожного не-жида.

— Що таке? Як ви це розумієте? Зброя в руках жидів?

— Так, як зброя. Як тільки хтось десь зачепить жида, той зараз кричить „антисемітизм! Рятуйте, бо мене антисеміт замордувати хоче!” За що б то не було. Ідете вулицею і нехотячи штуркнете когось. І якщо це випадково жид, що ви його штуркнули, то хоч ви й не мали часу роздивитися, кого ви штуркнули, той зараз кричить: „Ти антисеміт! Ти мене штуркаєш, бо ти антисеміт!”

Як я приїхав до Америки, то один давніший імігрант остеріг мене: „Вважай, не зачіпай жидів, бо окричать тебе зараз антисемітом. А в Америці „антисеміт” таке саме, як у СССР — „ворог народу”. Ви можете в Америці критикувати президента Америки, можете при-

людно казати, що ви його не любите, бо він дурний, в політиці не визнається і що тільки хочете. За те вас ніхто переслідувати не буде. Але як тільки скажете, що ви не любите жидів, то ви вже „антисеміт”, тобто — ворог народу.

— Ви трохи перебільшуєте!

— Ні, ось вам приклад. Я працював у каледжу біля Філадельфії, що зветься УРСІНУС каледж. На великих воротах каледжу та назва видна в містецьки вироблених зі сталі великих літерах. Однієї ночі три студенти зробили „джок” і виломили дві перші і дві останні букви. Залишилося СІН каледж, тобто каледж гріху.

Зразу це прийняли як глупий жарт студентів. Але коли виявилось, що на нові стилізовані літери треба ждати хоч три місяці і весь той час на воротах каледжу буде „зневажливе „СІН каледж”, „каледж гріху”, то дирекція всердилась, викрила виконавців і всіх трьох викинула з каледжу. Двох християн мовчки прийняли кару й відійшли, але третій був жид. І вже на другий день у президента каледжу з'явилася жидівська делегація, три рабіни, з гострим протестом, що каледж антисемітський, переслідує жидів і якщо викиненого студента жида не приймуть назад, то піде скарга до Вашингтону, щоб каледжові відібрати всяку допомогу, бо він ширить антисемітизм. Не допомгло

вияснення, що викинули трьох за шкідливий учинок для каледжу і ніхто й не знав, що один з них жид, а два інші християни, і ніхто з християн не називає каледжу антихристиянським.

„Нас ті два не обходять, — вперто обстоювала делегація. — З ними робіть, що хочете. А цей жид, і як його викинули, то це антисемітизм і ми звернемося до Вашингтону”.

І що, адміністрація каледжу вирішила, що краще не ризикувати втратою федеральних підмог і викиненого студента прийняли назад. Двох інших ні. Ось вам і є „антисемітизм” як зброя. Тому я признаю, що „антисемітизм” є скрізь, де тільки є жида. І я сам певний, що ви й мене за оце, що я вам сказав, проголосите „антисемітом”. Тільки ж ця зброя починає ставати бумерангом”.

— Як то?

— Бачите, навіть найкраще лікарство, якщо його вживати зачасто, не діє або й шкодить. Зачасте й крикливе обвинувачування кожного в антисемітизмі тратить силу зброї. Або й повертається проти тих, що цієї зброї уживають. Як антисемітами обзивали українців, то це інші приймали як правду, але коли почали вже й президента Америки, американського міністра зовнішніх справ, міністра оборони галасливо називати антисемітами тоді як котрийсь із них відважився зробити щось таке, що не подо-

бається жидам, то це вже обурює американський нарід і вони починають справді не любити жидів. Кинджал „антисемітизм” повертається проти того, хто ним часто воює. В кожному разі, я вже знаю, що я такий же „антисеміт”, як президент ЗСА Реген, як міністер Гейг, як міністер Вайнбергер. І якби мене розпинали за антисемітизм, то я кричатиму, що я не єдиний антисеміт, тож хай по моїй правіці розіпнуть теж міністра Гейга, а по лівиці міністра Вайнбергера, бо вони такі ж антисеміти, як я. Сам прем'єр Бегін так назвав їх.

Говорити правду чи притакувати наклепам?

Присутній при моїх розмовах був проф. Сусленський. В розмові з д-ром Бейски був присутнім теж д-р Клейнер. Чи їм подобалося все те, що я говорив? Очевидно, що ні. Особливо проф. Сусленському. Але я вже згадував, що при нашій зустрічі в Америці і в переписці перед моїм приїздом до Ізраїлю ми погодились, що ми можемо й повинні залишитися приятелями, якщо щиро хочемо змагати до замирення і співпраці жидів з українцями, хоч ми обидва маємо дуже різні погляди на різні питання. Тому проф. Сусленський, як і д-р Клейнер, прийняли мене щиро гос-

тинно і цього не змінили, прислухаючись до моєї дискусії з д-р Кагана, д-ром Бейски, редактором Морделем та іншими.

В день мого візду проф. Сусленський запросив мене ночувати в нього, щоб було вигідно перед сходом сонця дістатися на летовище й на світанку просив сусідів, щоб дозволили телефонувати по таксівку, бо на своїй квартирі він ще не має телефону. Його привітність і його милої дружини робили враження, ніби я серед однодумців українців.

— Я розумію, що ти пристрасно обороняєш українців, якщо йде про минуле: Хмельницького, гайдамаків, Петлюру, ОУН, УПА. Я за це сперечатися не стану, бо я не історик, про українців я чув від советських учителів і тут від жидів і сам з цікавістю слухав твої роз'яснювання правди. Але ти пристрасно борониш кожного українця. Чи ти справді віриш, що всі українці ангели? Ми можемо дати тобі документи про те, як самі такі українці продавали гестапові „бандерівців” на смерть, помагали виловлювати „бандерівців” для розстрілу чи для висилки до концтаборів на ще жахливішу смерть. Не віриш?

— Я це все аж надто добре знаю. Не перечу, що в часі німецької окупації України були й між українцями оди-

ниці, які заслужили на шибеницю. Такі були між усіма народами, що були під німецькою окупацією. Але між українцями їх було безмірно менше. Французи після війни повісили кругло три тисячі французів за коляборацію проти французького народу, а тридцять тисяч засудили на досмертну тюрму. В нас їх було сто разів менше — там три тисячі, в нас тридцять. І вони втекли на еміграцію. Вони, як тоді видавали нас як „комуністів”, так тепер „прославляють” нас тоталістами. Тільки ж це наша внутрішня, українська справа. Вони провинилися проти українців і їх судитиме український суд. Тільки якби котрогось засудили на кару смерти, то ми спровадимо з Ізраїлю Якуба Козельчука, що був катом і вішав в Авшвіці, щоб він виконував езекуцію, щоб не говорили, що ми „братовбивці”. Повторюю: те, що робили українці супроти інших українців це наша внутрішня українська справа. А ви за таке й не обвинувачуєте нікого з українців. Жидам іде весь час тільки про український антисемітизм, про уявну допомогу українців у винищенні жидів. А в цьому я твердо стояв і стоятиму на становищі, що, згідно з правдою ніяка українська організація, ніяка українська установа і ніхто з українців не співпрацював з німцями у

винищенню жидів. Якщо якийсь мешканець України ішов до „Айнзацкомандо” чи гестапо, то як фольксдойч, як людина німецького походження.

— Але були такі, чи ні?

— Так, і таких я не обороняю, бо не вважаю їх українцями. От у Чикагу, як я згадував у нашій розмові Когенові, судять таких „українців”, а в дійсності „фольксдойчів” — Дойчера і Лехмана. Я їх не обороняю, але чому жиди їх так уперто називають українцями? Вони обидва родилися в Україні, це правда, але в тій же Україні родилися й Хаїм Вайцман, перший президент Ізраїлю, Давид Бен-Гуріон, перший прем'єр Ізраїлю, Іцак Бен-Цві, другий президент Ізраїлю, Гольда Меїр, прем'єрка Ізраїлю. Чому ви їх не називаєте українцями й не кажете, що президенти і прем'єри Ізраїлю — українці? Ви навіть не пишете, що вони всі роджені в Україні, тільки „в Росії”. Сама Гольда Меїр у своїх споминах згадує, що вона родилася в Києві, в Росії, а погроми жидів бачила в Києві в Україні. От у чому справа.

— А чи не краще буде признати, що були й між українцями такі, що служили німцям і мордували жидів і залишити хай їх американські суди вишукують, судять і депортують. Є ж такі українці, які так говорять. Тебе і таких,

як ти, ніхто не обвинувачує. От навіть я чув, як ти в розмові з рабіном Кагана завзято боронив гайдамаків. А в кварталнику Українського інституту при Гарварді в рецензії на твою книжку український професор виразно признає, що за Хмельницького і за гайдамаків українці різали жидів. Голова інституту це пустив, значить теж потверджує це.

— Не все, що друкується під фірмою Гарварду є дісно правда. То думка одгого з тих, що там працюють. Чи він сам у те вірить, це інша справа. Трапляються й між українцями певного рода „шабесгої” як їх у нас називають, що потакують за жидами про мордування жидів українцями. Бо цим сподіються робити свою карієру. Але як ти думаєш, чи для наладнання здорових взаємин між жидами й українцями вам треба „шабесгоїв”, чи українців, з якими на рівному ступені можна відверто говорити один одному правду в очі?

— Все ж таки ти загостро критикуєш жидів, а вони того дуже не люблять.

— Якщо я десь говорю неправду, то скажіть де, ми перевіримо. Я хотів би співпраці українців з жидами, але це мусить спиратися на тому, що жиди зрозуміють і признають, що не українці в жидів мають просити прощення за все минуле, але жиди в українців.

І дякувати зобов'язані не українці жидам за те, що ті їх рятували в часі большевицької окупації України, бо такого не було, хоч могло бути, бо жиди, займали важливі пости в советській адміністрації й нічим не ризували. Дякувати зобов'язані жиди українцям за рятування їм життя в часі гітлерівської окупації, бо таких випадків були тисячі, хоч за таке кожному українцеві грозила кара смерти, і багато українців згинуло за те на шибеницях.

— А я таки думаю, що українці жидів не люблять. От у часі мого недавнього перебування в Америці я сам бачив, як у Клівленді українці демонстрували проти жидів з лозунгами „Жиди — комуністи”. „Жиди й КГБ — то одно”. „Жиди розпняли Христа!”

— Я того не бачив, то й не знаю, які там гасла були, але чи українці от так собі вчинили протижидівську демонстрацію, без причини?

— Ні, то було у зв'язку з процесом Дем'янюка.

— Бачиш, то й була та реакція, перед якою я весь час остерігаю жидів. Уяви собі, що два малі шкільні товариші в Україні ідуть собі дорогою й Іцик починає: „Твій тато дурний Іван!” А Михась на те відповідає: „А твій тато паршивий Сруль”. То хто з них винен: Михась, що відповідаючи на напасть, назвав паскудно Іцко-

вого тата, чи Іцик, який сам спровокував таку любов розмову? Чи повинен був Михась „чемно” відповісти: „Ти, Іцик, все маєш рацію, мій тато дійсно дурний Іван. А я, його син, також дурний?”

Особливо не подобалася проф. Сусленському моя акція в обороні українців, яких американська Спеціальна Слідча Комісія обвинувачує в допомозі німцям у винищенню жидів і, перш за все, мій Меморандум до уряду ЗСА й членів американського сенату й конгресу. Він читав Меморандум, він говорив з членами тієї комісії. Як я міг давати такі свідчення в американським суді, як я міг писати Меморандум, скеровуючи обвинувачення в допомозі нацистам винищувати жидів на самих жидів, на Юденрат, на жидівську поліцію?

— Я вважаю, що твої судові свідчення, прилюдні виступи і виготовлений тобою меморіал пересичений духом антисемітизму і заслуговує на наш засуд. Я певний, що в іншій ситуації не дуже освічені і не дуже гуманні українці, яких, на жаль, ще дуже багато, прийняли б це як сигнал до погромів і почали б масове винищення жидів.

— Спасибі за відвертість. Я сподівався, що перша твоя відповідь на мої слова правди в обороні українців перед жидівськими напастями буде —

„Ти антисеміт, ти шириш антисемітизм!” Оця ваша настановна нагадує мені завжди оповідання одного українського селянина-пасічника. До його пасіки зайшов раз, шукаючи за ним, знайомий жид, що займався якимсь там, „ганделесом”. Не заставши господаря в хаті й на подвір’ю, жид захотів піти самому до пасіки й набрати собі трохи меду. Та там на нього кинулись бджоли й давай жалити. На лихо ще й собака прибіг і причепився до халата. А жид кричить: „Рятуйте, мене антисеміти громлять!” Господар прибіг, вирятував жида й питає: „Про яких це ти антисемітів кричиш? Де вони.” — „Як де? Твої бджоли антисеміти, твій собака антисеміт і ти сам антисеміт, бо то ти зробив зі свого собаки і зі своїх бджіл таких паскудних антисемітів!” — „Але ж і бджоли, і собака, кидаються на кожного, хто без мене сюди прийде”, — пробував виправдатись господар. Але жид настоював на своїм обвинуваченню: „Мене не обходить, чому вони кидаються на інших. Я знаю, що на мене вони кидаються тому, що я жид, а вони, твої бджоли, твій собака і ти сам ненавидите жидів!”

Мій співрозмовник терпко скривився:

— І оцей твій анекдот антисемітський! Ти вроджений антисеміт!

— Як і одна з тих бджіл. Але, чи жид навіть з університетською освітою не може в полемічній дискусії про жидівсько-українські взаємини перестати порскати раз-по-раз оцим набридлим „Ти антисеміт!“ „То антисемітизм!“ „Українці всі традиційні антисеміти!“ — і вести дискусію спокійно, до теми, піддаючи об'єктивній аналізі кожний аргумент, кожне обвинувачення з одної і другої сторони?

— Добре. Скажи, чим ти виправдуєш свої акції і свій меморіал?

— Насамперед до твого таки вступу. Ти ото висловився, що „в іншій ситуації не дуже освічені і не дуже гуманні українці прийняли б це як сигнал до погромів.“ Це твоє припущення. А ми, українці не в припущенню. а на яві, у живій дійсності є свідками того, що жида використовують свої впливи в ЗСА на те, щоб переводити моральні погроми українців. У співпраці з КГБ вибираєте собі українську жертву для слідства й суду і тоді американська преса, опанована жидами, безупинно обсипує брудними обвинуваченнями й зневагами всіх українців як „традиційних антисемітів“, які жорстокише і з більшою насолодою вимордовували жидів, як нацисти-німці. Чи це чесно?

— То ти вважаєш, що американська слідча комісія пере-

творилася в жидівську „Святу Інквізицію“, що проводить „відьомські розшуки“ між українцями, і так і подаєш це у твоїм меморіалі?

— На жаль, і на шкоду нам, українцям і самим вам, жидам, так воно вийшло. Америка, бачиш, супер-демократична країна. І всеодно, як судять якогось злочинця-мурина, то невільно підкреслювати, що це мурин і що всі мурина „налогові злочинці“. Чому ж ви, жида, не пошанували в Америці цього американського принципу і не писали просто „обвинувачений Федоренко, колишній громадянин СССР, а тепер громадянин ЗСА“, але безперестанку барабаните „українець!!!“, ще до початку судового процесу проголошуєте, що він винен у вимордуванні тисячів нещасних жидів і що українці „відомі погромщики“.

— Все ж, чому „Свята Інквізиція“?

— Бо в середньовіччю для тодішньої „Святої Інквізиції“ вистарчав один донос, одне підозріння, щоб обвинувачений став жертвою жорстокого слідства, тортур і суду. І так, власне, мається й тут. Яку вину доказали обвинуваченому Володимирові Осідачеві у Філядельфії, яку його участь у винищуванні жидів? Жодної! А знищено його морально, фінансово й доведено до передчасної

смерти. Що доказано обвинуваченому Богданові Козієві на Флориді щодо закидів у винищуванні жидів? Свідчення двоє „совєтських патріотів”, які сорок років тому були малими дітьми ну і, нібито, бачили як український поліцист застрілив жидівську дитину й тепер, по сорок роках, зі знімки пізнали, що тим поліцистом був власне Богдан Козій? Не є це методи середнєвічної інквізиції?

— То чому ж цю американську комісію ти звеш жидівською святою інквізицією?

— Бо майже всі члени цієї комісії це американські жи́ди. Ще з римських часів прийнято в правосуддю вимогу, що „Ніхто не може бути суддею у власній справі”. Американська слідча комісія повинна була вишукувати винних всякої національності, включно з жидівською, які помагали або німцям винищувати жидів, або московському НКВД винищувати українців. Жидівська шукає помсти.

— То ти вимагаєш, щоб винних у допомозі німцям у винищуванні жидів шукати між самими жидами, що пережили голокост і приїхали до ЗСА? Ти так і вимагаєш у меморандумі. А чи українці знайшли такого жида, хоч одного?

— По-перше, додай, що шукати винних треба т а к о ж між самими жидами, що при-

їхали з Європи до ЗСА, бо ж між ними можуть бути члени Юденрату або жидівської поліції. Чи їх карати не треба, бо вони жи́ди? А чи українці знайшли хоч одного члена юденрату, або жидівської поліції в ЗСА, я не знаю. Якщо б половину грошей, які американський уряд дав з кишені всіх американських платників податку до диспозиції слідчій комісії, передано частині комісії, яка була б зложена з українців і мала б шукати за членами юденратів і жидівської поліції, то були б знайшли.

— То ти домагаєшся спеціальної перевірки всіх жидів, що приїхали з Європи й далі приїжджають з СССР? Чи це не антисемітизм?

•— Зовсім ні, шановний професоре! Це американський принцип боротьби проти дискримінації. Або перевірка всіх, однаково українців, як і жидів, або нікого. В ЗСА не сміє бути дискримінації громадян ізза їхнього національного походження. Не сміє бути шукання одною етнічною чи релігійною групою помсти проти другої.

— Але, до суті обвинувачень. Як можна діяльність юденратів і жидівської поліції порівнювати зі злочинною діяльністю української поліції? Жи́ди мусіли виконувати накази німців і всеодно їх усіх таки винищили, членів юден-

ратів і жидівської поліції також. А українці добровільно голосилися до української поліції і мордували жидів тому, що вони жида.

— Трошки забагато демагогії, а замало правди в тому, що ви шановний професоре, оце сказали. Не промовчуйте, що юденрати і жидівську поліцію організували німці виразно для помочі їм у винищуванні жидів, а українську поліцію організовано для таких завдань серед українського населення, яке виконує в Америці американська поліція, а в Ізраїлю ізраїльська. Отже ясно, що не українці, але власне жида голосилися добровільно помагати німецьким катам винищувати жидів. Факт, що у певному часі й члени юденратів та жидівської поліції були зліквідовані німцями, не виправдує, але обтяжує тих жидів. Якщо вони знали, що всеодно й вони згинуть, то чому не гинули чесно, не сплямивши перед смертю своїх рук і своєї совісти кровю своїх таки братів жидів?

— Ну, все ж таки, якась різниця між українською поліцією, а жидівською поліцією є.

— Не „якась”, а великанська, засаднича. Я ж якраз оце говорив про це і ще раз повторюю: Української поліції ніхто ніколи не творив для винищування жидів, ніхто з

української поліції не голосився туди, щоб винищувати жидів, бо ж такого завдання українська поліція не мала і такого ніколи не робила. А жидівські юденрати і жидівську поліцію творено власне і тільки для допомоги німцям у повнім винищенню жидів. Це знав наперед дуже добре кожний жид, що голосився до жидівської поліції чи годився стати членом юденрату. Отже ясно, що кожний член жидівської поліції і юденрату свідомо голосився на помічника гітлерівської „айнзацгруппе” для винищування жидів і добровільно виконував своє гидке ремесло. І ще й як виконував! В часі мого чотирорічного побуту в гітлерівських тюрмах і концлагерах з жидами я наслухався від жидів, як вони кляли й проклинали власне жидівську поліцію й жидівські юденрати. Як ти можеш їх боронити? Тільки тому, що вони жида?

— Бо я сам був у советських концлагерах і знаю, як легко в таких важких обставинах затратити моральну силу, щоб лише себе рятувати.

— Якщо ти маєш співчуття до членів жидівської поліції і юденратів і тому пробуєш виправдувати їх, то це мож зрозуміти. Але як ти пробуєш їхню очевидну вину й очевидну підлість закрити киданням злобних, видуманих обвинувачень на українську поліцію й

українців взагалі, то це вже нечесно і підло.

— А ти навіть у своїм меморандумі так і пишеш, що „жидівським свідкам вірити не можна, бо вони жиди”.

— Половина оцього правда, а половина злобне перекручення. Перша частина речення, що я тверджу, що жидівським свідкам вірити не можна, це правда. Але друга частина, що я обосную це „бо вони жиди” це свідоме, злобне перекручення. У моїх судових свідченнях на процесі Козія на Флориді я вияснив це дуже вичерпно, а теж у меморандумі: Жидівським свідкам вірити не можна, бо в них у висліді пережитих страхіть голокосту створився спеціальний психопатичний феномен. Вони в кожнім нежиді, особливо ж українцеві підозрівають скритого „погромщика”, що помагав німцям винищувати жидів. Трошечки скріплене підозріння — і він вже пізнає і готов присягати, що пізнає ту людину як того, що як гестапівець чи член української поліції мордував жидів. Ось так, для прикладу: В справі Осідача зізнає як свідок стара жидівка, тепер канадська громадянка, що в час війни і перед війною жила в Раві, в західній Україні. Вона не пригадує, коли почалась війна, не пригадує в котрім році почалась советсько-німецька війна,

не може пригадати в котрім році створили гетто в Раві, не може пригадати якої краски були опаски на рукаві, що їх жида мусіли носити. Але вона зовсім певно пізнає зі знимки, що обвинувачений Осідач був тим українським поліцистом, що арештував її брата. На питання оборонця вона вияснює, що Осідача бачила тільки два рази у своїм життю: Раз, перед війною, не може пригадати в котрім році, як на вулиці її товаришка представила їй Осідача і вдруге, по роках, як Осідач арештував її брата. На питання, що таке особливе мав на обличчю чи в своїй поставі Осідач, що вона раз, на кілька хвилин його побачивши, по роках відразу пізнала його при арештованню її брата, а сорок років пізніше знову, вона відповіла: „Спеціальні вусики”. А В. Осідач ніколи у своїм житті ніяких вусиків не мав. І суддя прийняв її свідчення — як достовірні. Ну, чи може нормальна людина вірити отаким свідкам?

— Але на знімці вона таки пізнала відразу Осідача між кільканадцять іншими?

— Так, бо на знімках всі інші були в білих сорочках, а Осідач одинокий у краткованій сорочці. Ясно?

— Ти маєш повну рацію в тому, що такі процеси в ЗСА є тільки на користь больше-

вицькій Москві, бо вони розбурхують ненависть між жидами й українцями. Тільки ж, чому ти і в меморандумі називаєш це змовою жидівських нацистів з московськими нацистами?

— Бо чесні жиди засуджують ті процеси. Американський президент Реген відверто, прилюдно назвав советську Москву брехунами, фальшивниками документів. Це, очевидно, відноситься насамперед до КГБ, раніше НКВД, неперевершеного мистця в продукуванні брехні й підроблених документів. І з тими, власне, мисцями брехні й фальшування співпрацює спеціальна комісія проти американських громадян українського походження. І на підставі КГБ-івських обвинувачень, приготованих ним „свідків” і підроблених ним „документів” обвинувачує й судить вибрані жертви.

— Я говорив з членами комісії. Вони згадували оцей твій закид. Вони вияснили, що свідчення й документи з СССР вживається тільки як підтвердження того, що вже стверджено іншими свідками й документами не з СССР.

— Таке „в'яснення” подав голова комісії і нам, українським недобиткам голокосту. Та це незгідне з правдою. Ось ціла справа проти Б Козія сперта виключно на советсь-

ких „свідках” і „документах” КГБ.

— Якщо в цій справі таке трапилося, то це треба прийняти як виїмок. Бо в основному головні свідки ізраїльтяни і жиди, що живуть на Заході, поведінку яких не можна приписати інструкціям КГБ. Не вірити їм значить бути ярим оборонцем кожного злочину, поповненого українцем.

— Оцей висновок, що „не вірити жидівським свідкам значить обороняти злочин, поповнений українцем, це класичний приклад марксистської діалектики. Ідеться ж про чесну оборону людини, якій закидається злочин. Для чого ж перекручувати основну суть справи? Західне, а зокрема американське правосуддя спирається на принципи, що кожна людина невинна, доки їй не доказано її вини. Обов'язком чесною людини є боронити невинних і я це й роблю. Як же може інтелігентна людина підсувати, що оборона невинного це оборона злочину, який обвинуваченому закидається. Для того ж і є суд і вся судова процедура, щоб об'єктивно прослідити, чи обвинувачений дійсно якийсь злочин поповнив. То ж тільки московське КГБ, що раніше звалось ЧК, ГПУ, НКВД, стоїть на становищі, що раз КГБ комусь закинуло поповнення якогось

злочину, то той, хто пробує боронити обвинуваченого, обороняє злочин, поповнений обвинуваченим і ніхто не смій сумніватися, чи ж дійсно обвинувачений такий злочин топовнив.

Кількома наворотами проф. Сусленський висловлював своє розчарування поїздкою до Америки. Д-р Штерн, — казав Сусленський, — мав скрізь сотні слухачів, йому платили українці за кожний виступ, він заробив п'ятдесят тисяч доларів за свої доповіді для українців. А йому, Сусленському, ніхто з українців не платив, слухачів скрізь горстка. Бандерівці чомусь бойкотували.

— Такий висновок зовсім безпідставний і фальшивий, — виясню йому. — Ніхто не бойкотував. Справа в чомусь іншому. Д-р Штерн мав щастя. Тоді ще нікого з українських „дисидентів” в Америці не було а всі українці страшенно хотіли побачити й почути когось з України, не-комуніста. В такій атмосфері кожний рад був почути й побачити хоч д-ра Штерна. Але він усіх розчарував. Сказав що він з України і любить український борщ. Тоді приїхали „дисиденти” — Леонід Плющ, Григоренко і теж страшенно розчарували й роз'єднали українців. Люди зневірилися. Що нам ще один такий, як д-р Штерн, скаже? Скаже ще раз, що він з Укра-

їни і любить український борщ? До того, в час поїздок д-ра Штерна українці в Америці були об'єднані, всі сходилися разом. Тепер — роз'єднані.

— Так, я це завважив.

— Не тільки завважив. Зустрічаючись з українцями мусів познайомитись з цим.

— А чому так роз'єднані?

— Роз'єднання явище загальне, воно буває всюди. Українці на рідних землях в обличчі ворожої окупації ділилися на патріотів, революціонерів, таких, що „моя хата з краю” і коляборантів. В Америці ніякого гніту немає. Тут роз'єднання прийшло за такою схемою, як скрізь у світі. Відомо, що є Німецька держава і Німецька демократична республіка; Корейська національна і Корейська демократична республіка; була В'єтнамська національна і В'єтнамська демократична республіка; є Єменська національна, і Єменська демократична республіка.

Отак і українці поза Україною поділилися на українську національну і українську демократичну громаду. Між національними і демократичними створився міцний кордон. Там — з дротяними загородами й скорострільними гніздами; між українцями — морально-психологічний кордон. Разом зійтись не можуть. Тому й вам треба окремо давати доповіді, раз для національної, а раз для демократичної

громади. Очевидно, ви можете мати зв'язки з обидвома.

Товариство єврейсько-української співпраці

З членами Товариства єврейсько-української співпраці я зустрічався індивідуально, а на кінець зустрівся з усіма членами Головної управи на окремому засіданню. Проф. Сусленський голова, звітував про стан і працю товариства, я висловив свої погляди про те, що це товариство повинно робити, після того у свobodній дискусії брали участь інші присутні.

Товариство все ще в початковій стадії організаційно і концепційно. До того, вже за той короткий час існування двічі розкололось. Насамперед „видворили” д-р Штерна. В часі його ув'язнення і суду в СРСР — оповідають — Ізраїль робив усе можливе, щоб його звільнили й дозволили виїхати до Ізраїлю, уряд дав йому всесторонню допомогу, а він поїхав до Америки, заробив на українцях п'ятдесят тисяч доларів, купив собі дім у Голляндії, поїхав туди і махнув рукою на Ізраїль.

Така невдячність обурила всіх жидів, і за це його з товариства викинули.

Другий розкол теж на персональному тлі. Кількість членів покищо невелика. Допомога від уряду або якихсь

установ Ізраїлю — ніяка. Радше навпаки, скрізь виразна ворожнеча. Товариство сподіється на допомогу українців. Насамперед УККА повинно дати якусь фінансову піддержку, запрошувати членів товариства з Ізраїлю до ЗСА на добре зорганізовані доповіді, як то було у випадку д-ра Штерна. Українці в Америці повинні масово вписуватися до товариства, вплачуючи 40 доларів річно вкладки, щоб так створити фінансову базу для товариства в Ізраїлю. Зорганізувати в Америці між українцями виставу й продажу образів жидівських малярів, що живуть в Ізраїлю. Українські часописи й наукові установи в Америці повинні замовляти в ізраїльських членів товариства різні статті й наукові праці. В основі плянів лежало переконання, що українці в Америці, це „багатий вуйко”, що радо pomoже товариству фінансово.

На жаль, я мусів розчарувати всіх у таких сподіваннях. Українці в Америці й сами раді б знайти якогось „багатого вуйка” з торбою мільйонів, який підсилив би півпорожні каси всіх українських організацій і товариства. Зацікавлення доповідачами з Ізраїлю вигасло, і нема кому фінансувати такі дефіцитні імпрези. Організувати виставку образів ізраїльських жидів в Америці можна, але якщо

серед українців, то фінансово ніякого успіху не буде. Українських малярів в Америці досить багато, в додатку привозять або присилають свої образи українські мистці з Польщі, з Югославії, з південної Америки. Таку виставку треба робити в Америці серед жидів. Жидів вдсятеро більше, дуже багато з них багатії, то й можуть розкупити всі прислані з Ізраїлю мистецькі твори, хочби для того, щоб піддержати Ізраїль.

З українських інституцій в Америці тільки Український інститут при Гарварді має фонди. УККА, надбудова всіх організацій і установ в ЗСА, збирає на всі свої потреби річно три рази менше, ніж Український інститут при Гарварді має відсотків з готових фондів. Тому слід шукати зв'язків з українським інститутом при Гарварді. Знайти членів серед українців, які платили б до Товариства єврейсько-української співпраці в Ізраїлю сорок доларів річно — сизифова праця. УНСоюз, Провидіння не можуть знайти досить нових членів серед українців, які платили б владку для власної асекурації.

Мій погляд на завдання Товариства зовсім інакший. Українці майже всі готові на щире співпрацю з жидами, але як рівний з рівним проти спільного ворога — червоної імперіалістичної Москви. Їх пере-

конувати не треба. Переко- нувати треба жидів. Тому Товариство повинно вести акцію серед жидів. Організувати доповіді жидівських і українських доповідачів для жидів в Ізраїлю і в Америці. Давати до жидівської преси в Ізраїлю і в Америці статті з поясненнями про безпідставність і шкідливість для самих жидів обвинувачування українців в якомусь „традиційному антисемітизмі”. Роз'яснити жидам в Америці, що їх уживання американської Спеціальної слідчої комісії для переслідування невинних українців і плюгавлення при тому всіх українців, це „ведмежа прислуга” для самих жидів.

Натомість треба давати до ізраїльської преси статті про Україну й українців у позитивному насвітленню. Віднотувати україніку в ізраїльській пресі й журналах і спростувати всякі наклепницькі чи просто хибні інформації й насвітлення. В Америці приєднати якнайбільше членів і прихильників Товариства з-поміж жидів. Їх багато, кожний з них багатий, тому саме вони повинні дати фінансову основу Товариству жидівсько-української співпраці, щоб уряд Ізраїлю ставав в обороні українців.

Ізраїль є членом міжнародних організацій, ООН та інших, де советська Москва дуже часто атакує імперіалізм Ізраїлю. чому в таких випад-

ках Ізраїль не відповідь пригадкою про брутальний імперіалізм і про жорстоке поневолення й винищення українців? Уряд Ізраїлю повинен пригадувати світові важке положення України, вказувати, що не в Африці, а на сході Європи треба визволити народи з колоніального ярма Москви. Українська приповідка каже „Не тоді лижи мені губи, як вони солодкі, а тоді, як вони гіркі”. Не думайте, що почнете любо усміхатися до українців аж тоді, коли стане самостійна українська держава. Хай жиди і зокрема Ізраїль виявлять допомогу українцям тепер, коли вони в потребі.

Тепер на обличчя моїх слухачів лягла тінь сумнівів. Особливо різко висловив це опісля в розмові між нами двома проф. Сусленський.

— Це все фантазії! Нездійсненні мрії! Іти нам між жидів і говорити їм, що Хмельницький, гайдамаки, Петлюра — це національні герої українців, яких жиди злобно й безпідставно обвинувачують в якихсь погромах? Таж діти вже в Ізраїлю вчать, що доба Хмельницького, Гайдамаччини, Петлюри це періоди найбрутальнішого винищення жидів. Робити лобовий наступ проти всіх жидів нам не під силу. Впливати на уряд Ізраїлю, щоб він в ООН і деінде підняв справу жорстокого понево-

лення України Москвою? А для чого Ізраїль мав би це робити? Щоб дразнити Москву і скерувати її лють проти Ізраїлю? Таку нашу акцію всі жиди визнають шкідливою для інтересів Ізраїлю. Нашу роботу треба починати з чогось легкого, неконтроверсійного.

— Можна й так. Але завдання, яке має стояти як напрямна праці, мусить включати все те, що я представив. Бо лише тоді українці бачитимуть глузд належати до Товариства єврейсько-української співпраці. Власне, до такого товариства.

ІНТЕРВ'Ю

ДЛЯ ЖУРНАЛУ „КРУГ”
В ТЕЛЬ АВІВІ В ІЗРАЇЛЮ

В часі мого побуту в Ізраїлю при кінці 1981 р. мав я окреме інтерв'ю для жидівського журналу в російській мові п. з. „Круг”.

Журнал видається для громадян Ізраїлю, які приїхали з ССРСР, бо їм все ще легше розуміти російську, ніж єврейську мову. Журнал має вісім тисяч передплатників і друкується тиражем 9-10 тисяч примірників. Інтерв'ю було поміщене в ч. 233 під заголовком: „Інтерв'ю, дав д-р Петро Мірчук, юрист та історик”. На вступі редакція подає цитату з Гемінгвея:

— Коли німці зайняли Львів, чи ви були у Львові?

— Ні, я тоді був у Відні. Я вернувся до Львова в серпні 1941 р.

— Українці в тому часі мали надію відновити свою державу?

— Не тільки мали надію, але й проголосили відновлення української держави 30 червня 1941 р. і вслід за тим організували свій уряд та державу адміністрацію.

- У Львові?

— У Львові і по всій Західній Україні.

— З тим, щоб потім перенести столицю до Києва?

— Так, але цього не вдалося здійснити, бо німці заарештували членів українського уряду. Німецька армія заявила, що вона респектує договір України з Німеччиною в Бересті Литовським в лютому 1918 року про визнання Німеччиною повної державної незалежності України. Вони (командування німецької армії) сподівалися, що уряд Німеччини буде тепер в союзі з Україною в боротьбі проти большевицької Москви, як була в 1918 р. Та в дійсності вийшло інакше, бо Гітлер і його партія хотіли мати Україну своєю колонією. Керівництво німецької армії вважало, що Німеччина повинна визнати й респектувати незалежність України, Литви, Латвії, Естонії, Білоруси й інших народів і вдержувати з ними добросусідські взаємини.

— А як німці почали гра-

бувати українських селян і винищувати українську інтелігенцію, ви попали в тюрму?

— Так, при першій хвилі арештів. В липні й серпні 1941 року, на протязі шістьох тижнів, існувала й діяла українська влада і українська адміністрація в Галичині. Але сам Степан Бандера був арештований вже тиждень перед початком німецько-большевицької війни

— Німці його арештували?

— Гестапо держало його зразу під домашнім арештом.

— А де він тоді жив?

— У Кракові. У верні 1939 р., як Польща розпалася, він вийшов на волю й опинився у Кракові, оскільки у Львові большевики розстрілювали всіх українців націоналістів.

— А як у вас малася справа з арештами? Ви й за Польщі сиділи кілька разів у тюрмі?

— Так, я шість разів сидів у польській тюрмі.

— За український націоналізм?

— Так. Між першою і другою світовою війною Західна Україна із столицею у Львові була під польською окупацією. Ми боролися, щоб прогнати поляків і відновити незалежність України.

— А ту Україну, що існує сьогодні і є членом ООН, ви признаєте українською державою чи фікцією?

— Це така сама фікція, як

був Райхскомісаріят „Україна” за німців.

— Коли ви попали в німецьку тюрму?

— 15 вересня 1941 року в часі масових арештів. Тоді заарештовано в Західній Україні кілька тисяч українців.

— Вас судили?

— Ні. Ми перебували у Львові кілька днів, тоді нас перевезли до тюрми у Кракові, а в липні 1942 р. відставили першу групу українських націоналістів 25 осіб до Авшвіцу (польськи „Освенцім”). Я перебув у німецьких тюрмах і конц.таборах чотири роки.

— У вас на руці витатуоване число 49734. Це з Авшвіцу? Чи з вас створили окрему групу, чи змішали з іншими? Який ви мали „трикутник”: червоний як політичні в’язні?

— Червоний. Капами були поляки. Вони ставились до нас дуже вороже, бо українці довгі віки боролися проти поляків. Вони вже в перших днях, на моїх очах, у варварський спосіб замордували молодшого брата Степана Бандери, Василя. Два дні пізніше привезли другого брата Бандери, Олексу, і його польські „капи” в той сам варварський спосіб замордували.

— А ви Степана Бандеру знали?

— Так, знав дуже добре.

— Ще зі Львова?

— Так.

— У повосній больше-

вицькій літературі Степана Бандеру називають герштом бандитів, а всіх бандерівців бандитами. Чому це так?

— Тому, що большевики кожного, хто проти московського імперіялізму, називають бандитами й фашистами. Так вони називають теж американських президентів, які проти московського імперіялізму, як от сьогодні президент Ренген.

— Коли війна скінчилася і німці втекли з України, українські націоналісти залишилися в лісах і продовжували свою боротьбу. У що ви вірили, на що надіялися?

— Ми сподівалися, що Америка знає, хто такі московські большевики, знає, що між німецькими нацистами й червоно-московськими нацистами ніякої різниці немає. Ті знищили шість мільйонів жидів, а ті десять мільйонів українців. Тому між Америкою й СССР мусить прийти зудар.

— А чи це правда, що сам Бандера був антисемітом?

— Неправда. Він з жидами й не зустрічався. Ми боролися проти Польщі, його поляки засудили на досмертну тюрму.

— А що робив Бандера за німців?

— Був ув’язнений у німецькім конц.таборі.

— Коли Німеччина капітулювала, він вернувся в Україну й очолив там національну

боротьбу?

— Ні, при кінці 1944 року його звільнили, і він ховався до кінця війни. А тоді жив у Баварії під іншим прізвиськом.

— То чому всіх тих українців, що боролися проти большевиків, звали весь час „бандерівцями“?

— Тому, що він був ідейним натхненником боротьби українських націоналістів.

Чи це правда, що бандерівці вбили в бою генерала Люце, а згодом советського генерала Ватутіна?

— Правда. Генерала Ватутіна зліквідували в бою Українська Повстанська Армія. То було на Волині. В Карпатах українські повстанці важко поранили ген. НКВД Москаленка.

— В Авшвіці ви стрічалися з різними народами, чи зустрічалися теж з жидами?

— Так. Ми жили з ними дружно. Я хотів би тепер зустрітись з тими, що були в Авшвіці. Ми були приятелі, бо в бандерівців є клич „Свобода народам, свобода людині!“ В розмовах з ними я завжди вияснявав, що ми боремося за самостійність України і так жиди повинні боротися за свою самостійну державу.

— А скажіть мені щиро, в нас загально думають, що українці антисеміти. Ви самі до війни, за Польщі мали якісь претенсії до жидів?

— Навпаки, українці співпрацювали з жидами. За Польщі були дозволені політичні партії і українці творили з жидівськими партіями при виборах спільний виборчий блок.

— У 1939 році Львів захопили большевики. Українська еміграційна преса пише, що тоді руські брали багато жидів до НКВД. Чи це правда?

— Так, приймали багато. Я від весни 1939 року був у польській тюрмі у Львові. Коли в вересні 1939 большевицька армія ввійшла до Львова, польська тюремна сторожа втекла, і ми вийшли на волю. На вулицях я побачив багато жидівських студентів, яких знав з університету, вони мали червоні опаски на руках як міліціанти НКВД.

— А чому вони пішли на таке?

— Не знаю, але вони тоді видавали НКВДистам українських націоналістів.

— Ви тоді не залишилися у Львові?

— Ні. Я поїхав на територію, заняту німцями, а далі в Прагу, де я докінчив студії й одержав диплом доктора права. У Празі я студіював в Українським вільнім університеті й одночасно в німецьким університеті ім. Карла. До Львова я вернувся в серпні 1941 року.

— І що ви там побачили й довідалися?

— Як тільки большевики втекли і прийшли німці, українці кинулись до тюрем, бо НКВД було виарештувало тисячі молодих українців. В тюрмах люди побачили жахливе видовище. Жидівський автор Гільберг у книжці „Знищення європейських жидів” наводить документ, з якого видно, що в тюрмах Львова й околиці знайдено 18 тисяч трупів українських політичних в'язнів. Батьки кинулися пізнавати своїх дітей. Кати НКВД втікли або ховалися, головні жидівські міліціонери не встигли втекти. І от як когось пізнавали, що то енкаведист або міліціонер, то рвали його на кусники. Справа була не в тому, хто то був, жид не жид, а в тому, що то був енкаведист. Батьки помордованих мстилися за смерть своїх дітей.

— Як ви студіювали в Празі, були там німці. Чи вони там поповняли звірства?

— Ні, я там такого не бачив. Вони поводитися там мирно. Тому мені й на думку не приходило, що вони зовсім інакше поведуться в Україні.

— А чи можна назвати життя жидів в Україні на протязі 500-600 літ взагалі мирним співжиттям двох народів? Інша віра, інші звичаї, жиди не могли мати землі, їх змушували займатися ремеслом, коршмами, дрібною торгівлею, жити в малих місточках. Царська політика була — нацько-

увати одних на других. То, може тому, як німці сказали „можна бити жидів” українці стали їх поголовно винищувати.

— Справа не в релігії. В цьому випадку релігія не мала впливу. Вперше українці зустрілися з жидами тисячу літ тому. Тоді існувала хозарська держава, де жиди займали керівні становища. Хозари нападали на Україну, брали в неволю людей, дівчат продавали в гареми, а молодих мужчин в неволю.

— Ви думаєте, що ворожість тягнеться ще з тих часів?

— Так. А все ж, коли князь Святослав знищив хозарську державу, він і його син, князь Володимир, дозволили жидам переселитися з Хозарії на Україну. Їх не переслідували.

— То була давня Русь...

— Так, давня „Русь”, батьківщина українців. Друга хвиля жидів приплила в Україну в 14-м столітті за польського короля Казимира. Після знищення Русі-України татарами Західну Україну зайняла Польща у союзі з Мадярщиною. Поляки завели тоді в окупованій Україні зовсім інший лад. Українці до того часу не знали панщини. У нас кожна людина була вільна, рівна, а поляки завели феодалізм. В українських хліборобів відібрали всю землю, а їх зробили панцизнями хлопами, позбавивши волі. Жиди панциз-

зняними хлопами не стали. Кожний польський пан мав свого жида для адміністрування села. Жиди збирали податки і провадили коршми, немилосердно визискуючи селян. Очевидно, що за те їх люди ненавиділи. Мало того, що мусіли працювати шість днів на тиждень на панщині, з них ще здирали всякі податки.

— Ви живете у Філядельфії?

— Так.

— Ваша дружина американка, чи українка?

— Українка.

— Ваші діти знають українську мову?

— Так, в мене три сини. Вони американські громадяни і українські.

— Ви вірите, що Україна стане колись вільною?

— Всі українці вірять у це, бо неможливо знищити 50-мільйоновий нарід. Ми пережили татарську навалу, шляхецьку Польщу, то переживемо й большевицьку Московщину. Ми працюємо над тим, щоб відкрити очі іншим, хто такі московські большевики.

— Ви є членом кількох жидівських організацій, чи це значить, що ви вважаєте, що час покласти край ворожнечі між українцями й жидами?

— Так, це моє переконання. Ми мусимо сказати жидам правду про них і вислухаємо, що вони мають проти нас.

— Десятки тисяч україн-

ських поліцаїв, що служили німцям, були поганими людьми?

— Це не так. Я пригадаю вам, що в Бабиному Ярі лягло не менше українців, як жидів.

— Скільки могло бути?

— Ми працюємо тепер над уточненням кількості українських жертв. Всіх жертв в Бабинім Ярі було біля 100 тисяч. В книзі Анатоля Кузнецова написано, що в 41-42 роках стріляли там жидів, а 43-44 українців. Коли у Львові проголошено незалежність України з ініціативи Степана Бандери (він сам був уже тоді ув'язнений) в Україну пішли „Похідні групи” членів ОУН. Вісім тисяч пішло. Німці вилунали їх і, приблизно, шість тисяч розстріляли, найбільше в Бабиному Ярі.

— В Ізраїлю є Товариство єврейсько-української співпраці. Чи ви приїхали як гість цього товариства?

— Не тільки як гість. Я член цього товариства.

— Ви тепер в Ізраїлю, чи в вас, як в українця, що живе в Америці, є різниця в підході до жидів і до ізраїльтян?

— До певної міри так. Ізраїль окрема держава, з якою українці хочуть мати добросусідські взаємини. Україна є другою щодо кількості жидів країною, де живуть мільйони жидів. Тож в інтересі обох сторін є добрі взаємини.

— А що ви думаєте, чи в Україні є багато людей, які

ставлять спротив москалям, як ви їх називаєте?

— Ми певні, що багато. Ті що сиділи в советських конц.таборах — німці, жида, французи й інші — свідчать, що більшість в'язнів в ССРСР, це українці.

— А з жидами в Америці ви маєте зв'язки, чи з ними ви рідко зустрічаєтесь?

— Ми пробуємо нав'язати з ними добрі взаємини, але там сильна українофобія.

— Тепер у ЗСА проходять суди над українцями. Що це за суди?

— Судять так званих „воєнних злочинців”. Я сам був свідком на двох таких судових процесах і бачив, як КГБ уміє нацьковувати жидів на українців, а українців на жидів. Комісія, яку створено заходами конгресменки Гольцман, одержала кілька мільйонів доларів з каси федерального уряду і за ті гроші члени комісії їздять до ССРСР, а КГБ дає їм підфальшовані „документи” для такого процесу проти невинних людей. Тож ясно, якщо хтось справді мав на сумлінні воєнні злочини, то після війни зараз же змінив прізвище і виїхав до південної Америки, або до Австралії. Ті, що залишилися під своїм правдивим прізвищем, вже цим доказали, що вони в нічому не винні. Оті процеси розпалюють ненависть між українцями й жидами.

→ Ви думаєте, що такі процеси на руку КГБ?

— Очевидно, що Москва дуже затривожена зближенням українців з жидами, особливо в Америці. Я боюся, що ті суди над українцями вплинуть дуже погано на українсько-жидівські заємини. В кожному разі вони не викличуть любови до жидів ні з боку українців (а їх у ЗСА й Канаді є три мільйони) ані зі сторони самих американців.

— Ну, але українці й так жидів не люблять, з правила.

— А чому ви не питаєте, чи жида українців люблять? Я тому став членом Товариства жидівсько-української співпраці, щоб ширити довір'я й пошану одних до других. Ворожнеча наших народів на руку тільки большевикам, які є однаковою небезпекою як для України, так і для Ізраїлю.

Постскріптум

В розмовах про Митрополита Шептицького я завжди чув закиди, що нібито він „коляборував” з німецькими нацистами. І то не в формі підозріння, а як ствердження незаперечного факту. На чому ж оснований такий важкий закид? Відповідь усе була: „Ми знаємо”, „То ж відомо”.

Ясну відповідь на це знайшов я аж тепер у большевицькі репильці „Вісті з України”, що її для баламучення укра-

інців поза ССРСР видає про-пагандивний відділ КГБ. В тій репильці ч. 5, січень 1982, написано:

„Слід зупинитися на питанні про прагнення купки юд з так званого „Товариства єврейсько-українських зв'язків” протягти чергову облудну пропозицію про оголошення митрополита А. Шептицького „праведником миру” за „рятування” євреїв від винищення гітлерівцями в роки другої світової війни. Щоб ця пропозиція, яка належить зраднику Я. Сусленському, не вводили в оману громадськість щодо стосунків „святішого” з окупантами та його ставлення до осіб єврейської національності, розгляньмо кілька архівних документів”.

Отут відповідь на питання, на чому спираються жидівські обвинувачування Митрополита Андрея Шептицького у співпраці з гітлерівськими окупантами України: На „документах” московського КГБ!

Що ж то за документи?

„За перший доказ того, що А. Шептицький не був байдужим до ідей німецького фашизму і старанно заохочував та поглиблював інтерес своїх чад духовних до практичних дій Гітлера може правити фото з зображення Слуги Божого під час одного з оглядів українських скавтів — членів „Пласту”. Всі учасники збору були удекоровані значками із зо-

браженням свастики „гакенкройцу”, взятого націонал-соціалістами Гітлера за офіційну емблему партії. Свастика більшого розміру вилискує і на сутані „святішого”. Той знак біля серця духовного батька переконливо свідчив про його політичну орієнтацію, яка, в свою чергу, правила за взірць пластівцям”.

Ось вам советський „документ” і його інтерпретація, в якій перемішано московсько-більшевицьку неграмотність із безшабашною демагогією. Вже вступне завваження про „німецький фашизм” свідчить про жалюгідну політичну неграмотність того, хто це писав. Бодай трошки грамотна політична людина знає, що фашизм, це ідеологія і рух італійський і говорити про „німецький фашизм”, це те саме, що говорити про „магометанський марксизм”.

А що ж це за знімка? Українські пластуни в одностроях у рядах і Митрополит проходить перед їх ряди — в 1940-х роках? Пласт розв'язали у вересні 1930 року, отже одинадцять років перед приходом гітлерівців в Україну. Тоді, як гітлерівська Німеччина окупувала Україну, Митрополит був спаралізований і не міг навіть стояти, не то проходити перед рядами пластунів, яких, як кожний знає, в ті дні не було.

А свастика?

У Пласті, що існував до 1930

року, був рід відзнаки зі „свастикою”, про яку кожна американська енциклопедія подає, що вона, „свастика” була символом руху і в праїндоевропейців, і в американських індіан у двох формах: у праїндоевропейців звичайно із загненням кінців у правий бік, а в американських індіан частіше із загненням у лівий бік. Гітлер прийняв старовинну „свастіку” як відзнаку своєї партії в 1933 році. Старовинну „свастіку” вживали у міжнароднім скавті, і звідти вона з’явилася в українськiм Пласті. Як міг Пласт, що перестав існувати в 1930 році, перебрати „свастіку” від гітлерівців, які прийняли її за свою відзнаку в 1933 році?

З такою бистротою ума большевицькі підбрехачі можуть зовсім добре приписати писання Маркса впливам гітлеризму. Ясно, що знімка Митрополита Шептицького між Пластунами на Соколі походить з 1920-х років. Виходить, що Митрополит Шептицький симпатизував і поширював серед українців гітлеризм вже найменше десять років перед тим, як появилася гітлеризм.

Черговий „доказ” і „документ” КГБ проти Митрополита Шептицького такий:

„1 липня 1941 року, після вступлення окупантів до Львова, Шептицький звернувся до пастви з листом, в якому назвав гітлерівську навалу „но-

вою епохою” в житті України. Він закликав „проявляти послух для влади”. „Урядові” того Ярослава Стецька, що ратував (воював) „за перенесення на Україну німецьких метод екстермінації жидівства, включаючи їх асиміляцію”, Шептицький закликав „відавати належний послух”.

На доказ цієї „пригадки правди” большевицька рептілка наводить „Пастирський Лист Князя Церкви”, в якому сказано:

„З волі Всемогучого і Всемилоствого Бога в Тройці Єдиного зачалася нова епоха в житті Державної Соборної Самостійної України. Народні Збори, що відбулися вчорашнього дня, ствердили і проголосили ту історичну подію. Установленій владі віддамо належний послух, визнаємо головою краєвого правління західніх областей України пана Ярослава Стецька”.

Кожній нормальній людині ясно з тексту листа, що Митрополит Шептицький говорить про новий етап державности Самостійної Соборної України. При чому ж тут хвалення німецької окупації? Це якраз виразне заперечення законности німецької окупації України. При заклику до „послуху встановленій владі” дуже виразно сказано, що йдеться про українську державну владу, головою якої став Ярослав Стецько. Кож-

ній нормальній людині цей документ свідчить переконливо, що Митрополит Шептицький не тільки до ніякої співпраці з гітлерівськими окупантами України не закликав, а якраз навпаки, рішуче приєднувався до заяви українського народу, що він всупереч усяким плянам Гітлера і Сталіна хоче жити власним, державним життям у вільній самостійній українській державі! Фальшування і забріханість „інтерпретації” московського КГБ аж надто очевидні!

Як черговий доказ співпраці Митрополита Шептицького з нацистівськими окупантами України автор пашквілю, наймит КГБ, наводить факт, що... Шептицького багато разів відвідували старшини гестапо. Це правда, Митрополита Шептицького відвідували старшини гестапо так само як потім його і його наслідника Митрополита Сліпого відвідували старшини НКВД. З тією різницею, що старшини гестапо тільки пробували тероризувати Митрополита Шептицького, а старшини НКВД Митрополита Сліпого, після перших спроб залякування й намовлювання до переходу на московське православ'я заарештували і разом з іншими єпископами й сотнями священиків української католицької Церкви забрали до конц.таборів, де більшість згинули мученичою смертю. Чи й ті „від-

відини” українських владик старшинами НКВД є доказом їх співпраці з НКВД?

„Документом” і доказом співпраці Митрополита Шептицького з гітлерівськими окупантами України вважає автор пашквілю також і те, що у своїм посланню Митрополит закликав у липні 1941 р. українців щирим серцем вітати ту українську молодь, яка восени 1939 року мусіла втікати з України, щоб не згинати з рук кровожадних катів НКВД і в 1941 році поверталися в Україну, щоб боротися за звільнення України з-під ярма московських ведмедів. Бай-дуже, що та українська молодь, вернувшись в Україну, боролася так само проти червономосковських, як і проти брутально-німецьких окупантів України, як проти енкаведівських, так і проти гестапівських садистів.

Ось які „документи” й „докази” співпраці Митрополита Шептицького з німецькими окупантами України доставляє КГБ жидам в Ізраїлю й поза Ізраїлем. І на таких ото „доказах” і „документах” спирають керівники Яд Вашем в Єрусалимі свою відмову сказати на весь світ від усього ізраїльського народу „ДЯКУЄМО!” великому Митрополитові української католицької Церкви. Тому що єдиний на всю окуповану тоді німцями Європу нужно протестував пе-

ред Гітлером і Гімлером проти нелюдяного винищування жидів і, як ніхто інший в Європі, рятував тисячі жидів сам, і через підчинених йому українських священиків, монахів і монахинь, ризкуючи власним життям і життям сотень українських священиків, монахів і монахинь та дальшим існу-

ванням українських церков і монастирів, в яких, на його доручення, українці переховували жидів.

Ясно, що на такій настанові жидів до українців не можна будувати здорової і щирої співпраці українців з жидами.

СТАНОВИЩЕ ЖИДІВСЬКИХ НАЦИСТІВ ДО УКРАЇНЦІВ.

Насамперед, вважаю кінцевим уточнити терміни „націоналісти” і „нацисти”, що їх умисно мішають і утотожують вороги націоналізму, особливо ж большевицькі агітатори. Уточнення кінцеве особливо в питанні міжнаціональних взаємин.

В цьому аспекті — націоналісти вважають, що кожна нація має однакове, Богом дане право бути вільною у своїй власній державі на території заселеній даною нацією; ніяка нація не має права панувати над другою, брати другу в „опіку” чи загарбувати територію другої нації в цілому, чи частину; всі нації повинні співпрацювати на добровільній базі, респектуючи завжди повну суверенність кожної іншої нації.

„Нацисти” ділять нації на дві, дуже нерівні групи: одну становить їхня власна нація як Богом, чи „Провидінням” вибрана нація „іберменшів”, чи „дітей Божих”, а друга — всі інші народи, сотворені

„унтерменшами”, щоб бути слугами нації „іберменшів”. Згідно з цим, „нацисти” захоплюють території інших націй і перетворюють їх у свої колонії. Нацистами були німці-гітлерівці, (від них пішла назва). Такими самими нацистами є „червоні” і „білі” москалі, що захоплюють чужі території як „старший брат”, щоб перетворювати їх у московські колонії. Такими нацистами є й ті жиди, які вважають жидівський нарід єдиними „дітьми Божими”, а всіх інших „гоями”, сотвореними, щоб їм служити і то без слова спротиву. Пригадку, що жидівська нація є рівна з усіма іншими і має такі самі, Богом дані права й обовязки, як усі інші, жидівські нацисти вважають образою жидів і гістерично пятнують це як „антисемітизм” і „накликування до жидівських погромів”.

Німецькі нацисти вибрали були собі за спеціальний об'єкт своєї гістеричної кампа-

нії знеславлювання жидів, жидівські нацисти — українців.

Усі жида, так в Ізраїлю, як і поза Ізраїлем, діляться на націоналістів і нацистів. Це відноситься й до жидівських соціалістів і жидівських комуністів. Кожний жидівський соціаліст бореться за свою партійну програму — в самостійнім Ізраїлю. Для кожного жидівського соціаліста є абсурдом думати про якусь єдину, неділиму соціалістичну Палестину вкупі з арабами Палестини, Йорданії, й частини Сирії. В відношенні до інших народів жидівські соціалісти або націоналісти, або нацисти. Це саме й із жидівськими комуністами: Вони розуміють комунізм як соціальну систему, яка повинна існувати в самостійній ізраїльській державі, а в відношенні до інших народів для них комунізм є засобом ідейно-морального обеззброювання нежидів. Думку, що жида повинні дійсно перетопитися в один комуністичний „советський” народ під керівництвом „старшого, русского брата”, кожний жидівський комуніст вважає божевільям політичного „мішігене”.

В Ізраїлю й поза Ізраїлем я мав нагоду зустрічатися й дискутувати з жидами всіх політичних відтінків. Я ствердив, що вплив жидівського нацизму надзвичайно сильний тому, що він коріниться в ре-

лігії. Але, здоровий жидівський націоналізм кріпшає, число жидівських патріотів, що відкидають жидівський нацизм як смертельно небезпечний для самого жидівського народу більшає. Вони усвідомлюють собі, що Ізраїль як держава чи як нація не може ніяк ставати проти цілого світу, бо зникне з лиця землі так, як зникли німецькі нацисти. Щоб існувати, Ізраїль мусить мати добросусідські взаємини з іншими народами, а це можливе тільки на базі здорового націоналізму, тобто визнання рівності Ізраїля й жидівської нації в правах і обов'язках з кожною іншою нацією.

В Україні, а головне в советських тюрмах і концлагерах жидівські націоналісти співпрацюють з українськими націоналістами. Жидівські нацисти співпрацюють з московськими окупантами проти українців.

Становище жидівських нацистів в питанні українсько-жидівських взаємин дуже ясно, чітко й відкрито з'ясоване в „листі до української інтелігенції” ізраїльського громадянина, що виїхав з України, Олександра Воловика, тому подаємо текст того листа повністю. (Факт, що автор того листа, людина з вищою освітою, що родилася й жила в Україні, володіє перфектно російською мовою, але не володіє українською, має особливу вимову.)

Відкритий лист Українській Інтелегенції на З а х о д і.

Декілька причин примусило мене написати цей лист. Наперед всього, статті і виступи д-ра Мірчука, а також деякі інші публікації в українській пресі за межами України, в яких так чи інакше зачіплюється тема єврейсько-українських відносин. Друга причина носить більш особистий характер — рів під Вінницею, заповнений останками близьких мені по крові й імені людей.

Я не беру на себе сміливість вислідувати стан відношень між двома нашими народами в ході історичних подій. Лиш тільки дозволю собі висказати ряд думок, які зовсім не сичерпують теми єврейсько-українських відносин.

Мені кається, що основною причиною, з'ясовуючою НЕМОЖЛИВІСТЬ установа нових і добрих відносин між двома народами, являється боязнь або небажання, чи нерозуміння українцями необхідності признати історичну правду — вину народу українського перед народом єврейським. Вся історія відношень двох народів — це історія геноциду, погромів, переслідування, ненависти одного — великого українського народу — до другого маленького єврейського народу. Я особливо виділяю кількісне відношення, бо мені представляється принципіально важливим різниця двох типів націоналізму: націоналізму народу кількісно більшого по відношенню до народу меншого, і націоналізму народу малого по відношенню до народу великого. Щоб бути зрозумілим українцями, дозволю собі це становище з'ясувати на прикладі відношень двох інших народів: російського, великого і українського, меншого. В цих відносинах націоналізм український з'ясован і справедливий, націоналізм російський — несправедливий і агресивний. Теж саме буде справедливе, якщо ми скажемо про націоналізм український по відношенню до євреїв — він несправедливий і агресивний.

Ця аргументація тим більш вірна, мені кається, якщо українці зрозуміють ще один довід: Більшість єврейського народу сьогодні не дуже знайома з народом українським і для більшості євреїв сьогодні проблеми відносин двох народів невідомі і незрозумілі. Це вірно як по відношенню до євреїв Ізраїлю, так і до євреїв США — а це дві самі великі громади сучасного світу.

Сьогодні правильні взаємовідносини двох народів важ-

ліві українцям, по меншій як мірі як і євреям. Зрозуміти необхідність дружби і співпраці євреї можуть сьогодні тільки на підставі чіткого в'яснення відношення українців до свого минулого.

Аналогія, як всяка аналогія, не повний доказ, але істину все таки проясняє. Позволю собі тут привести аналогію з народом німецьким:

Сьогодні молодий німець, народившийся після 1945 року і таким чином, якбито, не несе відповідальності за минуле, може прочитати звіт про це минуле в своїх шкільних підручниках, може побачити фотографію свого канцлера на колінах перед пам'ятником вбитим євреям. Він може прочитати заяву свого уряду про вину німецького народу перед народом єврейським. Може безпосередньо побувати на історичних місцях злочинного минулого, вроді: Бухенвальда, Равенсбрюка і др. Він, кінцево, може прочитати всякі фашистські видумки, додумки про те, що нічого не було, що євреї самі винні в своєму знищенні, що самого знищення не було... Але ясно одне: Цвіт Німеччини, її розум, її совість, накінець її керівництво на стороні історичної правди.

До жалю, зовсім друге положення в кругах української інтелегенції на Заході. Ви — цвіт і розум, Ви — совість і керівництво народу, мені кажеється, не стоїте на чіткій і вірній позиції. Я вже не раз говорю про д-ра Мірчука, декларації якого підозріло наминають заяви махрових фашистів. І в других публікаціях бачу безперервні потуги зрівняти „рахунок”. Доказати недоказуєме — „вину” народа єврейського перед народом українським. Припоминається все: корчмарі-євреї, чекісти-євреї, комуністи-євреї. Так наче не було: корчмарів-українців, чекістів-українців, комуністів-українців. Нібито не може подібною „аргументацією” з'ясувати сьогодні народ російський угнітання народу українського. Ще би! А хто в політб'юро, хто всі ці: Щербіцькі, Черненкі, Кириленки... І другі „товариші”, які не виговорюють російської літери „Г”? Хто складає кістяк партійного апарату, або офіцерського корпусу і особливо: єфрейторсько-сержантско-прапорський склад радянської армії? А КГБ — що. Цвігун був татариним? А Семичасний? Да, що там, пани, казати?!

Тільки ця аргументація не витримує ніякої критики: ні в випадку євреїв, ні в випадку українців. Бо основним там було не національне, а ідеологічне.

І ні разу за всю історію євреї не притисняли українців, тому що вони УКРАЇНЦІ. До жалю, зворотнього доказати неможливо.

Я — Ізраїльтянин, педагог, поет. Живу в Ієрусалімі. Являюся членом Товариства єврейсько-українських зв'язків. Товариство поки некілкісне. І, боюсь, що таким залишиться, якщо сторона українська буде продовжувати робити вигляд що „нічого не було”.

Але положення, я вірю, може змінитися, якщо український народ зрозуміє накінець, що кров не змивається кров'ю, а СЛЮЗОЮ СПІВСТРАЖДАННЯ І ПОКАЯННЯ.

І тоді на ВІЛЬНІЙ УКРАЇНі ми змісті розшукаємо на Вінницькій землі той рів і напишемо над могилами наші УКРАЇНСЬКО-ЄВРЕЙСЬКІ ІМЕНА, і тим самим вернемо Історіі І С Т О Р І Ю.

*Із повагою і надією Олександр Воловик.
Ієрусалім, Ізраїль.*

Переклав з російської мови — Я. Менакір.

З поданого листа Олександра Воловика виходить зовсім ясно, що він вважає жидів такими, як німецькі наці вважали німців: Сотвореними для панування над іншими, усюди у світі з такими правами, як „свята корова” в Індії. Він так дослівно й пише: „Ні разу за всю історію євреї не притисняли українців”. А якщо хтось з українців відважився сказати, що дійсність, на-жаль, надто далека від такого твердження п. Ол. Воловика, то такий українець „махровий антисеміт” і повинен негайно впасти на коліна перед жидами й прохати прощення за страшний злочин проти „святої корови”. Воловик вперто ігнорує факт, що йдеться весь час не про поведінку українців

супроти жидів в Ізраїлю, але про поведінку жидів як гостей на чужій, на українській землі супроти українців, споконвічних власників тієї землі. Кожний об'єктивний жидівський дослідник цього питання признає, що та поведінка була весь час жалюгідна, на службі польських і московських окупантів України: дошкульний економічний визиск закріпощених українських селян, коршми, лихва, глум над релігією торгуванням українськими церквами, здирання усякого роду данин для польського пана з додатками для себе, злобний насміх з українських кріпаків, підслуховування в коршмі, що говорять про польських панів і про жидів українські кріпаки на підпитку і доношення на

„бунтарів”, яких польські посіпаки тортували й на паль саджали. А в найновіші часи — неймовірно велика кількість „українських” жидів на провідних і керівних постах у компартії, в ЧеКа, ГПУ, НКВД, КГБ, червоній міліції на службі большевицької Москви, яка руками згаданих формацій безоглядного терору вимордувала більше українців, аніж гітлерівська Німеччина жидів. Невже Воловик, людина з вищою освітою, що родилася й виросла в Україні, ніколи про все те не чув, не читав, не бачив? Чи навпаки, все те знає дуже добре, але вважає як жид, що так мало бути, бо жиди з благословення їхнього Єгови можуть робити з українцями що хочуть і українці мають слухняно все сприймати, а як спалахнуть бунтом, то мають негайно впасти перед жидами на коліна й прохати прощення на взір жартівливої пісні „Прости мені, моя мила, що ти мене била”?

Нахабна вимога Воловика, щоб українці впали перед жидами на коліна й просили прощення безгранично обурлива й провокативна. Отака, власне, настанова жидівських нацистів перетворює найширшого приятеля жидів в антисеміта і пхає до немилі жидам реакції.

Порівнювання відношення

московських наїзників до українців із відношенням українців до жидів чудаське. Москва окупувала Україну й поневолює український нарід; це ніякий „націоналізм більшого народу”, а варварський імперіялізм, що заслуговує на засуд усім культурним світом. Українці поневолені, ведуть священну визвольну боротьбу. Яке ж тут може бути порівняння цього із питанням жидів в Україні? Чи Україна це жидівська земля, а українці захопили ту жидівську країну й поневолюють жидів на їхній землі? Здоровий жидівський націоналізм змагав завжди до відновлення жидівської держави в Палестині. Чи ж українські націоналісти, або хтонебудь із українців колинебудь противився тому? Навпаки, всі жидівські об’єктивні історики признають, що всі жидівські політичні й релігійні рухи й ідеології найсвобідніше розвивалися в Україні. Чи, може, Воловик думає, що Україна це жидівська земля і жидівський „націоналізм малого народу” змагав усе до прогнання українців з України, а український „націоналізм великого народу” до того не допускав?

У звязку з дуже міцними впливами жидівського нацизму на всіх жидів з отакою настановою до українців мимоволі насувається питання: То чи є глузд пробувати ладнати

приятні звязки українців з жидами? Чи не є це зайва, „Сизифова” праця?

Відповідь на це питання дає майже незамітна заввага Воловика в його листі: Велика більшість жидів і в Ізраїлю, і в діяспорі, не знає історії України. Значить — не знає правди про жидівсько-українські відносини на українській землі від найдавніших часів по сьогодні і — сприймає за правду протиукраїнську, зловну, сперту на фальшуванні й перекручуванні правди пропаганду жидівських нацистів і їхніх союзників червономосковських нацистів. На нас, українця, лежить обовязок показати щирим жидівським патріотам правду про минуле українського народу з окремим розділом жидівсько-українських взаємин і цим розкрити гидоту й забриханість україножерів. Перед дійсними жидівськими націоналістами, а перш за все — перед всіма іншими чужинцями, перед якими жидівські нацисти оплюгавляють українців і так наставляють їх проти українського народу і його змагань.

Важке це завдання?

Очевидно! Але тут я пригадаю глибоке поучення одного старенького жиди, приятеля українців. На мою заввагу, що боротьба українців за визволення важка, бо ми маємо багато ворогів, він відповів: „Я знаю історію й положення українців. Це правда, що вас не люблять москалі, поляки, мадяри, румуни, загал жидів. Але вас люблять литовці, білоруси, хтось з німців, французів, інших. А хто в світі любить жидів? Ніхто! А ми це знаємо і — вперто йдемо вперед, ліктями розпихаючи тих, що нас спиняють. А як хтось зловить нас за руки, ми всі разом кричимо на весь світ: „Ловіть антисемітів! Бийте антисемітів, бо вони ось громлять жидів!” І нам дорога звільняється. А що робите ви, українці? Як лиш побачите перешкоди перед собою — завертаєте і плачете: „Ой, яка гірка наша доля! Ніхто нам допомогти не хоче!” Отак ви ні кроку вперед не підете.”

У нашому змагу в обороні правди і честі українського народу ми мусимо бути мужні, тверді, незламні.

До питання: „ЖИДИ”, чи „ЄВРЕЇ”?

В кожній розмові з жидами в українській мові мені приходилось вияснювати насамперед справу назви „жиди” і „євреї”. Головно ж тоді, коли мав до діла з новим емігрантом з ССРСР. Справа в тому, що в російській мові прийнято назву „євреї”, а назві „жид” надано значення національної образи й зневаги. Такий підхід накинuli москалі в окупованій Україні українській мові. Тому жиди, емігранти з ССРСР, вживають назву „євреї” теж в українській мові і за ними й чимало українців приймає таке вияснювання назв „жид” і „єврей”.

Але, такий підхід неправильний. Назва „єврей” московська. В українській мові, як і в інших словянських мовах, від найдавніших часів вживається назву „жид”, яку принесли в словянські краї з Франції й Німеччини самі жиди. Ні французи свого „жид”, ні німці свого „юде” не вважають образливим, і ані їм, ані французьким, чи німецьким, як і польським, чеським жидам ніколи на думку не приходять міняти це на російську назву „єврей”. То чому ж українську мову засмічувати москалізмом „єврей”? Тим більше, що українці під назвою „жидівська” мова мають завжди на увазі „їддиш”, що постала з німецької, а під „єврейська” мова ту мову, якою говорили жиди в давнині й говорятьсьогодні в Ізраїлю. Та й англійці вживають „Джу”, а не „Гібрю”.

Українські літописці й українські історики виразно подають, що в Києві за княжої Русі була „жидівська”, а не „єврейська” дільниця і „жидівські”, а не „єврейські” ворота.

Тільки в перекладі Святого Письма вжито назву „євреї”. (Звідти взяли цю назву москалі і це й є одною із вказівок, що російська мова розвинулася з церковної мови Кирила-Методія, а не з якоїсь „пра-руської”). В українських перекладах Святого Письма вжито назву „євреї” для підкреслення, що йдеться про біблійні часи, а не про нову добу, в якій українці вже від княжих часів вживали тільки назву „жиди”.

Тому в моїх писаннях я послідовно вживаю „споконвічну” українську назву — „жиди”.

З М І С Т

1. Проблема жидівсько-українських взаємин.....	3
2. Справа Митрополита А. Шептицького.....	7
3. Перед поїзкою.....	10
4. Ізраїль.....	12
5. Яд Вашем.....	18
6. Про політику, релігію і дещо з історії.....	23
7. „Християнство винне”.....	26
8. Українсько-жидівські взаємини протягом віків.....	29
9. „Український генерал Власов”.....	62
10. „А де ваші документи?”.....	69
11. Музей Голокосту.....	75
12. Зустріч із „дважды героєм”.....	76
13. „Дядьки отечества чужого”.....	81
14. Суди над українцями у США.....	91
15. Що таке „антисемітизм?”.....	95
16. Говорити правду, чи притакувати наклепам.....	98
17. Т-во єврейсько-української співпраці.....	108
18. Інтерв'ю для журналу „КРУГ”.....	110
19. Постскріпtum.....	116
20. Становище жидівських нацистів.....	120
21. До питання: „Жиди”, чи „Євреї”?.....	127

